

DE PSY- CHO- LOOG

MAANDBLAD NEDERLANDS INSTITUUT VAN PSYCHOLOGEN
JAARGANG 57 • NR 12 • DECEMBER 2022

VOORUITGANG DOOR THEORIEVORMING: OVER METEN, STATISTIEK EN PSYCHOLOGIE • HOE ERVAREN
CLIËNTEN IN DE AMBULANTE FORENSISCHE GGZ TELEPSYCHIATRIE? • INTERVIEW MET LISELOTTE VISSER:
'GEARRANGEERDE HUWELIJKEN ZIJN SUCCESVOLLER' • FORUM: 'DE ACADEMISCHE VRIJHEID STAAT ALTIJD EN
PER DEFINITIE ONDER DRUK' • VIDI: JANNA COUSIJN • ANNE-LAURA VAN HARMELEN: TEGEN JE VERLIES KUNNEN

IN SPE DOMINIKA EMILIA ZAWADZKA

Ons eerste kinderboek voor dromerige kinderen en hun ouders

Diagnosticeren en ondersteunen van kinderen en jongeren met ADHD

De **Conners-3** is een internationaal gerenommeerd instrument voor de diagnostiek en behandeling van ADHD, ODD en CD.

Lotte het hazenmeisje neemt dromerige kinderen mee op een spannend avontuur waar ze leren:

- om zich op het juiste moment te concentreren
- om zich beter te organiseren
- schoolwerk met meer gemak te doen

Mooi boek om samen met het kind thuis of met een groep in de klas te lezen.

Meer weten? Scan de QR-code of kijk op www.hogrefe.nl

Vind je ook dat het beter kan?

Wij namelijk wel: voor de cliënt, voor de maatschappij én voor jou als psycholoog. Daarom werken we anders dan de reguliere ggz. Met als doel Nederland het mentaal gezondste land ter wereld te maken.

We zorgen ervoor dat jij cliënten krijgt die echt bij jou en je expertise passen. Zonder dat ze eerst op een wachtlijst komen te staan. Dit kunnen we doen omdat we in de onvergoede zorg werken. Voor jou als psycholoog betekent dit **meer vrijheid** in je eigen praktijkruimte en het behandeltraject. Daarnaast zorgen we voor een **gezonde werkdruk** en we bieden we de mogelijkheid om jezelf **te blijven ontwikkelen**.

We hebben plek voor behandelaars (zowel op zzp basis als in loondienst) door heel het land, met name in **Rotterdam** en **Eindhoven**. Spreekt onze missie je aan? Ga dan snel naar onze website via de QR-code hieronder!

LEES HOE JIJ KAN
HELPEN!

Wil jij ons helpen
Nederland het mentaal
gezondste land ter
wereld te maken? Scan
de QR-code!

Meer gevoel krijgen bij wat we doen?

Luister dan naar onze psychologen in de Psyned podcast **Waar wacht je op?**. Host Amy neemt je samen met een van onze psychologen mee in wat je kan doen om je mentaal weer iets beter te voelen.

Beluister de podcast op **Spotify**, **Apple Podcasts** of **Google Podcasts**.

psy
ned chologen
erland

- 10 VOORUITGANG DOOR THEORIEVORMING** – Klaas Sijtsma gaat in op meten in de psychologie, het gebruik van statistiek en de ontwikkeling van de psychologie. Volgens hem is theorievorming een vereiste om stappen te maken. Sijtsma wijst op parallellen met de exacte wetenschappen, die vaak een vergelijkbare ontwikkeling hebben doorgemaakt en waar theorievorming tot robuuste resultaten heeft geleid.
- 26 'GEARRANGEERDE HUWELIJKEN ZIJN SUCCESVOLLER'** – Kun je als psycholoog meewerken aan een tv-programma waar mensen met hulp van wetenschappelijke methoden aan elkaar gematcht worden? Wel bij het feel good-format Married at First Sight, vindt gz-psycholoog Liselotte Visser. Ze legt in dit interview onder meer uit waarom ze haar bijdrage ethisch verantwoord vindt.
- 34 HOE ERVAREN CLIËNTEN IN DE AMBULANTE FORENSISCHE GGZ TELEPSYCHIATRIE?** – Door de lockdowns moest de geestelijke gezondheidszorg tijdens de coronapandemie grootschalig op afstand plaatsvinden. Cliënten in de ambulante forensische ggz werd gevraagd naar hun ervaring met deze overstap naar telepsychiatrie. Respondenten die negatief waren over sessies op afstand bleken te verschillen van degenen die positief waren, onder meer wat betreft diagnoses, persoonlijkheidstrekken, privacy, stress en beleving van de werkrelatie.

Bevlogen GZ-psycholoog gezocht

Help jij cliënten hun veerkracht te vinden?

Herstel is veel meer dan het verminderen of overwinnen van mentale problemen. Het is een persoonlijk proces waarin mensen hun veerkracht ontwikkelen of terugvinden en – door te focussen op de mogelijkheden – zo hoog mogelijk leren vliegen.

Als GZ-psycholoog bij Dokter Bosman help je je cliënt daarbij. Je brengt in kaart welke impact de klachten hebben op het dagelijks leven van je cliënt en welke persoonlijke doelen hij of zij wil bereiken. Een doel kan bijvoorbeeld het leren omgaan met overprikkeling of minder somber zijn. Iedere cliënt is uniek, daarom is elke behandeling maatwerk. In overleg met de cliënt stel je een persoonlijk behandelplan op.

Herstelgerichte, effectieve zorg

Diagnose en behandeling zijn middelen om het doel van de cliënt te bereiken, geen doel op zich. Dat betekent ook dat je tijdens het traject je aanpak durft te wijzigen als de cliënt of de situatie daarom vraagt. En dat je de partner, familie en vrienden betreft om de effectiviteit van de behandeling te vergroten. Is breder psychologisch onderzoek nodig? Moet ik op een andere manier aansluiten bij de verandering die de cliënt zelf al in gang heeft gezet? Kan ik afschalen naar lichtere zorg of kan ik het traject zelfs afronden? Je toetst voortdurend of de behandeling bijdraagt aan het doel.

Uiteindelijk laat je de cliënt weer los, zodat deze met hernieuwde veerkracht zelf de vleugels uit kan slaan.

Eigen regie

Eigen regie is een belangrijk onderdeel van mentale gezondheid. Daarom stellen cliënten bij aanmelding persoonlijke gezondheidsdoelen op. Samen met je cliënt werk je naar deze 'stip op de horizon' toe. Hoe je dat doet, bepaal jij zelf, er is geen vast behandelprotocol. We vertrouwen erop dat je met je kennis en kunde zelf het beste weet hoe je de cliënt kunt helpen. We werken met zelforganiserende teams, dus ook op dat vlak is ruimte voor eigen regie. Kortom, bij Dokter Bosman krijg je veel vrijheid en eigen verantwoordelijkheid om je talenten en creativiteit optimaal in te zetten.

Iets voor jou?

Spreekt onze werkwijze je aan? Dan leren we je graag kennen! Een actueel overzicht van onze vacatures vind je op:

werkenbij.dokterbosman.nl

Of bel voor een kennismaking met Dick Bosboom, recruiter, **088-226 83 50**. Je bent ook van harte welkom om een dagje met ons mee te lopen.

- 6 NIEUWS
- 9 COLUMN: Anne-Laura van Harmelen
- 21 BOEKEN & MEDIA
- 24 INSPIRATIE: Karen Heijster
- 44 IN SPE: Dominika Emilia Zawadzka
- 46 FORUM: 'De academisch vrijheid staat altijd en per definitie onder druk'
- 54 ESSAY: De conferentie van Heymans en het belang van de persoonlijke ontmoeting
- 60 VIDI: Janna Cousijn

COLOFON

De Psycholoog is het redactioneel onafhankelijke maandblad van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP). *De Psycholoog* verschijnt elke eerste week van de maand (behalve in augustus) in een oplage van 15.000 exemplaren. Ook is *De Psycholoog* 24/7 te lezen op www.tijdschriftdepsycholoog.nl **Redactie:** Vittorio Busato (hoofdredacteur), Anouk Bercht (redacteur) en Geertje Kindermans (schrijvend redacteur), e-mail: redactie@psynip.nl. ISSN: 0033-3115. **Redactieraad:** Eline van Baal, Kimiko Bohle, Sonja Borgsteede, Miriam de Graaff, Dennis Hernaus, Sabine Hunnius, Johan Lataster, Wilmar Schaufeli, Wouter Schoonman, Annelies Spek, Giovanni Timmermans (voorzitter), Marcel Veenman, Anneke Vinke **Eindcorrectie:** Tanja van Bergen **Vormgeving:** Studio Jorrit van Rijt **Basisontwerp:** Curve Mags And More, Henk Stoffels. **Bladmanagement, advertenties en abonnementen:** Performis BV, tel.: 073-6895889, e-mail: depsycholoog@performis.nl. **Uitgave en ledenadministratie:** NIP-bureau, Postbus 2085, 3500 GB Utrecht. Tel. 030-8201500 (keuze 2), 9.00-17.00 uur. IBAN code: NL81INGB00003788 02, SWIFT code: INGBNL2A. www.psynip.nl, e-mail: info@psynip.nl.

SPONSOREN

Coverfoto: Robbert Brink
Wilt u reageren op een artikel of een discussie starten naar aanleiding ervan, surf dan naar LinkedIn: <http://alturl.com/wz95u> of op Twitter (@RedactieDP).

Wilt u een bijdrage leveren?
www.tijdschriftdepsycholoog.nl/auteursrichtlijnen

Dit tijdschrift is CO₂ neutraal en met FSC-papier geproduceerd.

OVER DE GRENS

Voor de rubrieken In Spe en Junior heeft redacteur Anouk Bercht het afgelopen jaar louter internationale studenten en pas afgestudeerden geportretteerd. Dat is een bewuste keuze geweest; de studie psychologie in Nederland is immers de laatste jaren nogal geïnternationaliseerd. 'Covergirl' Dominika Emilia Zawadzka uit Polen zal beslist ook niet de laatste internationale student zijn die we in onze studentenrubriek portretteren. Daar zijn deze verhalen van over de grens te kleurrijk voor. Zo kwamen haar bezorgde ouders de eerste drie dagen over om te helpen, bekend Zawadzka. 'Ze maakten zich een beetje zorgen over dat iedereen hier *high* over straat zou lopen met joints in de hand. Gelukkig viel dat erg mee.' Het zou mooi zijn als deze serie tot een klein boekje wordt gebundeld voor aankomende internationale studenten psychologie, dan wel voor hun bezorgde ouders die zich stereotiepe zorgen maken over ons land.

Redacteur Geertje Kindermans wist gz-psycholoog Liselotte Visser te verleiden tot een jawoord voor een interview. Op zich niet bijzonder gezien het trackrecord van Kindermans, zult u wellicht denken. Maar Visser is verbonden aan het datingprogramma *Married at First Sight* (MAFS). Uit ervaring weet ik dat bij reality-televisieprogramma's betrokken psychologen zich niet laten strikken tot een kritisch gesprek over hun werk. Visser is een uitzondering, hulde dan ook voor haar openheid! Mag ik persoonlijk vinden dat MAFS een grens overgaat door te pretenderen dat ze mensen op basis van wetenschappelijk onderzoek dusdanig kunnen matchen dat een stel elkaar op het eerste gezicht een wettelijk jawoord geeft, ik ben natuurlijk wel nieuwsgierig naar haar argumentatie en motivatie waarom dat niet zo zou zijn. En ik laat me graag verbazen door haar optimisme over de kans om een experiment als MAFS langs een universitaire ethische toetsingscommissie is te krijgen. Maar wellicht dat de universiteit waaraan Visser al enige tijd met haar dissertatie bezig is, daar wel 'open' voor staat.

Komend seizoen ga ik sowieso weer kijken naar mijn *guilty pleasure*, samen met mijn vrouw. Aan ons huwelijk is geen greintje wetenschap te pas gekomen, ik heb me puur en alleen door mijn gevoel voor haar laten leiden. We zijn nog altijd onmetelijk gelukkig.

Vittorio Busato, hoofdredacteur (vittorio.busato@psynip.nl)

OPNEMEN GEEN GROTER RISICO

IN DE BRES VOOR EEN MEDESCHOLIER

Wie het opneemt voor een klasgenoot die wordt gepest, loopt groter risico zelf gepest te worden. Toch? Fins onderzoek suggereert van niet.

Om pesten aan te pakken, richten interventies zich vaak op de meelopers. Als zij het voor het slachtoffer zouden opnemen, haal je de angel uit het pesten, is het idee. Maar voor de meeste jongeren is het helemaal geen optie om voor een gepeste medeleerling in de bres te springen. Ze zijn bang dat ze dan zelf wel eens het volgende slachtoffer kunnen worden.

Ten onrechte, laat een recente

longitudinale studie in Finland zien. Ruim vierduizend jongeren in het voortgezet onderwijs werden hierbij online twee keer ondervraagd, met een halfjaar tussenpauze. Voor het idee dat je zelf risico loopt als je opkomt voor een gepeste klasgenoot, werd geen bewijs gevonden.

Sterker nog, hoe meer je geneigd bent het voor een gepeste medeleerling op te nemen, hoe minder anderen je zien als (potentieel) pestslachtoffer. Opmerkelijk genoeg gold dit vooral voor impopulaire leerlingen, en vooral voor klassen waarin veel gepest werd. In

tegenstelling tot wat je misschien zou denken, maakt een lage sociale status je dus juist *minder* kwetsbaar als je voor een gepeste medeleerling in de bres springt.

Kennelijk dwingt het bij pestkoppen toch ontzag af als je als weinig populaire klasgenoot voor een ander opkomt. (ID)

Bron: Malamut, S.T. et al. (2022). Does defending victimized peers put youth at risk of being victimized? *Child Development*, 00, 1–15. <https://doi.org/10.1111/cdev.13866>

MINDFULNESSTRAINING AVERECHTS EFFECT OP KWETSBARE JONGEREN

VAN DE REGEN IN DE DRUP

Veel psychische klachten beginnen in de adolescentie en daarom ligt het voor de hand om juist in deze levensfase flink in te zetten op primaire preventie. Een mindfulnesstraining in de brugklas is echter geen goed plan.

Het MYRIAD-project (My Resilience In Adolescence) is een representatief Engels onderzoek, uitgevoerd op ruim 80 middelbare scholen onder meer dan 8000 leerlingen in leeftijden van 11 tot 13 jaar. Tegen de verwachting in bleek een mindfulnesstraining geen positiever effect te hebben op de psychische weerbaarheid van leerlingen dan een reguliere training in sociaal-emotionele vaardigheden. Vervolganalyses moesten uitwijzen of de mindfulnesstraining bij

subgroepen misschien wel een gunstiger uitkomst heeft. Het tegendeel bleek het geval. Leerlingen met milde psychische klachten in de mindfulnessgroep hadden in vergelijking tot leerlingen in de reguliere trainingsgroep tot een jaar na de training gemiddeld een lager welbevinden en meer depressieve klachten.

De onderzoekers vermoeden dat de mindfulnesstraining leidt tot een verhoogd bewustzijn van negatieve gedachten en gevoelens, maar onvoldoende handvatten biedt om daarmee om te gaan. Voor kwetsbare jongeren lijkt een meer intensieve interventie gewenst.

Ook relatief jonge leerlingen deden het in de mindfulnessgroep slechter, waarschijnlijk omdat zij nog niet beschikken over de metacognitieve

vaardigheden die mindfulness vereist.

Het lijkt daarom slim met mindfulness te wachten tot adolescenten wat ouder zijn en meer zelfreflectie hebben. Bovendien verdient het aanbeveling de training op vrijwillige basis aan te bieden: met alleen gemotiveerde leerlingen zijn de beste resultaten te verwachten. (AH)

Bron: Montero-Marin, J. et al. (2022). School-based mindfulness training in early adolescence: what works, for whom and how in the MYRIAD trial? *Evidence Based Mental Health*, 25: 117-124. Doi: 10.1136/ebmental-2022-300439

SCHAP

VASTGEPLAKT

VOOR OVERHEID NOG EEN WERELD TE WINNEN

UITKERING GEEFT KOPZORGEN

Armlastige mensen durven soms geen uitkering aan te vragen. Ze zijn bang achteraf geld terug te moeten betalen. Zorgelijk, want juist voor die kwetsbaren zijn sociale voorzieningen bedoeld.

Zorgtoeslag, huurtoeslag of bijstand, het zijn allemaal sociale voorzieningen die armlastigen door zware tijden heen kunnen slepen. Toch vraagt niet iedereen de ondersteuning aan waar hij of zij recht op heeft. Hoe komt dat? En hoe zorgen we dat juist de meest kwetsbaren van sociale voorzieningen profiteren?

Daar is onderzoek naar gedaan, onder 31 inwoners van Den Haag en Eindhoven. Velen hadden moeite rond te komen en associeerden geld met

zorgen en stress. De angst om (een deel van) je uitkering achteraf terug te moeten betalen, bleek de belangrijkste reden waarom mensen geen uitkering of toeslag aanvragen. Hoewel niemand zelf slachtoffer was van de Toeslagenaffaire, hadden de meesten geen goed woord over voor de Belastingdienst. Geld lenen deden de ondervraagden ook liever bij familie of vrienden dan bij de overheid. Velen hadden eerder wel bij de overheid om hulp aangeklopt, maar waren afgewezen en voelden zich in de steek gelaten.

Er valt voor de overheid daarom nog een wereld te winnen. Uitkeringen waarvan achteraf wordt vastgesteld of ze wel terecht zijn toebedeeld, leiden ertoe dat de meest kwetsbaren ze niet durven

aan te vragen. Een systeem dat mensen in staat stelt achteraf om financiële hulp te vragen, zou al veel kunnen betekenen. Daarnaast zou de overheid laagdrempelige hulp bij de aanvraag van sociale voorzieningen moeten organiseren, en meer op mensen dan op procedures en regels gericht moeten zijn. Daar zouden wij allemaal de vruchten van kunnen plukken. (ID)

Bron: Simonse, O. et al. (2022). Social security or insecurity? The experience of welfare participation by financially vulnerable households in the Netherlands. *Social Policy & Administration*, 1–17. <https://doi.org/10.1111/spol.12849>

PROMOTIES

KENNISMAKELAARS IN DE ZORG

Steeds vaker worden 'dual-role professionals' ingezet als kennismakelaars in de gezondheidszorg en bij gezondheidszorgopleidingen. Margot Barry onderzocht hun toegevoegde waarde als kennismakelaar, hoe zij zichtbaarder kunnen worden en hoe zij zich professioneel ontwikkelen. Ze concludeert dat activiteiten, vaardigheden en netwerken van de kennismakelaar niet spontaan zichtbaar zijn voor de dual-role professionals zelf en hun werkgever. Door bewust te werken aan zichtbaarheid ontstaat meer begrip voor hun activiteiten en hun bijdrage als verbinder tussen onderzoek, onderwijs en praktijk. Een ondersteunende rol van het management is daarbij onmisbaar.

Margot Barry, *Dual-role Professionals as Knowledge Brokers; Their added value, visibility and professional development* Open Universiteit Heerlen, 14 oktober 2022. (Co-)promotoren prof. dr. L. Nieuwenhuis, prof. dr. N. Scherpier-de Haan, dr. W. Kuijjer-Siebelink

BIFOCAL BRIL VOOR KINDEREN MET DOWN

Kinderen met het syndroom van Down zien niet alleen slecht in de verte, maar ook van dichtbij. Christine de Weger-Zijlstra toont aan dat deze kinderen veel beter zien met een bril die beide afwijkingen corrigeert. Met deze bril ontwikkelen ze zich bovendien beter qua werkgeheugen, selectieve aandacht, gedrag kunnen beheersen en flexibel kunnen denken. De Weger-Zijlstra onderzocht ruim 100 kinderen van 2 tot 16 jaar met het syndroom van Down. De helft kreeg een unifocale bril en de andere helft een bifocale bril. De bifocale bril verbetert het zicht van dichtbij sterk en vermindert het scheelzien. De verwachting is dat deze behandeling zowel nationaal als internationaal de nieuwe standaard zal worden bij kinderen met Down.

Christine de Weger-Zijlstra, *Beyond improving visual acuity in children with Down syndrome. The effects of bifocals*. Radbouduniversiteit Nijmegen, 18 oktober 2022. (Co-)promotoren prof. dr. A.V. van den Berg, dr. H.H.L.M. Goossens en dr. F.N. Boonstra

AANPAK KINDERMISHANDELING

Brenda Erens had als hoofddoel de huidige procedures rond de aanpak van kindermishandeling in Nederland bij Veilig Thuis (Advies en meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld) op te helderen en te onderzoeken of deze procedures wetenschappelijk onderbouwd zijn. De focus lag daarbij op forensische kind-interviews en risicotaxatie bij kindermishandeling. Dit zijn beide cruciale elementen in ieder onderzoek naar mogelijke kindermishandeling. Erens vond dat de implementatie van een wetenschappelijk gefundeerd interviewprotocol de kwaliteit van forensische kind-interviews verbeterde bij Veilig Thuis. Haar onderzoek illustreert de voordelen van een wetenschappelijk onderbouwd protocol vergeleken met de niet-gestandaardiseerde praktijk.

Brenda Erens, *Child investigative interviewing and risk assessment in Dutch child abuse investigations: Towards evidence-based practice*. Maastricht University, 3 november 2022. Promotoren prof. dr. C. de Ruiter, prof. dr. H. Otgaar

Madelien van de Beek, *Mental health problems in Moroccan-Dutch people. A mixed-methods study into social determinants, experiences and explanations*. Rijksuniversiteit Groningen, 26 oktober 2022. (Co-)promotoren prof. dr. R.A. Schoevers, prof. dr. W.A. Veling, dr. J.A.J. van der Krieke

F.A. van den Driessen Mareeuw, *Towards quality indicators for health care for people with Down syndrome, and beyond*. Tilburg University, 2 november 2022. (Co-)promotoren prof. dr. E. de Vries, prof. dr. D.M.J. Delnoij, dr. A.M.W. Coppus

Radenka Vukovic, *From conducting to inspiring: A qualitative research on servant leadership in the Corporate Service of Rijkswaterstaat*. Vrije Universiteit Amsterdam, 27 oktober 2022. (Co-)promotoren prof. dr. G.M. van Dijk, prof. dr. J.W. van Saane, prof. dr. R. Grotens

A. Lagemaat, *Breaking the cycle of depression: Towards targeting multiple underlying mechanisms*. Universiteit van Amsterdam, 3 november 2022. (Co-)promotoren prof. dr. C.L.H. Bockting, prof. dr. D.A.J.P. Denys, dr. H. Burger en dr. G.J. Geurtsen

Shekinah Dare, *Financial decisions matter*. Universiteit Leiden, 10 november 2022. Promotoren prof. dr. W. van Dijk, prof. dr. E. van Dijk

TEGEN JE VERLIES KUNNEN

In december begint het altijd bij mij te kriebelen. Ik ben groot fan van alles wat met kerst te maken heeft. Dus onze duurzame terugbrengkerstboom is besteld, de glühwein staat al klaar, en de kerststruiken, lichtjes en kerstballen staan in de aanslag. Ik kijk reikhalzend uit naar het vertrek van de goedheiligman, daarna mag ik los. We vieren kerst altijd uitbundig met een grote berg cadeautjes onder de kerstboom, heel gezellig, hoewel het kopen van de cadeautjes ook lastig is, iedereen heeft al zoveel. In december kijk ik terug op een jaar vol hoogtepunten, onze oraties, 40ste verjaardagen, 10de verjaardagen, onze eerste vakantie als gezin (met PGB-hulp) naar een tropisch eiland, om daar twee weken niets te doen behalve snorkelen en zonnen. Maar het jaar heeft ook een zwarte rand, door het verlies van de o zo gewenste tweeling. Ze hebben een naam en een plek, in mijn hart en vooral in mijn hoofd.

Rouw is een ervaring waarover in de westerse maatschappij maar weinig gepraat wordt. Verlies van een zwangerschap gaat vaak gepaard met stilte en schaamte. Het is tot op heden not done je zwangerschap te verkondigen voordat de twaalf weken zijn gehaald, vanwege de verhoogde kans op verlies in het vroege stadium. En verlies is privé, dat verberg je en houd je voor je.

Bij het verlies van mijn eerste zwangerschap elf jaar geleden bleek er in mijn directe omgeving een geheime club te bestaan, een club van mensen die precies wisten wat ik had meegemaakt maar dat alleen met mij deelden toen ik mijn ervaring met hen besprak. Zo kwam ik erachter dat ik niet de enige was, dat verlies van een zwangerschap heel normaal is, en helaas ook veel voorkomt.

Het resultaat van zo'n gemeenschappelijk stigma op rouw, waarbij de pijn wordt weggestopt en het verdriet in zwijgen wordt gehuld, is paradoxaal in zijn werking. Maskeren van rouw kan gepaard gaan met angst voor negatieve reacties van anderen en sociale disconnectie, het gevoel 'anders zijn'. Het kan ook leiden tot het vermijden van sociale situaties.¹ Juist het delen van rouw met mensen die begrip tonen en hulp kunnen en willen bieden, zal de verwerking ervan van verbeteren, en de gevoelens van eenzaamheid die met verlies gepaard gaan kunnen helpen verminderen.² Om deze reden is er de Sire-reclame die mensen aanmoedigt het onderwerp niet te vermijden: 'De dood, praat erover, niet eroverheen'.³ Want verlies hoort bij het leven, en rouw is een ervaring waar je doorheen moet gaan, die kun je niet wegstoppen, ontlopen of negeren. En met de feestdagen, waarbij families samenkomen, kunnen gevoelens van gemis extra aanwezig zijn en pijnlijk zijn.

Daarom is het belangrijk dat we met de feestdagen extra alert zijn op onze dierbaren. Dus, mocht je nog niet weten wat je iemand voor kerst gaat geven, dan is een arm om iemand heen misschien een mooi cadeau.

Anne-Laura van Harmelen

is hoogleraar Brein, Veiligheid en
Veerkracht aan de Universiteit Leiden.
E-mail: a.van.harmelen@fsw.leidenuniv.nl

FOTO: STIJN RADEMAKER

- 1 Smith, K.V., Wild, J. & Ehlers, A. (2020). The Masking of Mourning: Social Disconnection After Bereavement and Its Role in Psychological Distress. *Clinical Psychological Science*, 8(3), 464–476. <https://doi.org/10.1177/2167702620902748>
- 2 Logan, E.L., Thornton, J.A., Kane, R.T. & Breen, L.J. (2018). Social support following bereavement: The role of beliefs, expectations, and support intentions. *Death studies*, 42(8), 471–482.
- 3 <https://sire.nl/campagnes/de-dood-praat-erover/>

Klaas Sijtsma gaat in op het meten in de psychologie, het gebruik van statistiek, en de ontwikkeling van de psychologie. Volgens hem is theorievorming een vereiste om stappen te maken. Sijtsma wijst op parallellen in de exacte wetenschappen, die vaak een ontwikkeling hebben doorgemaakt vergelijkbaar met de psychologie, en waar theorievorming tot robuuste resultaten heeft geleid. ‘De afwezigheid van een theorie is de achilleshiel van psychologisch meten.’

OVER METEN, STATISTIEK EN PSYCHOLOGIE

VOORUITGANG DOOR THEORIE- VORMING

Psychologisch wetenschappelijk onderzoek wordt sterk gedreven door technologische innovaties en minder door theorievorming. Technologie-gedreven onderzoek is vooral exploratief en levert vele gedetailleerde resultaten die vaak niet replicateerbaar zijn. Theorie-gedreven onderzoek daarentegen is vaker confirmatief en streeft naar het begrijpen van psychologische fenomenen op een hoger, abstract niveau dat de directe observatie overstijgt. Voorbeelden van technologische innovaties zijn complexe statistische modellen, waarnemingen van hersenactiviteit via fMRI-scanners, en grote databestanden verzameld via het internet en wearables. Deze technologische innovaties bevorderen exploratie, maar zouden ten dienste moeten staan van theorieontwikkeling, -toetsing, en -verbetering door middel van confirmatief onderzoek, waarbij exploratie leidt tot nieuwe hypothesen die vervolgens getoetst worden in confirmatief onderzoek.

Technologie-gedreven onderzoek is problematisch voor het meten van psychologische attributen, het gebruik van statistiek, en de ontwikkeling van de psychologische theorieën. Het gebruik van complexe psychometrische modellen en grote databestanden stimuleert data-gedreven constructie van tests met een dubieuze validiteit. Technologische ontwikkelingen hebben geleid tot veel exploratief

onderzoek op vele terreinen, met een grote kans op resultaten die niet replicateerbaar zijn. Data-gedreven exploratie remt de ontwikkeling van theoretische doorbraken in de psychologie. Ook het grootscheepse hersenonderzoek leidt niet tot grote theoretische stappen in de ontwikkeling van de psychologie.

In dit artikel behandel ik het meten in de psychologie, het gebruik van statistiek, en de ontwikkeling van de psychologie. Ik zal betogen dat theorievorming nodig is om stappen te maken en wijzen op parallellen in de exacte wetenschappen, die vaak een ontwikkeling hebben doorgemaakt vergelijkbaar met de psychologie, en waar theorievorming tot robuuste resultaten heeft geleid.

OVER METEN

De ontwikkeling van de scheikunde en de psychologie vertonen interessante overeenkomsten. Een vergelijking van scheikundig en psychologisch meten laat dit zien. In de scheikunde kent men *kwantitatieve* analyse, het bepalen van de concentratie van een chemisch element in een mengsel. De persoon voegt druppels, halve druppels en kwartdruppels aan de vloeistof in een kolffles toe, totdat er een kleuromslag plaatsvindt die aangeeft dat er verzadiging is opgetreden. Uit de verzamelde data berekent zij de concentratie van het element.

De ontwikkeling van de scheikunde en de psychologie vertonen interessante overeenkomsten

Daarnaast kent de scheikunde *kwalitatieve* analyse, waarbij op een mengsel van diverse elementen in een vaste volgorde een serie proeven wordt gedaan. Om bijvoorbeeld de aanwezigheid van koper in het mengsel vast te stellen, wordt op een bepaald punt in de analyse een draad in het residu dat op de bodem van een kolffles is neergeslagen gedoopt en vervolgens in een vlam gehouden. Als de vlam groen kleurt, is dat een aanwijzing voor koper. Kwalitatieve analyse is gericht op het opsporen van een chemisch element in een mengsel, dus het aantonen van een type. Het meten van psychologische eigenschappen kan ook worden ingedeeld in kwantitatief en kwalitatief meten, het meten van hoeveelheden en het meten van typen.

Chemische analyses worden met de grootst mogelijke zorgvuldigheid gedaan. Onzuivere of vervuilde mengsels kunnen gemakkelijk een onjuiste concentratie suggereren. Om een element te kunnen vinden moet een serie experimenten in een vaste volgorde worden gedaan en kan elke afwijking of slordigheid ertoe leiden dat de koperatomen zich binden met andere elementen waarmee zij moleculen vormen en dan onvindbaar zijn; de vlam kleurt niet groen. In de scheikunde en ook in de psychologie is *standaardisatie* van de meetprocedure essentieel; zonder standaardisatie zijn resultaten vertekend (de concentratie klopt niet) of betekenisloos (koper wordt ten onrechte niet gevonden).

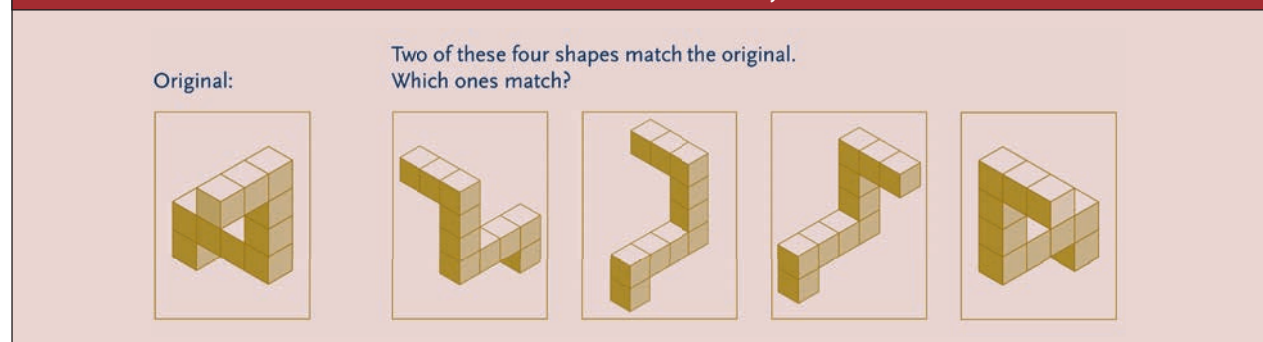
PSYCHOLOGISCHE EIGENSCHAPPEN Het meten van psychologische eigenschappen gaat op het oog heel anders. Psychologen meten intelligentie en deelaspecten zoals ruimtelijk inzicht, transitief redeneren en woordenschat, en persoonlijkheidstrekken zoals dominantie, extraversie, en neuroticisme. Hiervoor presenteren zij lijsten met problemen aan proefpersonen die zij dienen op te lossen en lijsten met vragen of stellingen waarop zij dienen te reageren. De data bestaan uit respectievelijk aantallen goed en aantallen kredietpunten. Dit ziet er heel anders uit dan de chemische metingen en de bijbehorende berekeningen. Psychologische tests – de meetinstrumenten voor psychologische eigenschappen – worden gebruikt om leerlingen te selecteren voor vervolgonderwijs, sollicitanten voor banen, en patiënten voor therapie, maar ook om rekenniveau, werkprestaties, en therapievoortgang vast te stellen (Niessen & Meijer, 2017).

Figuur 1 laat een taak zien voor het meten van ruimtelijk inzicht. Een test voor ruimtelijk inzicht bestaat uit een serie van zulke taken, en elke taak is een klein meetinstrument. De persoon die wordt gemeten reageert op elke taak. Die reactie is goed of fout, en de reacties op alle taken in de test tezamen bepalen de meetwaarde voor ruimtelijk inzicht.

Om twee redenen bestaat een test uit diverse taken. Ten eerste zijn de taken niet volledig inwisselbaar. Elke taak heeft eigenaardigheden die andere taken niet hebben, en samen representeren ze ruimtelijk inzicht beter dan een enkele taak. Hoe dit precies zit, wordt duidelijk uit de theorie over ruimtelijk inzicht en staat bekend als het probleem van de constructvaliditeit (Cronbach & Meehl, 1955; Markus & Borsboom, 2013). Constructvaliditeit is moeilijk vast te stellen, wordt vaak genegeerd, maar is uiterst belangrijk.

Ten tweede zijn reacties op individuele taken onbetrouwbaar in de zin dat je er niet van op aan kunt dat een persoon

FIGUUR 1. VOORBEELD VAN EEN TAAK VOOR HET METEN VAN RUIMTELIJK INZICHT

dezelfde reactie geeft wanneer je haar dezelfde taak opnieuw zou voorleggen onder precies dezelfde omstandigheden als de eerste keer, ervan uitgaande dat ze zich niets van de eerste keer zou herinneren. We gaan ervan uit dat variatie in reacties toevallig is. Dit is de problematiek van de betrouwbaarheid (Emons, Sijtsma, & Meijer, 2007; Lord & Novick, 1968). Een groter aantal taken reduceert de invloed van toeval in hoge mate en leidt tot een betrouwbare meting.

PSYCHOMETRIE De psychometrie houdt zich bezig met de wiskundige en statistische vereisten voor data die met een test zijn verzameld, om te kunnen concluderen dat we meetwaarden hebben die op een schaal liggen. Om een goede schaal te maken, is het belangrijk over een theorie van het te meten attribuut te beschikken waarop de verzameling van de data met behulp van een test berust. Om aan data te komen, worden de reacties op de taken die bijvoorbeeld goed of fout zijn, vervangen door scores 1 voor een goede reactie en 0 voor een foute reactie.

In Figuur 1 waren twee antwoorden correct, en zouden we ook scores 0 voor beide antwoorden fout kunnen geven, 1 voor een goed antwoord, en 2 voor beide antwoorden goed. Dit is het begin van kwantificering. Een computerprogramma kan berekeningen op de getallen uitvoeren in overeenstemming met een wiskundig of statistisch meetmodel. Tabel 1 is gevuld met nullen en enen. Elke rij representeert de scores van een persoon en elke kolom de scores op een taak.

Wat is een meetmodel? Dit is een wiskundig model dat wordt gedefinieerd door vooronderstellingen over de wijze waarop mensen reageren op de taken in een test, en dat in wiskundige zin een schaal definieert. Het is echter geen geformaliseerde theorie gebaseerd op een inhoudelijke theorie over bijvoorbeeld ruimtelijk inzicht. Dat zou op zich wel kunnen, maar dan moeten we wel eerst beschikken over zulke inhoudelijke theorieën en dat is meestal niet het geval.

Uit een meetmodel kun je bijvoorbeeld afleiden dat testcores zoals het aantal goed op een wiskundige dimensie liggen en die dimensie kan dan dienen als schaal voor ruimtelijk inzicht, zoals een schaal op een thermometer voor temperatuur. Er is echter wel een belangrijk verschil. Op bijvoorbeeld de Celsiusschaal is het verschil tussen 20 graden en 15 graden gelijk aan het verschil tussen 15 en 10 graden en 17 en 12 graden. Dit volgt uit de theorie over temperatuur, die ten grondslag ligt aan de constructie van de thermometer. De psychologie beschikt nog niet over zulke theorieën. De staat van de kennis is minder ver dan in de natuurkunde (en de

TABEL 1. BINAIRE ITEMSCORES, 0 (INCORRECTE REACTIE) EN 1 (CORRECTE REACTIE)

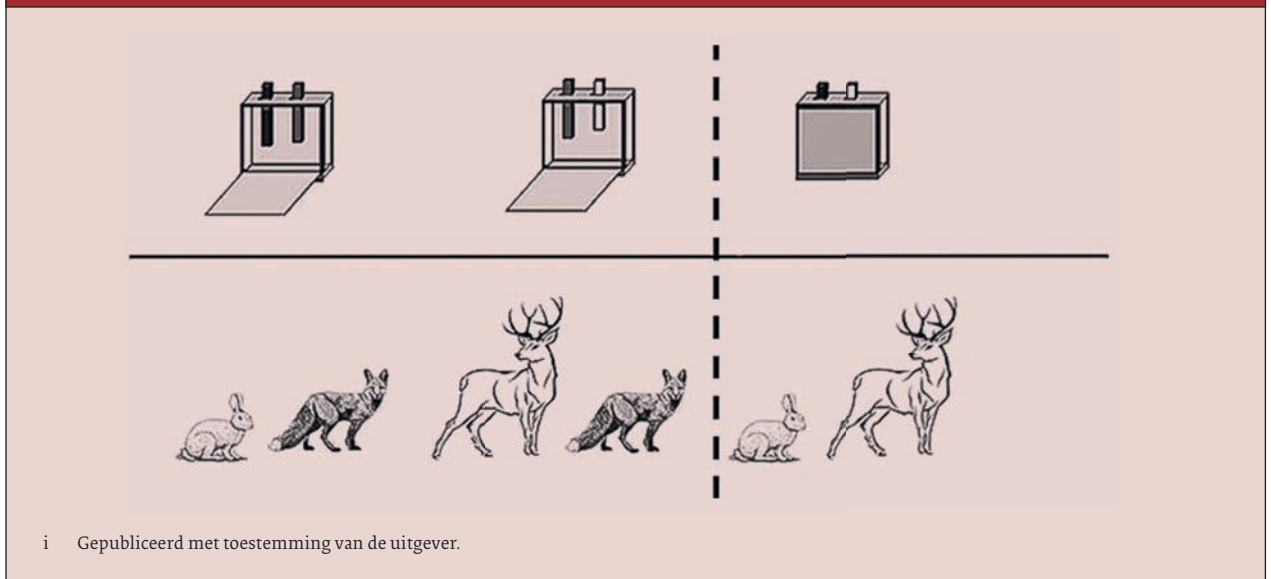
PERSON		ITEM NR.											
NR		1	2	3	4	5	6	...	14	15	..	25	
1		0	0	1	0	1	1	...	1	1	..	0	
2		0	1	1	1	0	1	...	1	1	..	1	
3		1	1	0	1	1	1	...	1	0	..	1	
4		0	1	1	1	0	1	...	1	1	..	1	
5		0	0	1	1	1	1	...	0	1	..	1	
6		1	1	1	0	1	0	...	1	0	..	1	
.													
.													
124		0	0	0	1	0	1	...	0	0	..	0	
125		1	1	1	1	1	1	...	1	0	..	1	
.													
.													
364		0	1	1	0	1	1	...	1	1	..	1	

scheikunde, waar men natuurlijk ook temperatuur meet).

Wat kun je dan wel met meetwaarden op tests? We kijken naar twee vooronderstellingen van meetmodellen. De eerste vooronderstelling betreft de complexiteit van de meting, ofwel het aantal attributen dat de meting beïnvloedt. Dit is de vooronderstelling van de dimensionaliteit van de meting. Figuur 2 toont een taak waarmee transitief redeneren wordt gemeten, waarbij ook taalvaardigheid een rol speelt. Als gevolg daarvan is de bijbehorende tabel met nullen en enen waarschijnlijk tweedimensioneel. Daarbij representeert de tweede dimensie taalvaardigheid, wat ongewenst is als je alleen transitief redeneren wilt meten. Deze meerdimensionaliteit, die wiskundig kan worden weergegeven in een meetmodel, is typisch voor psychologische metingen. Het meten van een attribuut is dus problematisch en de verwar- ring met andere attributen is vrijwel onvermijdelijk.

De tweede vooronderstelling betreft de relatie van de reacties op bijvoorbeeld een taak voor transitief redeneren met elk van de dimensies. Deze relatie wordt gerepresenteerd door de itemresponsfunctie, die meestal monotoon wordt voorgesteld. Figuur 3 laat zien dat monotonie aangeeft dat een hogere schaalwaarde correspondeert met een grotere kans op een correct antwoord. Afhankelijk van de kenmerken van de taken kunnen itemresponsfuncties variëren,

FIGUUR 2ⁱ. VOORBEELDEN VAN TAKEN VOOR TRANSITIEF REDENEREN VOOR LENGTE (BOVEN) EN LEEFTIJD (ONDER). LINKS ZIET MEN TWEE PREMISSEN EN RECHTS WORDT EEN CONCLUSIE GEVRAAGD. FIGUUR GEMAAKT DOOR SAMANTHA BOUWMEESTER.

ⁱ Gepubliceerd met toestemming van de uitgever.

maar daar ga ik hier verder niet op in (zie Sijsma & Van der Ark, 2020, voor vele varianten, ook voor de nadere verklaring van Figuur 3).

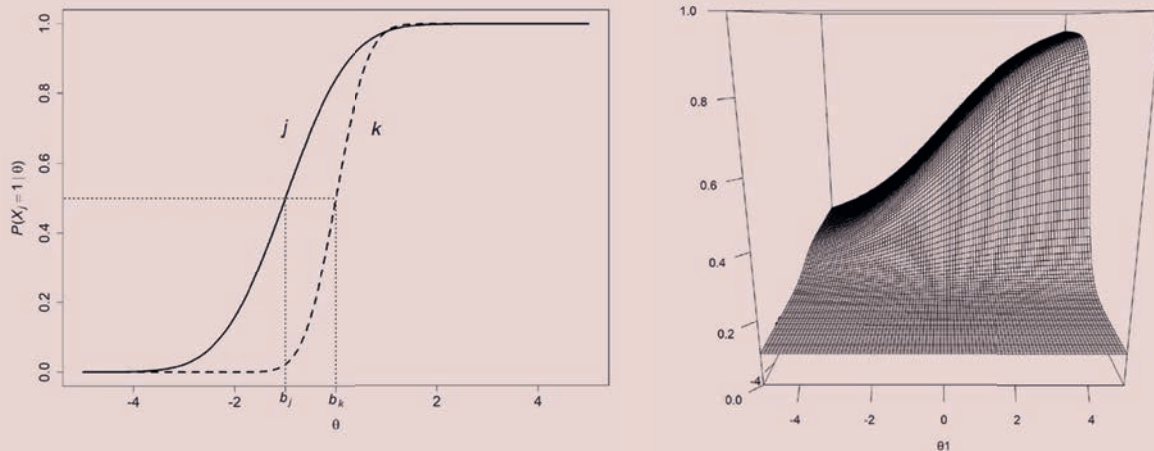
Deze en andere vooronderstellingen definiëren samen een model. Uit zo'n model kun je wiskundig afleiden dat personen op een of meer schalen kunnen worden *geordend* op basis van hun totaal aantal goede reacties. Ik schrijf geordend om te benadrukken dat de numerieke afstanden tussen zulke totaalscores niet kunnen worden vergeleken zoals bij de temperatuurschaal. Je kunt dus wel zeggen dat Jan beter is in transitief redeneren dan Marijke en Maarten en dat Marijke beter is dan Maarten. Daar zijn wel wat subtiliteiten in aan te brengen, maar dat is het dan.

MODELLEN Soms is psychologisch meten *classificeren* (bijv. Junker & Sijsma, 2001; Magidson & Vermunt, 2004), vergelijkbaar met de kwalitatieve analyse in de scheikunde. Een voorbeeld betreft de indeling van geteste personen naar de oplossingsstrategie die zij gebruiken om taken voor proportioneel redeneren op te lossen (Jansen & Van der Maas, 1997). We komen dus minder ver dan bij het natuurkundig meten, maar het zou tot troost moeten strekken te weten dat een paar honderd jaar geleden de meting van temperatuur nog leek op de meting van psychologische attributen (Sherry, 2011). Er is dus hoop voor psychologisch meten.

Hoe weet je nu dat een meetmodel bruikbaar is voor de meting van een psychologisch attribuut? De crux is dat je uit het model kunt afleiden hoe de data eruit moeten zien om een schaal te hebben. Alleen als die afgeleide data en de echte data die met de test zijn verzameld overeenkomen, heb je een schaal. Dit passingsonderzoek (Engels: *goodness-of-fit research*) is de sleutel voor het maken van een schaal. Helaas is een typische uitkomst dat het model niet bij de data past. Dan heb je dus geen schaal. Deze handicap van onderzoek met mensen leidde de statisticus George Box tot zijn veelgeciteerde uitspraak dat alle modellen fout zijn (Figuur 4). Gelukkig voegde hij eraan toe dat sommige modellen nuttig zijn.

Waarom zitten modellen er zo vaak naast? Dat komt doordat ze vereenvoudigingen van de werkelijkheid geven. Hun ambitie is de opvallende kenmerken van een verschijnsel te beschrijven en de details te negeren, maar daardoor zal het model de werkelijkheid slechts benaderen. Van de andere kant bezien moeten modellen wel falen, want anders zouden ze samenvallen met de data en niets op een hoger abstractieniveau verklaren. Cruciaal is dat de onderzoeker beschikt over een goed onderbouwde theorie van het attribuut dat de basis vormt voor de constructie van de test, want anders zullen ook de opvallende kenmerken van bijvoorbeeld transitief redeneren worden gemist en past het model ook

FIGUUR 3ⁱ. LINKS: TWEE NORMAAL-OGIEF ITEMRESPONSFUNCTIES. VOOR DE ONONDERBROKEN FUNCTIE GELDEN PARAMETERS $a_j=1$ EN $b_j=-1$; VOOR DE GESTREEPTE FUNCTIE GELDT $a_k=2$ EN $b_k=0$. RECHTS: ITEMRESPONSFUNCTIE VOLGENS TWEE-DIMENSIONEEL 3-PARAMETER LOGISTISCH MODEL MET $a_{j1}=0,5$, $a_{j2}=2$, $\delta_j=0$ EN $\gamma_j=.10$ AFGEDRUKT IN 3D PERSPECTIEF.

i Gepubliceerd met toestemming van de uitgever.

niet meer bij benadering maar gewoon helemaal niet.

De afwezigheid van een goed onderbouwde theorie is er een belangrijke oorzaak van dat modellen vaak sterk afwijken van de data. Als je bijvoorbeeld intelligentie wilt meten, moet je beschikken over een goed onderbouwde intelligentietheorie die door empirisch onderzoek wordt gesteund. Die theorie maakt duidelijk welk gedrag typisch is voor ruimtelijk inzicht of transitief redeneren, zodat je weet welk gedrag je moet beoordelen om iets over die attributen te kunnen zeggen. De taken in de test moeten dit gedrag oproepen en liefst niets anders. De afwezigheid van een theorie is de achilleshiel van psychologisch meten. Zonder theorie moet je vertrouwen op ervaring, gewoonte, traditie en goed geluk. Die situatie staat vooruitgang in de weg.

STANDAARDISEREN Meten gebaseerd op theorie over hetgeen je meet kent ook in de exacte wetenschappen een lange geschiedenis. De meeste meetprocedures werden in de twintigste eeuw ontwikkeld. Natuurwetenschappelijk meten legt een zeer grote nadruk op *unobtrusive measurement*, het elimineren van alle storingen die een meting kunnen vertekenen (validiteit) of verzwakken (betrouwbaarheid). In het scheikundig lab wordt heel veel aandacht besteed aan het schoonmaken van de materialen waarmee men werkt.

De psychologie kwam voor een deel voort uit de negen-

tiende-eeuwse natuurkunde en kopieerde de goede gewoonte om metingen te *standaardiseren*. Dataverzameling via het internet reduceert de controle van storingen in het meetproces. Aanvullende foutenbronnen zijn data-gedreven schaalconstructie waarmee het belang van een theoretische basis wordt verzwakt of ontkend, en financiële argumenten die het gebruik van ultrakorte tests met slechts een paar taken legitimeren, wat uiteraard ten koste gaat van validiteit en betrouwbaarheid. Je hoort maar weinig over deze kwesties; een alarmerende zaak.

Meten is problematisch (Borsboom, 2005; Briggs, 2022; Lord & Novick, 1968; Michell, 1999) en de constructie van een valide en betrouwbare schaal een klein wonder, als het lukt. De psychologie moet zich veel meer richten op de ontwikkeling van goede attribuuttheorieën die de constructie van goede tests mogelijk maken. Het werk van Brenda Jansen (Jansen & Van der Maas, 1997) over proportioneel redeneren en Samantha Bouwmeester (Bouwmeester, Vermunt, & Sijtsma, 2007) over transitief redeneren kan leidraad zijn. De nadruk op theorie als basis versterkt validiteit en bevordert standaardisatie en betrouwbaarheid.

De psychometrie houdt zich vooral bezig met het ontwikkelen van meetmodellen, maar zou de psychologie moeten helpen om betere inhoudelijke theorieën te ontwikkelen voor de attributen die men wil meten. Te veel

FIGUUR 4. GEORGE BOX' BEROEMDE UITSpraak OVER DE INCONSISTENTIE VAN MODEL EN DATA GEÏLLUSTREERD VOOR DRIE PSYCHOMETRISCHE MODELLEN, DIE – ZOALS ALLE MODELLEN – OP ZIJN BEST DE DATASTRUCTUUR BENADEREN, MAAR TOCH NUTTIG KUNNEN ZIJN VOOR DE TOEPASSING DIE MEN OP HET OOG HEEFT.

ALL MODELS ARE WRONG, BUT SOME ARE USEFUL

2-parameter normaal-ogief model

$$P_j(\theta) = P(y_{ij} > 0) = P[\varepsilon_{ij} > -a_j(\theta_i - b_j)] = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{a_j(\theta_i - b_j)} \exp(-y^2/2) dy$$

algemeen diagnostisch model

$$P(X_j = x | \alpha) = P_j(\alpha) = \frac{\exp[\beta_{jx} + \sum_{k=1}^K \gamma_{jkx} h(q_{jk}, \alpha_k)]}{1 + \sum_{y=1}^{M_j} \exp[\beta_{jy} + \sum_{k=1}^K \gamma_{jky} h(q_{jk}, \alpha_k)]}$$

lognormaal model voor responstijden

$$f(t_{ij}; \varepsilon(\ln t_{ij}), \sigma_j^2) = \frac{1}{t_{ij}} \cdot \frac{1}{\sigma_j \sqrt{2\pi}} \exp \left\{ -\frac{[(\ln t_{ij} - \varepsilon(\ln t_{ij}))]^2}{2\sigma_j^2} \right\}$$

—GEORGE E. P. BOX—

worden meetmodellen ontwikkeld die weinig binding hebben met onderliggende attribuutheorieën, ook omdat die theorieën er vaak niet zijn. Zonder valide en betrouwbare meting kan er geen zinvol onderzoek plaatsvinden.

OVER STATISTIEK

Statistiek is de wetenschap van de onzekerheid. Statistische methoden schatten de mate van onzekerheid die een steekproef biedt over de populatie waarnaar men resultaten wil generaliseren. Statistiek werkt het beste als de steekproef een representatie is van de populatie en er alleen toevallig van afwijkt. Diverse methoden zijn ontwikkeld om de samenstelling van de steekproef af te stemmen op de vraagstelling van het onderzoek, en statistische toetsen en modelschattingmethoden zijn hier vaak op aangepast. De kernvraag is steeds: Wat zou ik vinden als ik een nieuwe steekproef zou trekken?

INTUÏTIE Toeval is de basis voor steekproeftrekking. Mensen zijn notoir slecht in het begrijpen van toeval. Dat komt omdat we geneigd zijn overal structuur te zien, of die structuur nu voortkomt uit een toevallig of een systematisch proces. Zo kennen we betekenis toe aan de resultaten van een data-analyse, en ook als de resultaten onverwacht zijn, onwaarschijnlijk, ongestructureerd, of alleen maar ruis representeren kunnen we geen weerstand bieden aan de neiging er toch iets in te zien. Linschoten (1964) waarschuwde hier al voor, en vele psychologisch onderzoekers (Meehl, 1954; 1994; Tversky & Kahneman, 1974; zie ook Kahneman, 2011) hebben aandacht gevraagd voor de vele cognitieve vertekeningen waar ook onderzoekers inclusief statistici last van hebben. Statistici zoals David Hand (2014) hebben uitgelegd waarom wij weinig van kansen begrijpen. Ter illustratie ontleen ik een voorbeeld aan Kahneman (2011, p. 115).

TABEL 2. STEEKPROEFGROOTTE, RESULTATEN GEMIDDELD OVER 100 ASELECTE STEEKPROEVEN. BEREIK VAN KLEINSTE EN GROOTSTE STEEKPROEFCORRELATIES, MINIMUM, MAXIMUM EN GEMIDDELD AANTAL SIGNIFICANTE RESULTATEN. KRITISCHE WAARDEN VOOR TOETSING NULHYPOTHESE.*

N	BEREIK MIN	BEREIK MAX	MAX (SIGN)	MAX (SIGN)	GEM (SIGN)	CRITWAARDE CORR
50	-.60; -.29	.30; .64	6	25	15.32	.28
100	-.42 ; -.21	.21 ; .40	7	23	15.34	.20
500	-.18 ; -.09	.10 ; .18	8	28	15.60	.09
* Wilco Emons programmeerde het voorbeeld.						

Op een mooie woensdag worden in hetzelfde ziekenhuis zes baby's, geen tweelingen, geboren. Laat J voor jongen staan en M voor meisje, welke chronologische serie van geboortes beschouwt u dan als toevallig en welke suggereert een systematiek?

J J J M M M
M M M M M M
J M J J M J

Het intuïtieve antwoord is: de eerste twee suggereren systematieken en de derde is toevallig. Het juiste antwoord is: ze zijn alle drie even waarschijnlijk. Het aantal verschillende patronen is $2^6 = 64$, en als we aannemen dat jongens en meisjes dezelfde kans hebben en er geen directe genetische banden zijn tussen verschillende ouderparen, dan heeft ieder patroon dus kans $1/64$. Deze uitkomst staat in schril contrast met de intuïtie, die altijd op zoek is naar systematiek en geloofwaardige verhalen, maar intuïtie kan heel misleidend zijn. Wetenschap en statistiek in het bijzonder beschermen ons tegen intuïtie.

CORRELATIES Het volgende probleem is relevant voor iedereen die statistiek gebruikt. Ik genereerde met een computer en een statistisch model kunstmatige data voor 25 variabelen. Daartussen bestaan $1/2 \times 24 \times 25 = 300$ verschillende correlaties. Ik was met name geïnteresseerd in correlaties ongelijk aan nul die interessant zouden kunnen zijn als je ze in een data-analyse tegenkomt. Voor drie verschillende steekproefgroottes genereerde ik 100 replicaties, omdat een enkele steekproef mij precies de loeren zou draaien waar ik

het over wil hebben. De replicaties dienen het doel om uit te vinden wat er gebeurt als ik een nieuwe steekproef trek; dit was immers de centrale vraag in de statistiek? Tabel 2, eerste regel, laat voor steekproefgrootte 50 zien dat elke steekproef tenminste een negatieve correlatie bevatte tussen $-.29$ en $-.60$ en een positieve correlatie tussen $.30$ en $.64$. Correlaties van deze grootte trekken meteen de aandacht van vrijwel elke onderzoeker.

Een paar zaken zouden moeten opvallen. Ten eerste zijn de correlaties kleiner voor grotere steekproeven. Dit zou ons iets moeten zeggen, maar wat? Ten tweede kunnen we in de op een na laatste kolom zien dat over 100 replicaties, gemiddeld 15 correlaties significant waren op 5% niveau. Dat is 5% van 300, en dit lijkt op een resultaat dat je verwacht als je toetst onder de nulhypothese van correlaties gelijk aan nul.

De correlaties die ik vond, zouden dus wel eens het resultaat van toeval kunnen zijn. Dat klopt: ik genereerde de data door met een zuivere munt te gooien met score 1 voor kop en 0 voor munt. In de populatie hebben we dan 300 correlaties gelijk aan nul, en steekproeven wijken hier toevallig van af. Als je de echte situatie niet kent, kom je er niet gemakkelijk op.

Overigens bestaan er statistische methoden waarmee je situaties als deze kunt herkennen en je ertegen beschermen. Maar het derde punt is dat je in onderzoek met echte data meestal maar een steekproef hebt en niet de 99 replicaties die samen een systematiek vormen, die hier echt is. In die ene steekproef kun je zomaar meer dan 15 significante correlaties vinden, die meer suggereren dan er werkelijk is. En dan is het ook nog eens zo dat ook andere populatiemodellen die steekproefresultaten kunnen hebben gegenereerd. Maar dat weet je dus niet: het toeval zit in de weg. Het

logische probleem is hier dat het model de data impliceert, maar de data niet het model. Je kunt op basis van die ene steekproef wel het meest waarschijnlijke model schatten, maar dat onderwerp sla ik over.

SLOW SCIENCE Welke les kunnen we trekken? Volgens mij dat het niet eenvoudig is om zonder theorie over het te onderzoeken fenomeen het populatiemodel te schatten dat de data genereerde. Steekproeven zijn vaak klein en steekproeffouten zijn moeilijk in toom te houden tenzij de steekproef heel groot was.

Ik maak me zorgen over het grote aantal artikelen dat ik voor tijdschriften beoordeel waarin de populatie waarnaar gegeneraliseerd zou moeten niet of nauwelijks wordt gedefinieerd en waarin men steekproeven gebruikt waar men toevallig de hand op wist te leggen, zogenaamde *convenience samples*. Het doen van echt onderzoek met echte data verzameld bij echte mensen is moeilijk en boekenken-nis over onderzoek in ideale situaties is niet altijd bruikbaar. Helaas helpt het niet dat je dit weet. Wat nodig is, is dat meer tijd en middelen worden gestoken in het ontwikkelen van theorieën ter verklaring van de fenomenen die men onderzoekt, zodat die theorieën kunnen worden getoetst en verbeterd. Het is te hopen dat wat men tegenwoordig *slow science* noemt hieraan bijdraagt.

In dit verband noem ik ook de *questionable research practices*, die staan voor structurele manieren van werken die onjuiste onderzoeksresultaten produceren. Vaak is geen opzet in het spel, maar worden de fouten veroorzaakt door de verleidingen van toeval en onvoldoende kennis van statistiek. Als je dit combineert met de neiging om veelal exploratief te werken, heb je een giftig mengsel dat invalide resultaten oplevert.

Het probleem is vaak dat onderzoekers zich niet vooraf willen binden aan een bepaalde hypothese, die hun mogelijkheden tot het vinden van 'iets' aanzienlijk inperkt maar wel veel meer duidelijkheid en richting biedt. Dit is wat confirmatief onderzoek sterk maakt: je voorspelt op basis van kennis het weer van de volgende week in plaats van dat je het weer van gisteren beschrijft en er verklaringen bij zoekt. Waterdicht bewijs vinden is in empirisch onderzoek niet mogelijk, maar als replicaties vaak in dezelfde richting wijzen heb je wel iets in handen.

Als je eerst naar je data kijkt zonder vooraf een verwachting te hebben geformuleerd, lijkt een correlatie van .64 spectaculair en doet ons natuurlijk talent om verhalen te vertellen de rest. En ook al verwachtte je deze correlatie niet,

als die er eenmaal is dan is die moeilijk te negeren. Dit geldt voor ons allemaal, wetenschappelijk onderzoekers niet uitgezonderd. Het begrijpen van toeval en kansen is moeilijk en tegenintuïtief, en omdat statistiek erop gebaseerd is, is het moeilijk voor vrijwel iedereen goed met statistiek om te gaan. Ioannides (2005) had beslist een punt toen hij waarschuwde dat onjuiste conclusies op basis van statistiek eerder regel dan uitzondering waren.

Nadruk op theorieconstructie, -toetsing, en -verbetering is een uitstekende manier om jezelf tegen questionable research practices te wapenen. Het publiceren van data en alle andere informatie die nodig is om een onderzoek te repliceren helpt daar ook tegen. Wat beslist vaker zou moeten, is dat onderzoekers samenwerken met methodologen en statistici, omdat deze meer ervaring hebben om kenmerken van cognitieve misleiding door toeval te herkennen (Sijtsma, in preparation).

OVER PSYCHOLOGIE

De psychologie kent niet een onomstreden startpunt, maar werd in de negentiende eeuw sterk geïnspireerd door de exacte wetenschappen. Vele psychologen waren fysici en introduceerden een strikte, formele manier van denken in het onderzoek naar psychologische fenomenen (Murphy & Kovach, 1972). Dit was niet altijd succesvol, maar er bestond wel een sterke overtuiging dat theorie de hoeksteen van een succesvolle wetenschappelijke discipline was. Het lijkt erop dat dit tegenwoordig minder het geval is. Hoe komt dat? Ik noem drie ontwikkelingen van de afgelopen decennia in chronologische volgorde.

Ten eerste ontwikkelde de computer zich na de Tweede Wereldoorlog in een enorm tempo (Dyson, 2012; Gleick, 2011). Maar het duurde nog tot de late jaren tachtig dat we de beschikking kregen over de *personal computer* en later de *laptop*, beide al snel met een ongelofelijke rekenkracht. Deze opkomst inspireerde ook de komst van nieuwe statistische methoden die niet eerder waren ontwikkeld omdat de benodigde berekeningen die met de hand moesten worden gedaan vanwege de omvang onuitvoerbaar waren. De nieuwe en complexe methoden laten de gelijktijdige analyse toe van grote aantallen variabelen in enorme steekproeven. De vraag moet echter gesteld worden of dergelijke grote analyses, waarbij alle verbanden tussen de variabelen gelijktijdig worden beschouwd, niet te veel afleidt van het vaststellen van causale relaties tussen enkele sleutelvariabelen, die nodig zijn om de grotere modellen te kunnen begrijpen.

Ten tweede werden in de jaren negentig fMRI-scanners

betaalbaar, zodat psychologen neurologische activiteit als gevolg van psychologische stimuli konden bestuderen. Ik moet toegeven dat dit niet mijn expertise is, maar weet er net genoeg van om de vraag te stellen of dit type onderzoek doorbraken in de psychologie heeft bewerkstelligd waardoor onze kennis van de structuur van het cognitieve systeem en cognitieve en andere psychologische processen ingrijpend zijn verbeterd. De psychologie heeft enorme investeringen gedaan in dit type onderzoek en de vraag naar de opbrengst ervan lijkt me redelijk.

Ten derde heeft de beschikbaarheid van het internet en de beschikbaarheid van *wearables* het verzamelen van enorme databestanden onder niet gestandaardiseerde condities mogelijk gemaakt. Vele onderzoekers omarmen deze wijze van dataverzameling en lijken er veel van te verwachten. Ik stel drie kritische vragen. Allereerst geldt dat steekproeven met meer dan een paar duizend observaties weinig meerwaarde hebben. De meeste modellen zijn dan nauwkeurig te schatten. Waarom zou je dus zulke enorme steekproeven willen? Daarnaast geldt dat met het toenemen van het aantal variabelen het aantal relaties tussen die variabelen exponentieel toeneemt. Het is dan onmogelijk geen interessante verbanden te vinden, maar wat stellen zij voor als je ze vooraf niet verwachtte? Bij het gooien met een munt, waar het slechts om 25 flauwekulvariabelen ging, ontstonden er al mooie correlaties. Ten derde geldt ook hier dat zonder een leidende theorie je veroordeeld bent tot exploratie, wat een enorme berg toevallige vondsten zal opleveren met minimale kans op replicatie, een verschijnsel dat Ioannidis (2005) al verklaarde. Waarom zou een enorm databestand iets interessants bevatten?

De computer, de fMRI-scanner en het internet zijn technologische wonderen, maar ze zijn ook ineffectief als ze zonder plan worden ingezet. Natuurlijk zijn er in de psychologie diverse mooie resultaten behaald met behulp van een of meer van deze technologische hulpmiddelen. Maar als je van een afstand kijkt, dan lijkt het alsof ze als regel worden ingezet ongeacht de noodzaak hiertoe. Helaas heb ik in de afgelopen decennia te vaak de cynische grap gehoord dat je het bij NWO wel kon vergeten met je aanvraag als je geen hersenen scande. Mijn punt is niet dat we zouden moeten afzien van complexe statistische modellen, hersenscans, en dataverzameling via het internet; dat zou onverstandig zijn (Domingos, 2015; Myin-Germeys & Kuppens, 2022; Pearl & Mackenzie, 2018). Maar het zou goed zijn deze technische innovaties te gebruiken voor theorieconstructie, -toetsing, en -verbetering. Exploratie is uiterst nuttig voor

het genereren van nieuwe ideeën, die vervolgens in confirmatief onderzoek nader onderzocht kunnen worden.

De psychologie zou zich weer nadrukkelijker kunnen richten op theorieconstructie, en in elk geval de bestaande ontwikkelingen op dit terrein door moeten zetten. Vooruitgang vergt veel tijd en ongeduld levert te vaak resultaten op die zelden overleven. Psychologie is net als de scheikunde tot bloei gekomen in de negentiende eeuw. Maar diverse ideeën uit de exacte wetenschappen zijn al veel ouder. Bijvoorbeeld, het idee dat alles in het universum uit atomen bestaat gaat al terug op de klassieke Griekse denker en vroege wetenschapper, Democritus (Rovelli, 2017). En hoewel zijn ideeën in de goede richting gingen, duurde het nog vijftientwintighonderd jaar voor ze tot volle wasdom kwamen. Wetenschap is een hordenloop waarin ideeën steeds weer plaats moeten maken voor andere ideeën, soms beter en soms slechter, maar in de loop van de tijd beter.

Mijn kritische noten houden niet in dat ik vind dat de psychologie niets bereikt heeft op theoretisch terrein, integendeel! Ik noem enkele hoogtepunten die mij zeer aanspreken:

- Ten eerste is er de classificatie van intelligentie en persoonlijkheid in samenstellende onderdelen. Voorbeelden zijn de intelligentiemodellen van Thurstone en Guilford en de Big Five persoonlijkheidstrekken. Classificatie bevordert een beter begrip van het fenomeen dat men bestudeert, en een mooi voorbeeld buiten de psychologie is de classificatie van het planten- en dierenrijk in de achttiende eeuw door Carolus Linnaeus.
- Ten tweede het cruciale inzicht dat Paul Meehl in de jaren vijftig had dat experts, net als 'gewone' mensen, ook slechte informatieverwerkers zijn. Het is zelfs zo erg dat een uiterst eenvoudig additief model dat op een computer draait gedrag van mensen beter voorspelt dan een expert die alle relevante informatie voor een juiste beslissing tot haar beschikking heeft.
- Ten derde het werk van Amos Tversky en Daniel Kahneman. Daaruit blijkt dat onze oordelen en beslissingen onderworpen zijn aan cognitieve vertekening, terwijl zij ook nog eens te lijden hebben onder het onterechte vertrouwen dat mensen, ook experts, hebben in intuïtie die op heuristieken gebaseerd is terwijl men grote moeite heeft rationeel te redeneren.
- Ten vierde is de psychonomie traditioneel sterk gericht op sensorische perceptie die gerelateerd is aan cognitieve processen, waarbij theorie-gedreven experimenteel onderzoek voorop staat. Daar zijn belangrijke resultaten

uit voortgekomen, zoals op de gebieden van gedragsgenetica en ergonomie, en ook taalontwikkeling en -verwerking.

Er is natuurlijk veel meer, en alle bijdragen hebben een voorkeur voor theorieontwikkeling gebaseerd op grondig empirisch onderzoek. De rode draad van het betoog was de cruciale rol van inhoudelijke theorievorming als basis voor valide en betrouwbare metingen, het tegengaan van questionable research practices die het rapporteren van toevallige resultaten bevorderen, en het temperen van de schijnbaar onbeperkte verwachting die psychologen en anderen hebben van technologische innovaties als kennis-

genererende mechanismen. Alles begint met de continue aandacht voor de cruciale rol van valide en betrouwbare metingen, gevolgd door theorie-gedreven onderzoek waarbij technologische innovaties worden ingezet voor zover het onderzoek erom vraagt.

OVER DE AUTEUR

Klaas Sijtsma is hoogleraar Methoden en Technieken aan Tilburg University. Dit artikel is een bewerking van de afscheidsrede vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, die de auteur op 20 mei 2022 gaf. Hij dankt Jaap Denissen, Wilco Emons, Rob Meijer en Hester Sijtsma voor suggesties ter verbetering van de tekst. Voor correspondentie over dit artikel: K.Sijtsma@tilburguniversity.edu.

Literatuur

- Binet, A., & Simon, Th. A. (1905). Méthodes nouvelles pour le diagnostic du niveau intellectuel des anormaux. *L'Année Psychologique*, 11, 191-244.
- Borsboom, D. (2005). *Measuring the mind. Conceptual issues in contemporary psychometrics*. Cambridge UK: Cambridge University Press.
- Bouwmeester, S., Vermunt, J.K., & Sijtsma, K. (2007). Development and individual differences in transitive reasoning: A fuzzy trace theory approach. *Developmental Review*, 27, 41-74.
- Briggs, D.C. (2022). *Historical and conceptual foundations of measurement in the human sciences*. New York: Routledge.
- Cronbach, L.J., & Meehl, P.E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin*, 52, 281-302.
- Dawes, R.M. (1994). *House of cards. Psychology and psychotherapy built on myth*. New York: The Free Press.
- Domingos, P. (2015). *The master algorithm. How the quest for the ultimate learning machine will remake our world*. London, UK: Penguin Books.
- Drenth, P.J.D. (1975). *Inleiding in de testtheorie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Dyson, G. (2012). *Turing's cathedral. The origins of the digital universe*. London: Penguin Group.
- Emons, W.H.M., Sijtsma, K., & Meijer, R.R. (2007). On the consistency of individual classification using short scales. *Psychological Methods*, 12, 105-120.
- Gleick, J. (2011). *The information. A history. A theory. A flood*. New York: Vintage Books.
- Hand, D. (2014). *The improbability principle. Why coincidences, miracles and rare events happen every day*. London, UK: Penguin Books.
- Ioannidis, J.P.A. (2005). Why most published research findings are false. *PLoS Med*, 2(8), e124.
- Jansen, B.R.J., & Van der Maas, H.L.J. (1997). Statistical test of the rule assessment methodology by latent class analysis. *Developmental Review*, 17, 321-357.
- Junker, B.W., & Sijtsma, K. (2001). Cognitive assessment models with few assumptions, and connections with nonparametric item response theory. *Applied Psychological Measurement*, 25, 258-272.
- Linschoten, J. (1964). *Idolen van de psycholoog*. Utrecht: Bijleveld.
- Lord, F.M., & Novick, M.R. (1968). *Statistical theories of mental test scores*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. London, UK: Penguin Books.
- Magidson, J., & Vermunt, J.K. (2004). Latent class models. In D. Kaplan (Ed.), *The Sage Handbook of Quantitative Methodology for the Social Sciences* (pp. 175-198). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Markus, K.A., & Borsboom, D. (2013). *Frontiers of test validity theory: measurement, causation, and meaning*. New York, NY: Routledge.
- Meehl, P.E. (1954). *Clinical versus statistical prediction: A theoretical analysis and a review of the evidence*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Michell, J. (1999). *Measurement in psychology: A critical history of a methodological concept*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Murphy, G., & Kovach, J.K. (1972). *Historical introduction to modern psychology*. London: Routledge & Kegan Paul Limited.
- Myin-Germeyns, I., & Kuppens, P. (2022). *The open handbook of experience sampling methodology*. The center for Research on Experience sampling and Ambulatory methods Leuven (REAL), Belgium. Downloaded from <https://www.kuleuven.be/samenwerking/real/real-book/index.htm>
- Niessen, A.S.M., & Meijer, R.R. (2017). On the use of broadened admission criteria in higher education. *Perspectives on Psychological Science*, 12, 436-448. <https://doi.org/10.1177/1745691616683050>
- Pearl, J., & Mackenzie, D. (2018). *The book of why. The new science of cause and effect*. Penguin Books UK.
- Rovelli, C. (2017). *Reality if not what it seems. The journey to quantum gravity*. Penguin Random House UK.
- Sherry, D. (2011). Thermoscopes, thermometers, and the foundations of measurement. *Studies in History and Philosophy of Science*, 42, 509-524.
- Sijtsma, K. Never waste a good crisis. *Lessons learned from data fraud and questionable research practices* (in preparation for Chapman & Hall/CRC).
- Sijtsma, K., & Van der Ark, L.A. (2021). *Measurement models for psychological attributes*. Boca Raton, FL: Chapman & Hall/CRC.
- Spearman, C. (1904a). Proof and measurement of association between two things. *American Journal of Psychology*, 15, 72-101.
- Spearman, C. (1904b). 'General intelligence', objectively determined and measured. *American Journal of Psychology*, 15, 201-293.
- Spearman, C. (1910). Correlation calculated from faulty data. *British Journal of Psychology*, 3, 271-295.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185, 1124-1131.

Waanzinnige wanen

De man die zijn hoofd verloor
door Douwe Draaisma (2022)
Groningen: Historische Uitgeverij, 208 p.

recensent **Vittorio Busato**

De titel is ongetwijfeld een knipoog naar zijn grote voorbeeld Oliver Sacks. Met *De man die zijn hoofd verloor* heeft de Groningse psycholoog Douwe Draaisma weer een fraai boek aan zijn indrukwekkende oeuvre toegevoegd. Stond in eerder werk met name het geheugen centraal, in dit boek beschrijft hij een aantal mensen die lijden aan absurde en tragische wanen en illusies. Wanen zijn niet alleen tijdgebonden, zo stelt Draaisma, ze hebben ook kenmerken die van alle tijden zijn, zoals het behoud van logica. 'Zelfs in de meest bizarre en oninvoelbare waansystemen zit nog een orde, een logica.' Het heten immers niet voor niets systemen. Voor de patiënt zelf, denkt Draaisma, zijn wanen eerder 'een hypothese, een scenario, een verklaring, iets dat helpt om een intens verwarrende ervaring te begrijpen'. (...) 'In de psychiatrie is een waan per definitie een overtuiging die voor de patiënt zelf dwingend en onbetwijfelbaar is.'

Neem het syndroom van Cotard, vernoemd naar de Parijse psychiater Jules Cotard. Mensen met dat syndroom 'zijn niet af te brengen van de gedachte dat ze rondlopen met een hol karkas, als levende doden'. Wie lijdt aan het syndroom van Capgras verkeert in de waan dat zijn of haar dierbaren zijn vervangen door een dubbelganger. Of neem mensen die lijden aan de waan die in 2005 op voorstel van de Amerikaanse psychiater Michael First het label *Body Integrity Identity Disorder* kreeg. Het is onbekend hoeveel mensen eraan lijden en de stoornis is ook niet in de DSM opgenomen. Draaisma beschrijft een dertigjarige universitair docent die zich bij chirurg Robert Smith van het Schotse Forth Valley Royal Hospital meldde, met een al van kinds af aan onbedwingbare verlangen om van zijn linkeronderbeen af te komen. 'Na een zorgvuldige psychiatrische screening en met toestemming van de directie van het ziekenhuis zette Smith het onderbeen op de gewenste hoogte af. De docent kon vier dagen later ontslagen worden, hij had nauwelijks pijnstillers nodig gehad.'

Ook dit mooi en indringend geschreven boek van meesterverteller Draaisma is weer een absolute aanrader.

ADVERTENTIE

Nieuw: DSM-5-TR

American Psychiatric Association, 2022,
Boom uitgevers Amsterdam, € 119,95
De DSM-5-TR is de opvolger van de DSM-5 en bevat de actuele classificatie van psychische stoornissen. Het biedt een systematische onderverdeling, van de meest voorkomende tot de zeldzaamste stoornissen, met alle bijbehorende criteria.

Nieuw: Negatief zelfbeeld (herziening)

Manja de Neef, 2022, Boom uitgevers
Amsterdam, € 24,50

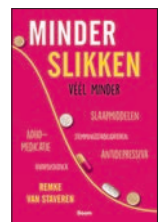
Het populaire zelfhulpboek *Negatief zelfbeeld* uit 2010 is nu volledig geactualiseerd! Het biedt een stappenplan om negatief denken te doorbreken. Het is een warm en troostrijk boek voor mensen die te streng voor zichzelf zijn.

Nieuw: Minder slikken

Remke van Staveren, 2022, Boom uitgevers
Amsterdam, € 17,50

Psychiater Remke van Staveren legt in *Minder slikken* uit dat het van groot belang is psychofarmaca zo min mogelijk en zo kort mogelijk te gebruiken, maar houdt geen pleidooi om te stoppen.

Bezoek voor meer informatie www.boompsychologie.nl

Ook een boekadvertentie plaatsen? Neem voor informatie en tarieven contact op via 073-689 58 89 of depsycholoog@performis.nl

Een ongrijpbare telepaat

De volgeling

door Jaap Bos en Friso Hoeneveld (2022)

Zutphen: Walburg Pers, 237 p.

recensent Karel Soudijn

Psychooloog Jaap Bos en historicus Friso Hoeneveld diepten uit archieven het levensverhaal op van een Tsjech die onder de artiestennaam Eugen de Rubini in 1919 in Amsterdam optrad en iedereen verbaasde met een spectaculaire vorm van gedachtelezen (telepathie). De opzet van zijn demonstraties was eenvoudig. Buiten aanwezigheid van De Rubini spraken met elkaar af welk voorwerp de telepaat moest zien te vinden, bijvoorbeeld een horloge in iemands jaszak. Daarna werd De Rubini binnengebracht en trad één persoon op als 'leidsman'. Deze persoon ging een klein stukje achter de telepaat staan en was slechts via een koperen draadje (met klosjes aan de uiteinden) met hem verbonden. Vervolgens moest de leidsman de telepaat sturen door zo geconcentreerd mogelijk aan de route te denken die zij samen zouden lopen om het doel te bereiken. Als De Rubini even de verkeerde kant opging, stuurde de leidsman hem in gedachten zo goed mogelijk bij. Soms mislukte de proef, maar het succespercentage lag onbegrijpelijk hoog. Er werden ook allerlei varianten bedacht. De Rubini liet zich bijvoorbeeld door de stad sturen in een auto en in een boot die door de grachten voer.

Bos en Hoeneveld reconstrueren zo goed mogelijk het leven van de gedachtelezer. Hij trad bijvoorbeeld ook op in Nederlands-Indië en in Amerika. In jachtige Amerikaanse steden faalde hij vaak: daar was kennelijk te veel afleiding, zowel voor de leidsman als voor de 'volgeling'. Op verschillende plaatsen voerden geleerden van naam experimenten met hem uit, maar het lukte nooit een sluitende verklaring voor zijn bijzondere prestaties te vinden. De wetenschap faalt,

we worden opgezadeld met een raadsel. Hoe De Rubini het lapte, kunnen zelfs Bos en Hoeneveld ons niet vertellen.

Krantenverslagen uit binnen- en buitenland vormen een belangrijke bron, maar de auteurs doen ook hun best zich in te leven in allerlei mensen die met De Rubini te maken kregen. Die personen worden dan in vaak korte hoofdstukjes opgevoerd in de ik-vorm. Niet chronologisch, maar als in een speelfilm waarbij losse fragmenten schijnbaar willekeurig aan elkaar zijn geplakt. Deftiger gezegd: dit boek is voor een groot deel een *vie romancée*.

Bos en Hoeneveld laten ons nadenken over de grenzen van menselijke mogelijkheden. Zelf vond ik het fascinerend te lezen dat de telepaat in Nederland al gauw allerlei navolgers kreeg. Ook anderen konden omstreeks 1919 het kunststuk van De Rubini uithalen. Helaas blijft onduidelijk of die anderen indertijd ook nauwkeurig door allerlei geleerden zijn onderzocht. En waarom verdwenen ze zo snel weer van het toneel? Bos en Hoeneveld menen dat ze in het theater te weinig persoonlijkheid hadden om het publiek te blijven boeien, maar hoe 'echt' was hun vaardigheid? Wat speelt zich nu eigenlijk af bij hogere vormen van non-verbale communicatie? We weten het niet. Misschien moeten we wachten tot er een robot is geconstrueerd die doet wat wij denken.

En De Rubini? Die eindigde zijn leven als krankzinnige.

Mentaal topfit

Focus Vertrouwen Veerkracht

Door Nico van Yperen (2022)

Gratis te downloaden op <https://books.ugp.rug.nl/index.php/ugp/catalog/book/79>

Recensent: Arjan van Dam

Voor topprestaties moet een sporter niet alleen fysiek maar ook mentaal fit zijn. Een goede sporter weet dat ook en besteedt voldoende aandacht aan zijn mentale fitheid. Daarom is er voor psychologen genoeg voer te vinden in de wereld van sport. Nico van Yperen, hoogleraar sportpsychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, heeft deze kennis gebundeld in zijn boek *Focus Vertrouwen Veerkracht*.

Het boek begint met dat wat er in de sport gebeurt een metafoor voor het dagelijks leven is; het leveren van prestaties, winnen, verliezen, vallen, opstaan en weer doorgaan, en veerkracht. We kunnen dus veel leren van de sport. Tegelijkertijd kan de sport zeker ook psychologische inzichten gebruiken.

Elke zaterdagochtend wordt er weer onnodig geleden door kinderen van wie ouders, coaches en trainers denken dat onder druk zetten tot het beste resultaat leidt. Als ze dit boek gelezen hadden, zouden ze begrijpen dat dit niet helpt en dat ze beter eerst de *Parent Guide: Evidence-based strategies for parenting in organized youth sport* hadden kunnen lezen. Dan zouden ze kunnen weten hoe ze hun kinderen het beste kunnen ondersteunen.

Het dik driehonderd pagina's tellende boek behandelt de mentale aspecten van sport vanuit verschillende invalshoeken en gebruikt hiervoor veel voorbeelden en leuke weetjes. Zo is het interessant te lezen hoe waarden van belang zijn voor sporters om door te blijven gaan als het moeilijk wordt. Hierbij worden de wijsheid van de Stoïcijnen uit de Oudheid, maar ook nieuwe inzichten uit de Acceptance Commitment Therapy (ACT) gebruikt.

Het stellen van doelen krijgt uiteraard ook aandacht. Van Yperen deed zelf onderzoek naar leer- en prestatiedoelen. Dat gericht zijn op je willen verbeteren (leer- of procesdoelen) belangrijk is in sporten en je veerkracht vergroot komt diverse keren aan bod, met eveneens aansprekende voorbeelden.

Het boek is duidelijk geschreven door een sportliefhebber. Daardoor is het doorspekt met sporttermen die voor een leek niet altijd duidelijk zijn. Als bijvoorbeeld een golfwedstrijd wordt beschreven, waarbij iets 'in slechts een bogey' eindigde, zal dat iemand zoals ik die niet verder is gekomen dan midgetgolf niets zeggen. Ook is de tekst hier en daar wat taai. Zinnen als 'Mentale vaardigheden, en meer in het algemeen sportpsychologische kennis en inzichten, zijn niet uitsluitend relevant en toepasbaar in een sportcontext' lezen niet makkelijk.

Al met al biedt het boek een mooi overzicht van de sportpsychologie, met daarbij mooie sportfoto's. Af en toe vraag je je wel af (zoals wel vaker bij psychologie), wat het verschil is met een gezonde dosis levenswijsheid en boerenverstand. Het verschil is natuurlijk dat onder dit boek een stapel empirisch onderzoek ligt, met als levend bewijs de imposante lijst met referenties. Het is maar te hopen dat de wetenschappers achter deze onderzoeken niet te zeer gedreven werden door winnen-verliezen. Dan is volgens Van Yperen de kans dat ze bedriegen namelijk groter.

Dr. Arjan van Dam is psycholoog en heeft zijn eigen training- en adviesbureau Fidare in Hilversum. E-mail: arjanvandam@fidare.nl.

INSPIRATIE – LUISTEREND OOR

Karen Heijster is psycholoog en werkt als trainer bij de Luisterlijn in Venlo. Tevens is ze mindfulness- en compassietrainer in het klooster Mariadal in Venlo.

‘Oorspronkelijk komt de Luisterlijn uit Engeland, waar de priester Chad Varah mensen met zelfmoordgedachten uitnodigde bij hem langs te komen. Aanvankelijk wilde hij de gesprekken zelf voeren, maar het liep zo’n storm, dat hij vrijwillige gastvrouwen en -heren in de wachtkamer zette om mensen in nood te ontvangen. Hij ontdekte dat de gesprekken met vrijwilligers minstens zo waardevol waren als het gesprek met hem als professional. Daarop richtte hij een hulpdienst op met vrijwilligers (de Samaritans). In andere landen werd dit initiatief overgenomen en hieruit is in 1958 de Nederlandse Luisterlijn (sos Telefonische Hulpdienst) ontstaan.

Dit verhaal vertel ik altijd aan de nieuwe vrijwilligers. Ik selecteer deze mensen samen met collega’s die als trainer/begeleider bij de Luisterlijn werken. We geven onze vrijwilligers een uitgebreide training en doen daarna veel aan deskundigheidsbevordering en intervisie.

Ik kwam zo’n dertien jaar geleden bij de Luisterlijn. Niet voor niets, denk ik, want ik ben echt een luisteraar. Sterker nog: de focus ligt van kinds af aan al op mijn oren. Ze staken een beetje uit, ik werd ermee gepest. Ik was er zo alert op dat als ik achter mijn rug iemand hoorde lachen, ik dacht dat het vanwege mijn oren was. Op mijn veertiende heb ik ze laten rechtzetten, waar een vriendin stomverbaasd op reageerde. Haar was het

nooit opgefallen. Dus misschien was mijn gevoeligheid voor mijn omgeving altijd al belangrijker dan de grootte van mijn oren.

ANONIEME GESPREKKEN

Bij de Luisterlijn werken zo’n tachtig beroepskrachten, veelal parttimers, verspreid over 27 locaties. Daarnaast werken er ongeveer vijftienhonderd vrijwilligers. De vrijwilligers zitten bij ons aan de telefoon, chat en mail om een luisterend oor te bieden aan iedereen die daaraan behoefte heeft. De gesprekken zijn anoniem en in principe eenmalig, maar mensen kunnen vaker bellen. Dan krijgen ze een ander aan de lijn, alleen per mail is er langduriger contact en loopt de vrijwilliger een tijdje met iemand mee.

Er is veel eenzaamheid in de maatschappij, iedereen is gehaast. En zoek je hulp in de ggz, dan zijn er lange wachtlijsten. De Luisterlijn is er direct en altijd, ook ’s nachts. Je kunt er terecht voor grote levensvragen of een praatje omdat je al dagen niemand gesproken hebt.

Onze vrijwilligers hebben allerlei achtergronden, van huisvrouw tot advocaat en alles ertussenin. Vrijwilligers hoeven geen bepaald opleidingsniveau te hebben, ze moeten vooral kunnen luisteren en minimaal een dienst in de week kunnen draaien. Belangrijk is dat ze geen dingen voor een ander invullen, dat ze leergierig en empathisch zijn. We zeggen: iemand moet plek hebben in zijn hoofd, hart en agenda. Maar ook dat ze een gezonde afstand kunnen houden van de gesprekken, want je hoort soms afschuwelijke verhalen over huiselijk geweld, misbruik, zelfmoord of leven met een narcistische partner.

NACHTDIENSTEN

Toen ik bij de Luisterlijn begon, heb ik veel diensten gedraaid. Dat deed ik om ervaring op te doen, maar zeker ook om de roosters rond te krijgen. Vooral de nachtdiensten maakten indruk. Ik zat om drie uur ’s nachts in het halfdonker op kantoor aan de telefoon met iemand een intiem gesprek te voeren. Het is op de een of andere manier magisch. Vooraf dacht ik dat iedereen ’s nachts wel zou slapen, maar er belden veel meer mensen dan ik had verwacht. Zo sprak ik iemand die alleen thuis was en een paniekaanval had gekregen, we gingen samen ademhalingsoefeningen doen en ik voelde hoe ze weer rustig werd.

Inmiddels draai ik geen diensten meer, maar ik ben wel bereikbaar voor een vrijwilliger die even iemand nodig heeft

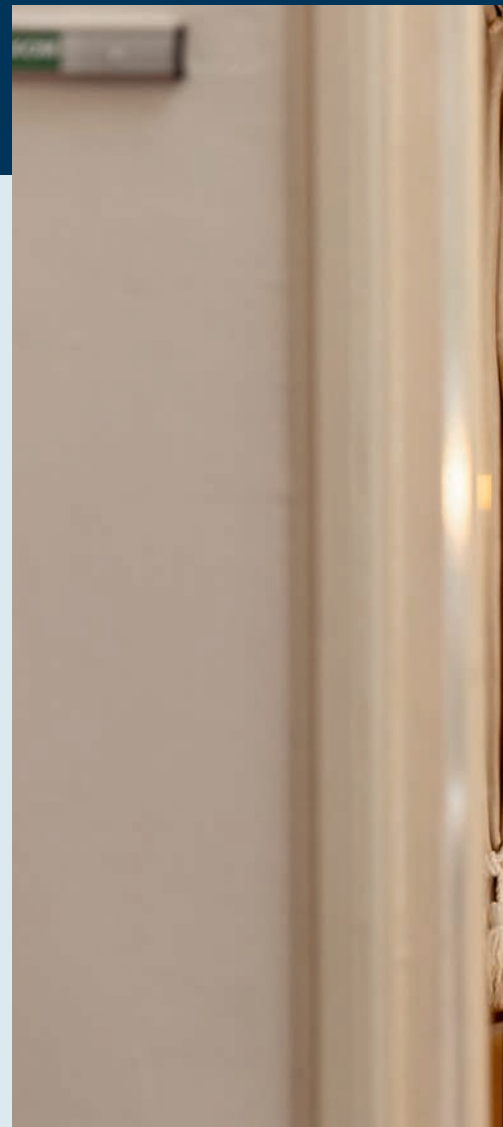

FOTO: PHILIP DRIESSEN

‘De focus ligt van kinds af aan al op mijn oren. Ze staken een beetje uit, ik werd ermee gepest’

na een heftig gesprek. Soms kan een vrijwilliger zo'n gesprek niet goed loslaten. Dan kunnen ze ons bellen, overdag, maar ook 's nachts. We hebben de regel: probeer het gewoon, als mijn mobiel aan staat, neem ik op, anders bel ik de volgende ochtend terug. Zo belde er een vrijwilliger midden in de nacht en zei: "Ik zit pas halverwege mijn dienst, ik moet nog zo lang, maar dit gesprek was erg intens, het ging over het overlijden van een dochtertje van elf." En dan bieden wij op onze beurt de vrijwilligers een luisterend oor. En we begeleiden ze en stellen vragen zoals: "Wat had je anders gedaan als je alles kon terugdraaien?" We steken ze een hart onder de riem, je kunt niet alle ellende wegnemen, maar door te luisteren heb je al veel gedaan.

Het idee dat ze ons 's nachts kunnen bellen, vinden veel vrijwilligers prettig, maar het gebeurt niet vaak.

Naast psycholoog en trainer bij de Luisterlijn, ben ik ook mindfulness-trainer. Daar begon ik mee vanuit persoonlijke motieven, maar inmiddels gebruik ik het ook in mijn werk. Zo doe ik in de beginnerstraining soms een mindfulnessoefening met de cursisten, zodat ze bij hun lichaam, gedachten en emoties kunnen komen. Dat is goed als je van het ene gesprek naar het andere moet gaan. Want dat moet je niet op de

automatische piloot doen. Als je nog vol zit van een gesprek, kun je beter even zo'n oefening doen of een ommetje lopen of zo, om het los te laten en je hoofd vrij te maken voor een volgend gesprek.

Vroeger begeleidde ik vooral mensen die door hun werkgever naar mij toegestuurd werden en die er soms niet op zaten te wachten. Wat me nu zo bevalt, is dat de vrijwilligers met wie we werken het met volle overtuiging doen. Dat zorgt voor mij voor veel meer plezier in mijn werk.'

INTERVIEW LISELOTTE VISSER,
PSYCHOLOOG BIJ MARRIED AT FIRST SIGHT

'GEARRANGEERDE HUWELIJKEN ZIJN SUCCESVOLLER'

Kun je als psycholoog meewerken aan een televisieprogramma waarin mensen met behulp van de wetenschap aan elkaar gematcht worden? Is dat ethisch te verantwoorden? Wel aan een feelgoodprogramma zoals *Married at First Sight*, vindt gz-psycholoog Liselotte Visser die aan dit programma meewerkt. 'Wat jij en ik niet naar buiten zouden willen brengen, daarvan zeggen anderen: "Zo! Dat heb ik toch maar mooi laten zien!"'

M

arried at First Sight (MAFS voor de vaste kijkers) is een van de vele datingshows die de Nederlandse televisie kent. Singles worden op basis van wetenschappelijk onderzoek

aan elkaar gematcht. De koppels zien elkaar voor het eerst als het wettelijke huwelijk gesloten wordt. Als ze daadwerkelijk 'ja' tegen elkaar zeggen, worden ze gevolgd op hun huwelijksreis en in de periode daarna, als ze elkaar beter leren kennen en een week bij elkaar intrekken. Af en toe hebben ze een gesprek met een deskundige over hun relatie, over hoe ze de intimiteit kunnen vergroten en waar ze zoal tegenaan lopen. Aan het eind van het programma krijgen ze de vraag of ze getrouwd willen blijven. In het laatste seizoen werden vijf van de zeven huwelijken ontbonden, twee stellen zijn nog bij elkaar. Naar verwachting wordt vanaf januari 2023 het achtste seizoen uitgezonden.

Net als bij veel andere realityshows zijn er psychologen bij het programma betrokken. Wat dragen zij aan zo'n programma bij? Waarom doen ze mee? Wat eerder niet lukte, lukt dit keer wel: een van de betrokken psychologen, Liselotte Visser, wil met ons praten. Ze legt uit waarom ze meedoet, wat haar bijdrage is, wat er wetenschappelijk is aan het programma en of het ethisch te verantwoorden is.

Visser is gz-psycholoog, ze werkt in een psychologische praktijk, waar ze vooral relatieproblemen behandelt. Ze werkt bij het relatiebureau Mens & Relatie, een familiebedrijf dat door haar moeder werd opgericht en waar haar broer directeur is. Hij is ook aan het programma verbonden. Haar andere broer doet de ICT. Daarnaast is Visser bezig met haar promotieonderzoek aan de Open Universiteit, over persoonlijkheidsfactoren die het meeste invloed hebben op de slagingskans van een liefdesrelatie. En ze is als deskundige aan het programma MAFS verbonden.

HOE BENT U BIJ HET PROGRAMMA BETROKKEN GERAAKT?

'Ik werd benaderd omdat een van de deskundigen die bij een aantal seizoenen aan het programma verbonden is, Patrick van Veen, mij erbij wilde halen. Van Veen is gedragsbioloog en had mijn boek in zijn kast had staan¹. Toen men mij benaderde, had ik

voor mijn promotieonderzoek alle data al verzameld en kon ik nuttige resultaten voor het programma inbrengen.'

OM WELKE RESULTATEN GAAT HET?

'Om kandidaten te selecteren voor *Married at First Sight* wordt gebruikt gemaakt van een vragenlijst². Voor het zesde seizoen hebben we die aangepast op grond van mijn kennis en bevindingen uit mijn promotieonderzoek. Zo is het belangrijk voor de slagingskans van een relatie, dat je mensen niet zozeer op de Big Five-persoonlijkheidsfactoren matcht (de theorie die de persoonlijkheid beschrijft aan de hand van de persoonlijkheidsdimensies Extraversie, Vriendelijkheid, Nauwgezetheid, Neuroticisme en Openheid voor Nieuwe Ervaringen, red.). Veel belangrijker is wat iemand in een relatie zoekt. Heeft iemand irreële partnerwensen of een lange lijst aan eisen, dan zal een relatie niet snel slagen. Voor iemand die erg afwijzend of kritisch in het contact is, geldt hetzelfde. Veel van de verkeerde partnerkeuze en inadequaate datinggedrag worden veroorzaakt door onveilige hechting van een van de personen. Belangrijk is in dit geval dat het bij zo'n datingprogramma niet gaat om individuele coaching, maar om een match tussen twee mensen. Daarom selecteren we geen mensen die hoog scoren op narcisme of op onveilige hechting. Zulke mensen kun je individueel nog wel coachen, maar ze hebben de neiging anderen te beschadigen en dat is niet goed voor de kandidaat waarmee ze gematcht worden. Dat willen we niet in het programma.'

IN HET PROGRAMMA VAN 2022 IS HET NIET ALTIJD GELUKT. KANDIDAAT ARJAN TROUWDE MET MAURICE, MAAR HAAKTE ZO SNEL AF DAT HIJ NIET EENS KWAM OPDAGEN OP ZIJN HUWELIJSREIS. JOEP HIELD HET IETS LANGER UIT, MAAR GAF ZIJN VROUW CAROLIEN OOK GEEN KANS EN TROK ZICH STEEDS VERDER TERUG.

'Toch, in de eerste zes seizoenen zijn er in totaal twee stellen geslaagd. In het laatste seizoen alleen al zijn er twee van de zeven stellen geslaagd, ze zijn nog steeds bij elkaar. Dit is in dat opzicht een heel succesvol seizoen.'

1 Ja, ik wil. Hoe vind en bind ik mijn droompartner? Aspekt uitgeverij

HET PROGRAMMA HEEFT DE PRETENTIE DAT KANDIDATEN OP WETENSCHAPPELIJKE BASIS DUSDANIG KUNNEN WORDEN GEMATCHT DAT ZE ELKAAR OP HET EERSTE GEZICHT EEN WETTELIJK JAWOORD KUNNEN GEVEN. WAT IS DAAR WETENSCHAPPELIJK AAN?

'Ik gebruik de wetenschap om te kijken wie er op dit moment in zijn leven in staat is een relatie aan te gaan. Dat is de eerste wetenschappelijke toets. Iemand die hoog op narcisme scoort, bijvoorbeeld, valt af. We selecteren geen mensen van wie we kunnen voorspellen dat er een kleine kans op succes is. Daar gebruiken we wetenschappelijke toetsen voor. In mijn geval bijvoorbeeld een gevalideerde test als de ECR (*Experiences in Close Relationships Scale*)².

Andere deskundigen maken weer gebruik van andere toetsen. Zo matcht de gedragsbioloog onder andere op DNA, dat moet bij een stel niet te veel overeenkomen, maar ook niet te extreem van elkaar verschillen. Er wordt ook op uiterlijke kenmerken gematcht. Een andere bij het programma betrokken psycholoog screent de kandidaten, bijvoorbeeld op stressbestendigheid. Zo verzorgen alle deskundigen hun eigen stukje en dat doen ze zoveel mogelijk met wetenschappelijke middelen, want dat wil het programma.

Een tweede belangrijk onderdeel waarvoor we de wetenschap gebruiken, is om de mensen die gematcht zijn, goed voor te bereiden. Gearrangeerde huwelijken succesvoller zijn succesvoller dan romantische relaties, blijkt uit wetenschappelijk onderzoek.³ En een gearrangeerd huwelijk is geen gedwongen

huwelijk, maar een huwelijk waarbij de partners door ouders of matchmakers aan elkaar worden voorgesteld. Die huwelijken zijn succesvoller in zowel duurzaamheid, als relatiekwaliteit en -tevredenheid. Maar er zijn een aantal voorwaarden waaraan je dan moet voldoen. Bij een gearrangeerd huwelijk begin je niet met verliefdheid, maar die kan wel volgen naarmate je elkaar beter leert kennen en respecteren. Daarom moet je moet beginnen met een bepaalde nieuwsgierigheid. Bij een huwelijk uit verliefdheid begin je bij uiterlijke aantrekkingskracht en ga je daarna op ontdekkingstocht naar het innerlijk. Bij een gearrangeerd huwelijk is de aantrekkingskracht er op zijn hoogst een jaar na de trouwdatum.'

MAAR IS HET VOOR GEARRANGEERDE STELLEN NIET MOEILIJKER OM TE SCHEIDEN DAN VOOR ROMANTISCHE STELLEN? IS DE SOCIALE DRUK NIET HOGER BIJ DE EERSTE GROEP?

'Daarvoor is in het onderzoek gecontroleerd, het gaat om stellen met vergelijkbare opleidingsniveaus, stellen die hetzelfde denken over bijvoorbeeld emancipatie van de vrouw. En stellen binnen een land zijn vergeleken, in bijvoorbeeld Japan, Turkije en Zwitserland.'

WAT BLIJKT ER UIT DIE ONDERZOEKEN? JE KUNT BETER EEN HUWELIJK ARRANGEREN DAN HET LATEN AFHANGEN VAN AANTREKKINGSKRACHT?

'Dat blijkt inderdaad uit die onderzoeken. De aantrekkingskracht tussen twee mensen binnen een gearrangeerd huwelijk is een jaar na het trouwen hetzelfde is als bij huwelijken uit verliefdheid. Maar na vijf jaar halen de gearrangeerde huwelijken qua tevredenheid de andere huwelijken in en na negen jaar is de seks in gearrangeerde huwelijken beter dan in huwelijken uit verliefdheid'

HOE WORDEN MENSEN VERDER GEMATCHT? WAAR LETTEN JULLIE OP?

'We matchen in MAFS op biologische gronden en persoonlijkheidsonderzoek, dat neemt gedragsbioloog Van Veen voor zijn rekening, het is niet mijn vakgebied. Hij kijkt naar het DNA, dat mag bij een stel niet te veel op elkaar lijken, maar ook niet te veel van elkaar verschillen. Er wordt gekeken naar uiterlijke kenmerken, maar ook naar geur.

2 Visser maakt gebruik van de NEO-FFI (De NEO Five Factor Inventory). Hoekstra HA, Ormel J, De Fruyt F (1996) *NEO personality questionnaires NEO-PI-R, NEO-FFI: manual*. Swet & Zeitlinger BV, Lisse. En van de ECR. *Experiences in Close Relationships Scale*, zie ook Brennan, K.; Clark, C.; Scheerapparaat, P. (1998). Zelf-rapportage metingen van volwassen romantische gehechtheid. In J. Simpson and W. Rholes, *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: Guilford Pers. Andere deskundigen maken gebruik van andere vragenlijsten.

3 Zie bijvoorbeeld: Epstein R, Pandit M, Thakar M. (2013). How Love Emerges in Arranged Marriages: Two Cross-Cultural Studies. *Journal of Comparative Family Studies*, 44, 3, 341-360. doi:10.3138/jcfs.44.3.341
Hortacsu, N (1999). *The First Year of Family- and Couple-initiated Marriages of a Turkish Sample: A Longitudinal Investigation*. *International journal of psychology*, 34, 1 <https://doi-org.ezproxy.elib11.ub.unimaas.nl/10.1080/002075999400087>

In het programma kijk ik vooral naar wie niet geschikt is, en ik richt me op de begeleiding. Mijn broer Radboud is matchmaker, en hij doet dat bij het televisieprogramma op dezelfde manier als binnen ons relatiebureau Mens & Relatie. Het gaat om persoonlijke bemiddeling, waarbij we niet op zoek gaan naar ideaalplaatjes. We willen de personen eerst goed leren kennen en dan vooral hun leefstijl en toekomstvisie. Daar lopen relaties vaak op vast, dan moet de een zich voortdurend aanpassen aan de ander, bijvoorbeeld omdat de een wel een gezin wil en de ander niet. Of de een wil elke dag uit eten en naar de kroeg, terwijl de ander lekker wil thuisblijven. Of iemand die veganistisch eet en geen auto wil hebben, met een macho die dat maar gezeur vindt over dat milieu. Dan kun je elkaar nog zo aantrekkelijk vinden, dat loopt op den duur spaak.'

MAAR HET PROGRAMMA STELT OOK: SINGLES WORDEN NA WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK MET ELKAAR GEMATCHT, DAARMEE WORDT DE SUGGESTIE GEWEKT DAT MENSEN VIA DE WETENSCHAP WORDEN GEKOPPELD. DUS DAT DE WETENSCHAP ZEGT: JIJ, ANNIE, PAST BIJ JOU, PUCK. DAT KLOPT DUS NIET?

'Jawel, alleen is het niet een soort toverformule, want die bestaat niet. Maar er is veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de succesformule in een relatie.⁴ En we informeren de kandidaten vooraf heel goed over wat ze kunnen verwachten.'

BASEERT U ZICH DAARBIJ OP WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK DAT HEEFT AANGETOOND DAT JE MENSEN ZO KUNT MATCHEN DAT ZE ZO GOED BIJ ELKAAR PASSEN DAT ZE ELKAAR ONGEZIEN EEN

WETTELIJK JAWOORD KUNNEN GEVEN?

'Er is niemand die dit beweert, dat kan ook niet. Dergelijk onderzoek bestaat niet. Daarom wordt dit ook een experiment genoemd.'

ZIJN ER OOK DESKUNDIGEN BIJ BETROKKEN DIE ZIJN GEPROMOVEERD OF ALS WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER VERBONDEN AAN EEN UNIVERSITEIT?

'Dat weet ik niet, ik heb met slechts een klein deel van het team contact. Het is een enorme productie waar veel tegelijk gebeurt op veel diverse plaatsen.'

IK SNAP DAT NIET ALLES KAN SLAGEN, MAAR HOE KONDEN JULLIE HET MET EEN PAAR KANDIDATEN ZO MIS HEBBEN? ARJAN BIJVOORBEELD? EN JOEP?

'Het kan inderdaad niet altijd perfect gaan, daar leren we van. Daarom hebben we het team voor komend jaar uitgebreid met een coach die de kandidaten meer en beter gaat begeleiden. Arjan haakte na de eerste avond af en wilde niet meer praten. Dat is jammer, want pratende mensen zijn nog te helpen. Bij Joep is het een ander verhaal, die is nog erg jong en hij maakte niet zo'n goede keus. Maar nog steeds vind ik dat ze bij elkaar passen.'

ER WERDEN MENSEN ECHT GEKWETST, ZOALS CAROLIEN (DOOR JOEP) EN MAURICE (DOOR ARJAN). KUN JE DAT ALS PSYCHOLOOG WEL VOOR JEZELF VERANTWOORDEN?

'Joep en Carolien vond ik als psycholoog een vrij normale ontwikkeling van twee jonge mensen die elkaar aftasten en bij wie het op een gegeven moment niet goed werkt. En Maurice heb ik wat intensiever begeleid, ik heb gezegd dat hij de pijn en verdriet wat meer binnen moest laten komen. Dat heeft hij mooi gedaan. Maar goed, je weet nooit hoe het gaat uitpakken.'

IS HET EEN GOED IDEE OM DAT ALLEMAAL OP TV TE DOEN? VOOR DE KIJKER MISSCHIEN WEL, MAAR VOOR DE KANDIDATEN?

'Ik sta dit jaar niet voor de camera omdat ik het te stressvol vond en ik was niet eens kandidaat, dus ik snap je vraag. Maar achteraf is iedereen blij dat ze hebben meegedaan. Van tevoren bespreken we heel goed wat het met hen kan doen. Ook sociale media nemen we goed door, want via de sociale media komt

4 Asendorpf J.B., Penke L., Back M.D. (2011). From Dating to Mating and Relating: Predictors of Initial and Long-Term Outcomes of Speed-Dating in a Community Sample. *European Journal of Personality*, 25, 1, 16-30. doi:10.1002/per.768
Botwin, M.D., Buss, D.M., & Shackelford, T.K. (1997). Personality and mate preferences: five factors in mate selection and marital satisfaction. *Journal of Personality*, 66, 107-136. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1997.tb00531.x>
Cobb, R.J., Coolson, M.K., Davis, J., de Jong, D.C., Debrot, A., DeHaas, E.C., Wolf, S. (2020). Machine learning uncovers the most robust self-report predictors of relationship quality across 43 longitudinal couples studies. *PNAS*, 117 (32). <https://doi.org/10.1073/pnas.1917036117>

FOTO: PHILIP DRIESSEN

Bij een huwelijk uit verliefdheid begin je bij uiterlijke aantrekkingskracht en ga je daarna op ontdekkingstocht naar het innerlijk

er nogal wat op hen af. Ik vind dat eerlijk gezegd bizar. Ze krijgen tips hoe ze ermee moeten omgaan. Ik kwam voor het eerst in aanraking met het programma, maar ik was onder de indruk van hoe zorgzaam de redactie is. Kandidaten konden dag en nacht bellen, ook in het weekend. Overigens ging ik niet zover. Verder past zo'n programma ook in deze tijd waarin alles op de sociale media gedeeld wordt.'

DENKT U DAT U ZO'N EXPERIMENT ALS MAFS LANGS EEN ETHISCHE TOETSINGSCOMMISSIE AAN DE UNIVERSITEIT ZOU KUNNEN KRIJGEN?

'Jazeker. En wellicht zou het ook de moeite waard zijn. Het zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de wetenschappelijke literatuur. Veel wetenschappelijk onderzoek gebeurt immers in laboratoria, of met vragenlijsten die vooral meten wat mensen denken en

Veel van de verkeerde partnerkeuze en inadequaate datinggedrag wordt veroorzaakt door onveilige hechting van een van de personen

vinden en niet zo zeer wat mensen echt doen, terwijl deze match in het echte leven wordt getoetst. Onderzoeken betreffen vaak proefpersonen in een instelling of studenten op een universiteit. Terwijl het hier om gezonde volwassen mensen gaat die echte keuzes maken. ‘

OKÉ, MAAR DAN NOG: MOET JE DAAR ALS PSYCHOLOOG AAN WILLEN MEEWERKEN?

JE LEGITIMEERT HET PROGRAMMA ZO OOK.

‘Zo kijk ik er niet tegenaan. Ik werd gevraagd, had trouwens in eerste instantie nee gezegd, maar dat was omdat ik het te druk had, niet omdat ik er bezwaar tegen had. Later ging ik toch overstag. Ik heb met mijn pleegdochter de zes eerdere seizoenen gekeken en we trokken juist de conclusie dat je hier als psycholoog het verschil kunt maken. In veel andere shows gaan mensen zo akelig met elkaar om. Mijn missie is om mensen juist mee te geven: wees een beetje lief voor elkaar, dat krijg je terug. En ik zie zelf een duidelijk verschil met afgelopen seizoen en eerdere seizoenen. En in de workshops met kandidaten gingen we daarop in: wat kan er mis gaan? Bijvoorbeeld als mensen het even te veel vinden en weglopen, dat de ander zich dan afgewezen voelt. Dat realiseert niet iedereen zich, maar mensen zijn vaak al jaren alleen.

Overigens, even voor de duidelijkheid: ik heb het over de “saaie variant” van *Married*. Er is ook een andere variant naar Australisch voorbeeld, die *Match or mistake* heet, en alleen op Videoland wordt uitgezonden. Daarin wordende deelnemers meer onder druk gezet, het is meer op sensatie gericht. Dat is een no-go voor mij. Met de originele variant van *MAFS* willen we

feelgood-tv maken. Binnen zo’n formule kan ik mijn boodschap verspreiden: wil je een leuke, liefdevolle relatie, dan moet je beginnen met aardig voor de ander te zijn en niet vooral met jezelf bezig zijn.’

IN ARTIKEL 103: GRENZEN VAN DE EIGEN DESKUNDIGHEID, STAAT DAT PSYCHOLOGEN DE GRENZEN VAN HUN BEROEPSMATIG HANDELEN IN ACHT NEMEN. HET DOEL IS IMMERS EEN SPANNEND PROGRAMMA TE MAKEN, HET BELANG VAN DE KANDIDATEN KOMT PAS DAARNA.

‘Dat geldt ook voor psychologen die in organisaties werken, dan heb je ook invloed op mensen en er is een opdrachtgever die een bepaald doel heeft. Mensen kunnen er hun baan door verliezen. Dat hoort erbij. Je moet niet roomser willen zijn dan de paus.

Verder ligt mijn deskundigheid op de relatievorming, wat dat betreft is het een unieke aanvulling op mijn dagelijks werk als psycholoog van *Mens & Relatie*, bij mijn praktijk als gz-psycholoog en mijn onderzoek, maar het is weer vanuit een heel andere invalshoek.’

HEEFT U NOOIT BIJ EEN OF ANDER INCIDENT GEDACHT: OEF, WAAR BEN IK AAN BEGONNEN?

‘Ik heb ook dingen gezien waarbij ik over kandidaten dacht: waarom doe je dit? Zo zocht Arjan voortdurend de media op, benadrukte hij telkens weer zijn bijdrage aan *Married* en bleef hij met de sociale media bezig. Hij kreeg een hoop over zich heen, maar blijkbaar wil hij dat. Maar hij zat niet bij mij in therapie. En bedenkwel: mensen die aan zo’n programma meedoen, zijn er al maanden mee bezig, ze willen het heel graag. Wat jij en ik niet naar buiten zouden willen brengen, daarvan zeggen anderen: “Zo! Dat heb ik toch maar mooi laten zien!”’

DOET U KOMEND SEIZOEN WEER MEE?

‘Ik heb de selectie gedaan en de voorbereiding van de kandidaten. Maar ik wil dit jaar niet meer in beeld. Ik vond het te stressvol om telkens vragen te krijgen over wat ik van bepaalde kandidaten vond. Daarover kan ik me als psycholoog op tv niet uitlaten. Met mijn gezicht op tv vond ik te afleidend en te druk. Ik wil achter de schermen meewerken, mijn boodschap verspreiden. En verder wil ik eerst mijn promotie afronden.’

HET NIP IS MET RUIM 17.000 LEDEN AL MEER DAN 80 JAAR **DE GROOTSTE BEROEPSVERENIGING VAN PSYCHOLOGEN IN NEDERLAND**. WIJ ZETTEN ONS IN VOOR DE PSYCHOLOOG ALS PROFESSIONAL ÉN VOOR DE PSYCHOLOGIE ALS VAK. WIJ VERBINDEN PSYCHOLOGEN EN HUN VERSCHILLENDE VAKGEBIEDEN MET ELKAAR EN MET DE VERENIGING. ZO STREVEN WIJ NAAR EEN CONTINUE VEERKRACHTIGE SAMENLEVING. **WIL JE WETEN HOE WIJ ONS DAARVOOR INSPANNEN?** HIER LEES JE VERHALEN VAN, VOOR EN OVER ONZE PSYCHOLOGEN.

DE WERKDAG VAN...

Jan van Beek

Studentpsycholoog aan de Technische Universiteit Delft

'Toen de ggz-instelling waar ik hiervoor werkte failliet dreigde te gaan, sprak de vacature voor deze baan me aan. Ook tijdens het sollicitatiegesprek merkte ik hoe leuk ik de doelgroep vond. Studenten staan vol in het leven. Ik was ook meteen enthousiast over de campus en werken voor een universiteit. Mijn opa heeft ook voor de TU gewerkt. Ik herinner me nog goed hoe hij mij de grote waterbakken liet zien, waar ze onderzoek deden naar de bescherming van dijken.

Op een werkdag zie ik gemiddeld ongeveer vier of vijf studenten. Ik geef onder meer EMDR, ACT en psychotherapie en doe intakes. Als de klachten van studenten heel ernstig zijn, verwijst ik ze door en kijk ik wat we in de tussentijd vast kunnen doen. Bij ons staan studenten overigens ongeveer vijf weken op de wachtlijst.

Vanochtend had ik eerst het wekelijkse overleg met alle studentpsychologen, we zijn met zijn twaalf. Dan nemen we de lopende zaken door. Daarna maakte ik kennis met een nieuwe collega: een zeven-tigjarige vrouw die zich nog graag wil inzetten voor studenten. Aansluitend zou ik

een EMDR-sessie hebben, maar deze student had zich verslapen. In die tijd hield ik me bezig met een project rondom de privacy van studentgegevens. Later had ik een sessie met een Poolse student, online omdat ze op vakantie was. Ze was op een soort actieve manier op zoek naar rust in haar leven, en door daar druk over na te denken, lukte dat nog niet goed. Met de student die ik daarna zag had ik een verlengde intake. We hadden het over zijn familiegeschiedenis en de impact daarvan op hem. Tot slot sprak ik een student die klaar is met een EMDR-behandeling. Vanwege haar achtergrond had zij tijdens de coronacrisis een nare ervaring meemaakt.

Dit werk heeft verder veel vrijheid en ik heb ruimte mezelf verder te ontwikkelen. Ik mag bijvoorbeeld meedenken over wat we nog meer kunnen doen om studenten te helpen. Ik merk dat ze veel stress ervaren en onder druk staan. Er wacht een studieschuld op ze, er is een huizen crisis een klimaat crisis en de coronacrisis heeft ook zijn sporen nagelaten. Soms geef ik lezingen over omgaan met stress hier op de campus of voor studen-

tenverenigingen. En ik mocht samen met Mind Us en het Koninklijk Huis meehelpen met het voorbereiden van het werkbezoek van Koningin Máxima en Robert Dijkgraaf aan de TU Delft.

Eigenlijk wist ik het tijdens mijn sollicitatiegesprek al, maar ik vind het erg leuk om met studenten te werken. Meestal kijk ik uit naar de gesprekken, hoewel sommige trajecten best pittig zijn. Studenten zijn open, reflectief en leergierig. En zelf leer ik er ook nog van door zelf ook antwoorden te geven op de vragen die ik hen stel. Hoe sta je in het leven? Of: hoe verhoud je je tot je eigen gevoelens?

Voorlopig zit ik hier nog op mijn plek. In vorige banen bezocht ik wekelijks, misschien wel dagelijks vacaturewebsites. Dat doe ik nu niet meer en dat zegt denk ik genoeg.'

Psychologen werken overal: van de gezondheidszorg tot het onderwijs en het bedrijfsleven. In deze rubriek geven vakgenoten een kijkje achter de schermen. Wil je ook vertellen over je werkdag? Mail naar communicatie@psynip.nl

Gert-Jan Prosman neemt stokje over van Wencke de Wildt in raad van toezicht Akwa GGZ

De raad van toezicht van Akwa GGZ bestaat uit een afspiegeling van de verschillende beroepsorganisaties, patiënten- en naastenorganisaties en brancheorganisaties die Akwa GGZ oprichtten in 2018. Welke rol speelt de raad van toezicht binnen Akwa? Een gesprek met oud raadslid WENCKE DE WILDT en nieuw lid GERT-JAN PROSMAN.

Akwa GGZ, ofwel 'alliantie kwaliteit in de geestelijke gezondheidszorg', is opgericht in 2018 door verschillende partijen, zoals het NIP, de Nederlandse ggz en andere beroeps – en patiëntenorganisaties uit de ggz, om de kwaliteit in de zorg te verbeteren. Het instituut wil een bijdrage leveren aan de kwaliteitsverbetering van de zorg door het ontwikkelen en onderhouden van kwaliteitsstandaarden (zie ook kader). Daarnaast ondersteunt Akwa GGZ datagedreven leren en faciliteert lerende netwerken. De kwaliteitsraad speelt hierin een belangrijke rol. Daarin zitten afgevaardigden van alle oprichtende partijen, waaronder het NIP, die advies geven aan het bestuur. Daarnaast bestaat ook de raad van toezicht uit een afspiegeling van die partijen. Wencke de Wildt, gz-psycholoog, lid

van de raad van bestuur van GGZ inGeest en bestuurslid stichting TOP GGZ, zat sinds de oprichting van Akwa ggz op voordracht van het NIP in de raad van toezicht. Gz-psycholoog Gert-Jan Prosman, directeur Zorg bij I-psy PsyQ en algemeen bestuurslid NIP, neemt het sinds november van haar over.

Wat is precies de rol van de raad van toezicht binnen Akwa GGZ?

Wencke: 'De raad van toezicht houdt toezicht op het beleid van het bestuur en of Akwa haar rol en maatschappelijke functie uitvoert zoals zou moeten. De raad keurt bijvoorbeeld het meerjarenplan goed en de begroting. Daarnaast is de raad van toezicht een sparringpartner voor het bestuur. Het bijzondere aan deze raad van toezicht is dat hij samengesteld is op voordracht van de verschillende alliantiepartijen. De raad van toezicht heeft in het geheel best een bescheiden rol. Het bestuur bestuurt en de kwaliteitsraad werkt hard aan het voorbereiden van advies. We hebben het bijvoorbeeld over hoe Akwa zich zou moeten bezighouden met ROM (Routine Outcome Monitoring). Omdat je daar vanuit verschillende perspectieven naar kunt kijken, en het ook een gevoelig onderwerp is, was dat een belangrijk onderwerp.'

Gert-Jan: 'Mooi voorbeeld. Dat is een actueel thema waarbij ethiek ook een rol speelt. Hoe verzamel je data? Wat wil je ervan leren? Hoe kun je de zorg verbeteren met die data?'

Hoe kijk jij terug op jouw tijd als raadslid, Wencke?

Wencke: 'Ik vond het heel leuk en ik denk dat Gert-Jan het ook heel

Wencke de Wildt

leuk gaat vinden. Het leuke, en uitdagende, aan de rol is dat je overstijgend moet kijken naar de plannen van Akwa en de maatschappelijke meerwaarde ervan. Aan alles wat gepresenteerd wordt aan de raad van toezicht is al een heel proces vooraf gegaan. Alle partijen hebben input geleverd en met elkaar gesproken. Je moet ervoor waken dat niet allemaal dunnetjes over te gaan doen, omdat de raad van toezicht ook bestaat uit leden met verschillende perspectieven. En je moet er ook voor waken dat je niet enkel vanuit je eigen mening of beroepsgroep naar de plannen kijkt. Dat kan best ingewikkeld zijn. Overigens ligt deze opdracht natuurlijk bij de hele zorg en daar kan Akwa een belangrijke rol in spelen. Als raad van toezicht kijk je eigenlijk steeds: is het veld met dit voorstel geholpen? Verbeterd zo de kwaliteit van de zorg? En blijft de zorg tegelijkertijd toegankelijk? Dat is een spanningsveld dat je in de gaten moeten houden.'

Wat zijn jouw ambities Gert-Jan?

Gert-Jan: 'Boeiende bijdrage, Wencke. In diezelfde lijn zou ik ook aan de kwaliteit in de zorg een bijdrage willen leveren. Hoe wordt het veld in zijn volle breedte geholpen met de nieuwe ontwikkelingen? Wat is het maatschappelijke belang hiervan? Dus als bijvoorbeeld uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat een bepaalde behandeling aangepast dient te worden, hoop ik dat Akwa het voor behandelaren toegankelijker maakt dit in de praktijk toe te passen. Op deze manier maak je kwaliteit in de zorg toegankelijker. Als ik daar door mijn rol als raadslid een bijdrage aan kan leveren, zou ik al blij zijn. Daarnaast hoop ik dat de professionals hierdoor ook meer betrokken raken bij de ontwikkelingen van Akwa.'

Wencke: 'Dat is een herkenbare drijfveer. En inderdaad, niet alleen evidence-based behandelen is belangrijk, wat we als professionals geneigd zijn vooral belangrijk te vinden, maar ook toegankelijkheid, veiligheid en cliëntgerichtheid hebben een invloed op de kwaliteit van de zorg.'

Is er nog iets wat je aan Wencke wilt vragen?

Gert-Jan: 'Ja. Hoe kun je op de afstand die de raad van toezicht heeft toch dichtbij Akwa blijven?'

Wencke: 'Als toezichthouder is dat altijd een dilemma. Volgens mij is het belangrijk dat steeds te evalueren en ook te bespreken met het bestuur. De afstand is er nu eenmaal omdat het werk gedaan wordt door het bestuur, de kwaliteitsraad en de medewerkers, maar het is ook belangrijk om als raad van toezicht benaderbaar te zijn als het nodig is om ergens over te sparren. Het helpt denk ik om je eigen achterban goed op de hoogte te houden en regelmatig met het bestuur te evalueren.'

Is er nog iets wat je Gert-Jan wilt meegeven, Wencke?

Wencke: 'Geniet er ook van! Akwa is een mooie organisatie en plaatsnemen in de raad van toezicht is een mooie rol.'

Gert-Jan: 'Ik ga mijn tanden erin zetten: ik heb er zin in!'

KWALITEITSSTANDAARDEN

Het NIP is op verschillende wijzen betrokken bij de ontwikkeling van kwaliteitsstandaarden, waaronder de zorgstandaarden, richtlijnen en generieke modules. We vaardigen onze leden, die aantoonbare expertise hebben op dat betreffende onderwerp, af voor werk- en klankbordgroepen, leveren commentaar en dragen zorg voor een zorgvuldig verloop van de autorisatiefase.

Wil jij je ook inzetten voor de ontwikkeling van de kwaliteitsstandaarden? Mail naar richtlijnen@psynip.nl en geef jouw expertisegedebied aan. Zo kun je bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit binnen de beroepsuitoefening van professionals. Je werkt samen in een multidisciplinair team waardoor je jouw kennis en netwerk verbreedt. Onze leden ervaren meewerken dan ook als een leuk, leerzaam en inspirerend traject.

MEER WETEN?

Kijk op psynip.nl/beroepskwaliteit/richtlijnen/

'ALLE LEDEN MOETEN DEZELFDE VAKBEKWAAMHEIDSNORMEN OMARMEN'

De afgelopen maanden zijn de besturen en ledenraden het eens geworden over de identiteit van de nieuwe vereniging. Nu zijn de leden aan zet. Hoe willen zij de nieuwe vereniging vormgeven? Wanneer is de fusie wat hen betreft geslaagd? De komende tijd spreken we leden van de gefuseerde vereniging en zijn we benieuwd hoe zij tegen de fusie aankijken. Deze maand: **VERA NABER**, voorzitter sectie Jeugd en vertegenwoordiger van beroepsverenigingen in de stuurgroep Voor Jeugd en Gezin. Dit laatste doet ze samen met een psychiater Arne Popma.

KUN JE WAT OVER JEZELF VERTELLEN, VERA?

'Ik ben voorzitter van de sectie Jeugd binnen het NIP. Daarnaast ben ik betrokken bij Samenwerkende Beroepsverenigingen Jeugd en netwerkregisseur van het programma 'Met Andere Ogen', waarbij we lokale samenwerkingen tussen bijvoorbeeld scholen en gemeenten willen bevorderen.'

WAT BETEKENT EEN BEROEPSVERENIGING VOOR JOU?

'Je beroep is je professionele startpunt. Een beroepsvereniging is er om te zorgen dat de kwaliteit van dat beroep goed aansluit bij waar er in de maatschappij behoefte aan is. Die beschermt dat. In mijn werk kan ik daarvan profiteren en als actief lid maak ik me daar hard voor.'

WAT HOOP JE DAT DE FUSIE VOOR JOU EN ANDERE LEDEN KAN BETEKENEN?

'Dat we een duidelijkere en herkenbaardere verenigingen worden, voor alle psychologen. Dat wij echt uitstralen dat we dé beroepsvereniging voor psychologen willen zijn, en dat iedere 'soort' psycholoog zich bij het NIP thuis voelt. Dat moeten leden ook voelen: hier hoor ik, hier wordt er voor mij als psycholoog gezorgd.'

ZIJN ER NOG ZAKEN DIE JE SPANNEND VINDT?

'Ik ben erg blij met de extra expertise die er vanuit oud-NVGzP-leden bijkomt. Maar het blijft ook belangrijk alle soorten psychologen in het jeugddomein te blijven betrekken en de kwaliteit van

de zorg daar te blijven borgen, de focus moet zo breed blijven als nodig. In het jeugddomein werken niet enkel BIG-geregistreerde psychologen, maar juist ook psychologen met een master- of postmaster SKJ-registratie (Stichting Kwaliteitsregister Jeugd). Psychologen hebben bijvoorbeeld de postmasteropleiding tot Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP (K&J-psycholoog NIP) gedaan. Daarnaast werken er psychologen in het onderwijs, bij de jeugdbescherming in wijkteams en er werken ook orthopedagogen. Ik vind het belangrijk om al die psychologen en hun expertise goed te borgen in bijvoorbeeld de nieuwe beroepenstructuur en hun belangen breed en in samenhang te behartigen. Ik weet dat psychologen in de jeugdsector zich daar wel zorgen over maken.'

WANNEER IS DE FUSIE GESLAAGD WAT JOU BETREFT?

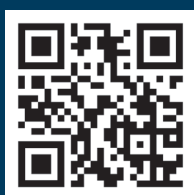
'Als we als vereniging normen stellen aan wat we een goed niveau van vakbekwaamheid vinden, we die omarmen en dat als een krachtig geluid naar buiten brengen. Nu we gefuseerd zijn, bevinden leden zich over een breder veld en dat maakt ons krachtiger. De fusie is verder geslaagd als we die normen allemaal goed begrijpen, zowel de beleidsmakers, als degenen die zorg krijgen. In de psychiatrie en ggz vinden we het heel normaal dat gedragswetenschappers de juiste registraties hebben, terwijl in het speciaal onderwijs of op bepaalde plekken in de gemeentelijke zorgtoewijzing dat vaak niet nodig is. Het zijn toch dezelfde kinderen met wie ze werken en er worden impactvolle beslissingen genomen. Ik hoop dat we die boodschap, nu de groep groter is geworden, krachtiger te kunnen uitdragen.'

Wilt u op de hoogte blijven van de
nieuwste publicaties en artikelen van
tijdschrift De Psycholoog?

Volg De Psycholoog via Facebook & Twitter

[www.facebook.com /
RedactieDePsycholoog](http://www.facebook.com/RedactieDePsycholoog)

[www.twitter.com /
RedactieDP](http://www.twitter.com/RedactieDP)

WWW.TIJDSCRIFTDEPSYCHOLOOG.NL

Vanwege de coronapandemie-lockdown in maart 2020 moest de ggz grootschalig op afstand plaatsvinden. Cliënten in de ambulante forensische ggz (n = 399) werd gevraagd naar hun ervaring met deze plotselinge overstap naar telepsychiatrie. Respondenten die negatief waren over sessies op afstand bleken te verschillen van degenen die positief waren, onder meer wat betreft diagnoses, persoonlijkheidstrekken, privacy, stress en beleving van de werkrelatie. Dit onderschrijft het belang van rekening houden met cliëntperceptie bij deze behandelvorm.

VERSCHILLEN TUSSEN POSITIEF EN NEGATIEF GESTEMDEN

HOE ERVAREN CLIËNTEN IN DE AMBULANTE FORENSISCHE GGZ TELEPSYCHIATRIE?

INLEIDING

Door de eerste lockdown, vanwege de coronaviruspandemie in maart 2020, kwam de hulpverlening op afstand in een stroomversnelling. Het was geen nieuw fenomeen in de geestelijke gezondheidszorg (ggz). Ruim twintig jaar geleden werden al voordelen als kosten- en tijdbesparing en groter bereik als gunstig beschouwd, van wat toen telepsychiatrie (therapiesessies via communicatiemiddelen als telefoon en computer in plaats van op locatie) werd genoemd. Maar waar toen nog een groot gebrek aan empirisch onderzoek werd geconstateerd (Baer, Elford & Cukor, 1997; Frueh et al., 2000), zijn we inmiddels wat wijzer, hoewel onderzoeksresultaten wisselend zijn (Montes, 2018).

De algemene tendens is dat ggz op afstand soortgelijke uitkomsten kan bewerkstelligen als op locatie (Andersson et al., 2014; Backhaus et al., 2012; Batastini et al., 2016; Chhera-wala & Gill, 2020; Slone, Reese & McClellan, 2012). Ook recente onderzoeken onder Nederlandse therapeuten en cliënten stemmen optimistisch. Ondanks een duidelijke voorkeur voor behandeling op locatie, zijn zowel behande-

laars als cliënten vaker positief dan negatief over het virtuele alternatief (De Beurs et al., 2021).

Desondanks blijven geluiden met twijfel over de toereikendheid van telesessies hardnekkig en wordt behandeling op afstand als *second best* beschouwd (Kamp, Machielsen & Van Os, 2020; Marchand et al., 2011). Niet geheel onterecht, omdat genuanceerd moet worden dat het geen kwestie lijkt van per definitie wel of niet geschikt, maar afhankelijk van voor wie, waarvoor en in welke vorm en context. Voor groepstherapie bijvoorbeeld, zo stelt Philips-zoon (2021), lijken vooral praktisch gerichte onderdelen geschikt voor een videobelvorm. Wanneer er problemen zijn in de groepsdynamiek, neemt de kwaliteit van zo'n behandeling duidelijk af.

In het onderzoek van De Beurs et al. (2021) waren cliënten in groepsbehandeling eveneens minder positief over telepsychiatrie dan cliënten in individuele behandeling. Toch concludeerden Banbury et al. (2018) in hun systematische review dat groepstherapie via videobellen haalbaar was en vergelijkbare resultaten opleverde als groepen op locatie.

De algemene tendens is dat ggz op afstand soortgelijke uitkomsten bewerkstelligt als op locatie

Naast de vorm wordt ook de fase in de behandeling als mogelijk struikelblok gezien. Het begin, waarin een werkrelatie opgebouwd moet worden, wordt als minder geschikt beschouwd om op afstand te doen, omdat men elkaar minder goed kan leren kennen door een gebrek aan non-verbale communicatie (Henskens et al., 2021).

Dit is een belangrijk punt omdat de werkalliantie, de samenwerking tussen cliënt en behandelaar, van grote invloed wordt geacht op de uitkomst van de behandeling (Horvath et al., 2011). Een punt waarop zorgverleners kritischer lijken dan zorgontvangers (Lopez et al., 2019). Hubley et al. (2016) concludeerden dat beide partijen over het algemeen tevreden waren over telepsychiatrie, maar dat aanbieders meer zorgen uitten over mogelijk nadelige effecten op met name de therapeutische verstandhouding.

Simpson en Reid (2014) onderschreven deze bedenking in hun review niet. Zij meenden dat studies 'overweldigend' ondersteunen dat cliënten de binding met hun therapeut minstens even sterk waarderen via videobellen als op locatie. Norwood et al. (2018) daarentegen concludeerden in een meta-analyse dat klachtenvermindering bij cliënten weliswaar vergelijkbaar was, maar dat de werkrelatie bij videobeltherapie toch ondergeschikt was aan die bij een face-to-face-vorm. Flückiger et al. (2018) vonden op hun beurt dat de werkalliantiecorrelatie bij therapie via internet, e-mail, videobellen of telefoon ongeveer even groot was als bij face-to-face (ftf). Resultaten variëren dus afhankelijk van de manier waarop je ernaar kijkt.

Dit is misschien in het bijzonder van belang voor een speciale niche in de ggz: de forensische sector. De forensische zorg wordt globaal verdeeld in klinisch (overwegend gesloten verblijf zoals tbs) en ambulant (maatschappelijk verblijf). In de ambulante forensische psychiatrie komen mensen die in aanraking zijn gekomen, of dreigen te komen, met politie en/of justitie. Hier krijgen zij psychotherapeutische behandeling voor forensisch gerelateerde psychopathologie, zoals strafbaar gedrag vanuit een antisociale persoonlijkheidsstoornis. Deze behandeling kan verplicht (opgelegd door de rechter) zijn of vrijwillig (op eigen initiatief/doorverwijzing). Carbajosa, Boira en Tomas-Aragones (2013) stellen dat een solide werkalliantie in de forensische zorg van vitaal belang is om therapie-uitval (en daarmee hogere kans op recidive) te

voorkomen. Kaltiala-Heino, Laippala en Salokangas (1997) vonden in hun onderzoek dat dwangbehandeling negatieve gevoelens opriep bij cliënten, negatieve verwachtingen schepte over de uitkomst van de behandeling en niet tot een vertrouwensvolle behandelrelatie tussen cliënt en professional leidde. Tegelijkertijd voorspelde een verplichte juridische status geen slechtere uitkomst dan vrijwillige behandeling, zowel ervaren door de cliënten als volgens de professionele beoordelingen van hun psychische staat.

Ook Snyder en Anderson (2009) constateerden in een review dat hoewel verplichte cliënten aan het begin van de behandeling meer kans op weerstand en minder intrinsieke motivatie hadden om te veranderen, ook zij tot vruchtbare resultaten konden komen. Hennemann de Oliveira Becker en Pereira da Cruz Benetti (2014), ten slotte, concludeerden, uit hun studie met een kleine groep van 51 personen die psychotherapie volgden, dat verplichte status geen invloed had op de ontwikkeling van de werkalliantie.

Terug naar de eerste lockdown in 2020, waarin ook de ambulante forensische ggz massaal over moest stappen op contact op afstand. Eerdere onderzoeksresultaten in internationale forensische settings hadden weliswaar al laten zien dat telepsychiatrie ook in die context een werkbaar en effectieve optie kan zijn; dit was echter hoofdzakelijk op penitentiaire instellingen en rechtbanken gebaseerd (Antonacci et al., 2008; Batastini et al., 2016; Sales et al., 2018). Daarnaast rijst de vraag of een lockdownsituatie vergelijkbaar is met wat eerder onderzocht werd. Een noodgedwongen overstap op telepsychiatrie is anders dan een weloverwogen keuze voor een behandeling in e-healthvorm (met ondersteuning van digitale middelen). Zoals Simpson et al. (2021) ook aanhalen, is bijvoorbeeld privacy bij zelfisolatie/quarantaine tijdens een lockdown een grotere uitdaging wanneer er sprake is van huisgenoten.

Een recent onderzoek van de Nederlandse reclassering (Henskens et al., 2021) is wel in het kader van een COVID-19-lockdown uitgevoerd. Hiervoor vulden 228 reclasseringswerkers en 26 cliënten vragenlijsten in over werken op afstand. De respondenten zagen verschillende voor- en nadelen. De genoemde voordelen waren vooral praktisch van aard, zoals tijds- en (reis)kostenbesparing en meer flexibiliteit. Als nadelen werden door reclasseringswerkers gemiddeld

non-verbale communicatie, lastigere interpretatie van gedrag en minder werkzaam bij complexe casuïstiek het meest genoemd. De cliënten gaven vooral (technische) verbindingsproblemen en een zakelijker karakter van de gesprekken aan als nadelig. Van dat laatste hadden de reclasseringswerkers eerder het idee dat het tot doelmatiger contact leidde. De cliënten waren het daar niet noodzakelijkerwijs mee eens, slechts 8% gaf als voordeel aan dat ze beter konden werken aan hun doelen. De onderzoekers bevelen aan om verder te experimenteren met een *blended* (werken op afstand en op locatie gecombineerd) vorm van toezicht en meer onderzoek te doen naar cliënten of trajecten waarbij wordt aangenomen dat werken op afstand lastig uitvoerbaar is.

Om de inzet van telepsychiatrie in de ambulante forensische ggz nader te verkennen, werd in onderhavige studie een enquête uitgezet bij cliënten van de Waag, centrum voor ambulante forensische ggz. In deze enquête werden verschillende persoons- en contextkenmerken bevraagd om na te gaan of cliënten die negatief zijn over telepsychiatrie verschillen van cliënten die positief zijn. De uitkomsten daarvan kunnen aanwijzingen geven voor een meer persoonlijk toegesneden en daarmee mogelijk effectievere behandeling. Omdat de combinatie van doelgroep en context niet eerder op deze manier is onderzocht, werden geen specifieke verwachtingen geformuleerd.

METHODE

PROCEDURE EN ONDERZOEKSGROEP In augustus 2020 werden 4.442 cliënten, die op het moment van de lockdown (van maart tot juni) in behandeling waren bij de Waag, per e-mail uitgenodigd deel te nemen aan een online enquête (aangeboden via de *survey software* van Qualtrics). Sinds 1992 is de Waag gegroeid naar een zorgorganisatie met twaalf vestigingen door heel Nederland (hoofdzakelijk in de Randstad) en biedt jaarlijks ruim zeventuizend mensen behandeling. Jongeren vanaf twaalf jaar en volwassenen vanaf achttien jaar die strafbaar gedrag (dreigen te) vertonen, worden op eigen initiatief, doorverwezen door professionals of opgelegd door de rechter behandeld in vier zorglijnen.

Voorbeelden van aanmeldklachten per zorglijn zijn:

- Huiselijk geweld (HG): partnergeweld en kindermishandeling;
- Agressie en vermogen (AV): geweldpleging, diefstal en agressieregulatieproblemen;
- Seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG): seksueel misbruik, downloaden van kindermisbruikmateriaal en exhibitionisme;
- Jeugd: al het bovenstaande maar dan door minderjarigen.

VIGNET 1. HANS

Hans heeft zich aangemeld bij de Waag omdat hij worstelt met pedofiele gevoelens. Hij voelt zich sinds zijn puberteit aangetrokken tot kinderen van een jaar of tien, maar wil hier niet naar handelen. Hij is 45 jaar, woont alleen, heeft geen partner en werkt als softwareprogrammeur. Zijn sociale netwerk is beperkt tot een collega met wie hij wel eens mee naar de film gaat en familieleden. Met hen heeft Hans nooit zijn voorkeur besproken, dit doet hij enkel sporadisch onder een alias op een internetforum voor lotgenoten.

Bij de Waag bleek uit de diagnostiek dat Hans een autismespectrumstoornis heeft. In zijn dagelijks leven komt dit vooral tot uiting in sociaal contact. Zijn sociale vaardigheden zijn voldoende voor oppervlakkige omgang, maar hij heeft moeite zich open te stellen voor diepgaander contact. Hij is al een half jaar in behandeling wanneer de eerste lockdown zich aandient en de behandeling op afstand moet plaatsvinden. Hij werkte voorheen al regelmatig vanuit thuis, dus is deze situatie niet geheel nieuw voor hem. Hans vindt het videobellen vanuit thuis eigenlijk wel prettig, hij praat makkelijker in zijn vertrouwde omgeving. Hij voelde zich toch altijd wat opgelaten op de Waag, vooral in de wachtkamer. Hij vindt de 'gedwongen afstand' minder confronterend, wat hem helpt om openhartiger te zijn tegen zijn therapeute.

Zo hoort deze nu voor het eerst dat Hans recentelijk bezig was met suïcideplannen. Ze denkt dat hij dit anders waarschijnlijk niet had verteld. Door het kijke in zijn persoonlijke leefomgeving heeft de therapeute het idee dat ze Hans iets beter leert kennen en hij haar meer toelaat. Door de beperkingen van de lockdown voelt hij zich minder een vreemde eend in de bijt en komt hij meer tot rust. Na de lockdown spreken Hans en zijn therapeute af dat hij maandelijks naar de Waag komt en de rest van hun wekelijkse sessies online blijft plaatsvinden.

VIGNET 2. BART

Bart heeft net de intake op de Waag gehad, wanneer de lockdown begint. Hij heeft zich op dringend advies van zijn huisarts aangemeld, omdat deze van Barts partner had gehoord dat de spanningen tussen hen al geruime tijd dusdanig oplopen dat er over en weer veel gescholden maar ook incidenteel geduwd en op huisraad afgereageerd wordt. De intaker vermoedt dat er ook sprake is van adhd.

Bart is 29 jaar oud en woont samen met zijn vriendin met wie hij jonge kinderen mee heeft. Ze hebben veel ruzie over financiën en opvoeding. Als kermisuitbater heeft Bart een onstabiele inkomstenbron en zijn vriendin vindt dat zij thuis moet blijven voor de kinderen. Om de spanningen thuis te ontvluchten gaat Bart regelmatig naar de sportschool of een biertje drinken met zijn vrienden. Tijdens de lockdown komt een groot deel van Barts leven tot stilstand, zijn werk en zijn sociale leven. Hij zit alleen maar thuis, waar hij geen eigen ruimte heeft om zich terug te trekken. De stress tussen hem en zijn vriendin loopt nog meer op.

De behandeling op afstand ervaart hij als extra belasting. Bart vindt het videobellen onpersoonlijk, hij kan niet vrijuit praten en is constant afgeleid door de drukte om hem heen. Hij voelt geen band met de persoon aan wie hij via een beeldscherm zijn lief en leed zou moeten vertellen. Hij baalt er ook van dat zijn vriendin maar steeds in de weer is met de kinderen, terwijl hij vindt dat zij ook zou moeten deelnemen aan de behandeling omdat het hún probleem is en niet alleen dat van hem.

Zijn therapeut merkt Barts ongemak en probeert om hem gemotiveerd te houden om de gesprekken voort te zetten. Dit doet hij door vooral praktische zaken te bespreken zoals hoe Bart omgaat met zijn inkomstenderving. Zodra het weer kan, komt Bart naar de Waag voor afspraken. Hij waardeert het dat zijn therapeut erop aandringt dat zijn vriendin meekomt. Hoewel het gedoe is een oppas te regelen, heeft Bart nu meer vertrouwen in dat de behandeling hen als gezin iets gaat opleveren.

‘Ik zie mezelf als iemand die afstandelijk is’

Afhankelijk van de onderliggende psychopathologie krijgen cliënten individueel, in groepen, met de partner of het systeem onder andere cognitieve gedragstherapie (CGT), psycho-educatie, leefstijltraining, *eye movement desentization and reprocessing* (EMDR) en psychomotorische therapie (PMT).

In de enquête werd gevraagd hoe men de behandeling voor en tijdens de lockdown had ervaren. Aan het begin van de enquête werd het doel toegelicht voor de *informed consent*, waarmee toestemming voor het gebruik van de antwoorden voor onderzoek verkregen werd. De enquête werd door 688 personen ingevuld (responspercentage 15.5%). Een fors deel daarvan had de enquête onvolledig ingevuld. Om de betrouwbaarheid van de uitkomsten te verhogen werden reacties met meer dan 35% ontbrekende antwoorden niet

meegenomen in de analyses. De 56 personen die aangaven geen behandeling op afstand gevolgd te hebben, werden ook uit de groep gehaald.

De uiteindelijke onderzoeksgroep van 399 personen bestond uit 341 mannen (85.5%), 53 vrouwen (13.3%), 4 anders (1%) en 1 onbekend (0.3%). De gemiddelde leeftijd van deze cliënten was 46.06 jaar ($SD = 12.653$, 14-80 jaar). De behandelduur was gemiddeld 15.89 maanden ($SD = 13.526$, 1-96 maanden) en de aangemeldredenen huiselijk geweld (HG) bij 13.5% ($n = 54$), agressie en vermogen (AV) bij 31.8% ($n = 127$), seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) bij 27.8% ($n = 111$) en onbekend bij de resterende 26.8% ($n = 107$). Ten tijde van het invullen van de enquête waren 24 personen (6%) niet meer in behandeling. Van de groep waren 284 (71.2%) cliënten vrijwillig in behandeling en 101 (25.3%) verplicht, van 14 personen (3.5%) was het kader onbekend.

INSTRUMENT De online enquête over behandelcontacten voor en tijdens de coronapandemielockdown bestond uit maximaal 32 vragen, afhankelijk van welke situatie/vragen op de respondent van toepassing waren. ‘Behandelen op afstand’ werd gedefinieerd als videobellen (beeld en geluid),

TABEL 1. VERSCHIL POSITIEVE EN NEGATIEVE MENING OVER
TELEPSYCHIATRIE

	POSITIEF N(%)	NEGATIEF N(%)
<i>Sekse</i>		
Man	152 (86.4)	64 (85.3)
Vrouw	24 (13.6)	11 (14.7)
<i>Aanmeldreden</i>		
AV	59 (33.7)	30 (40.5)
HG	27 (15.4)	16 (21.6)
SGG**	59 (33.7)	13 (17.6)
<i>Kader**</i>		
Vrijwillig	113 (66.9)	60 (81.1)
Verplicht	56 (33.1)	14 (18.9)
<i>Diagnose</i>		
Depressie**	35 (21.2)	25 (34.7)
Angst	27 (16.4)	17 (23.6)
Impulsbeheersing**	69 (41.8)	20 (27.8)
Middelen	11 (6.7)	7 (9.7)
ASS	14 (8.5)	5 (6.9)
ADHD**	27 (16.4)	21 (29.2)
Schizofrenie	2 (1.2)	0 (0)
Persoonlijkheidsstoornis**	35 (21.2)	24 (33.3)
<i>Co-morbiditeit**</i>		
Eén diagnose	104 (63)	34 (47.2)
Meerdere diagnoses	61 (37)	38 (52.8)
<i>Eerdere ervaring</i>	28 (16.4)	9 (12)
<i>Mening vooraf***</i>		
Positief	73 (89)	3 (7.9)
Negatief	9 (11)	35 (92.1)
<i>Deelnemers behandeling</i>		
Alleen	127 (77)	47 (71.2)
Partner	30 (18.2)	18 (27.3)
Gezin	6 (3.6)	1 (1.5)
<i>Privacy thuis***</i>		
Ja	153 (92.7)	49 (72.1)
Nee	12 (7.3)	19 (27.9)
<i>Meer stress***</i>		
Werk situatie/dagstructuur*	77 (45.3)	51 (70.8)
Gezins situatie	49 (32.7)	30 (44.8)
Fysieke gezondheid**	43 (28.7)	24 (35.8)
Financiën	22 (14.7)	20 (29.9)
Sociaal netwerk***	25 (16.7)	15 (22.4)
Onvoldoende ontspanning	24 (16)	26 (38.8)
	47 (31.3)	24 (35.8)
<i>Big Five beneden gemiddeld</i>		
Extravert	16 (9.6)	10 (14.1)
Vriendelijk	20 (12)	12 (17.4)
Gewetensvol**	14 (8.4)	17 (23.9)
Neurotisch**	8 (4.9)	11 (15.5)
Open**	31 (18.6)	4 (5.8)

*** .01; ** .05; * .10

telefonisch (alleen geluid), e-mail en chatcontact (alleen berichten). De vragen over persoons- en contextkenmerken waren *dichotoom* (kader, co-morbiditeit, privacy thuis, meer stress tijdens lockdown), *meerkeuze* (sekse, aanmeldreden, diagnose, eerdere behandeling op afstand, mening behandeling op afstand voor/nu, deelnemers behandeling, soorten stress, voorkeur behandelvorm), *schaal* (leeftijd, behandelduur, contactfrequentie behandeling, werkrelatie, big five) of *open* (voordelen en nadelen behandeling op afstand, tips, aanvullingen). Omdat de informatie in de open vragen andere (kwalitatieve) analyses vereist, zijn deze in dit onderzoek niet meegenomen.

Ook bevatte de enquête de *Big Five Inventory 10* (BFI-10; Rammstedt & John, 2007) om de persoonlijkheidstrekken extraversie, vriendelijkheid, gewetensvol, neuroticisme en openheid te meten. De BFI-10 is de verkorte versie van de BFI-44 met tien items die gescoord worden op een vijfpuntschaal van 0 'sterk oneens' tot 4 'helemaal eens'. Voorbeelditems zijn: 'Ik zie mezelf als iemand die afstandelijk is' en 'Ik zie mezelf als iemand die de neiging heeft om de fout bij anderen te zoeken'.

De onderzoeksvariabelen werden in SPSS 27.0 geanalyseerd aan de hand van frequentie, t-toets, chi-kwadraat en multinomiale logistische regressie.

RESULTATEN

Tijdens de lockdown veranderde de manier waarop cliënten en behandelaars de behandeling voortzetten. Behandeling op locatie daalde van 78% naar 14%, terwijl behandelcontacten via telefoon (9% naar 45%), videobellen (4% naar 29%) en e-mail/chat (9% naar 12%) stegen.

VERSCHILLEN TUSSEN POSITIEF EN NEGATIEF In tabel 1 is te zien op welke variabelen de groep cliënten die negatief was over behandeling op afstand ($n = 75$; 18.8%) verschilde van de groep die positief was ($n = 177$; 44.4%). De groep die neutraal was ($n = 147$; 36.8%) is hier buiten beschouwing gelaten.

Sekse, eerdere ervaring met behandeling op afstand en wie er aan de behandeling deelnemen bleken geen significant verschil te maken. Wat betreft aanmeldreden toonden mensen van de SGG-zorglijn zich positiever over behandeling op afstand dan van de andere zorglijnen, wat ook geldt voor mensen in een verplicht kader. De groep met negatieve mening bevat relatief meer mensen met de diagnoses depressie, adhd, persoonlijkheidsstoornissen en co-morbiditeit. Mensen met impulsbeheersingsproblematiek waren

vaker positief. Het meest onderscheidden mensen die negatiever zijn over behandeling op afstand zich op privacy thuis (minder), stress (meer, met name over sociaal netwerk) en hun mening over behandeling op afstand vooraf (negatief).

Wat betreft de schaalvariabelen verschilden de positieve en de negatieve groep niet significant op behandelduur (positief $M = 16.09$, $SD = 14.08$ maanden en negatief $M = 17.56$, $SD = 14.98$ maanden) en contactfrequentie (positief $M = .75$, $SD = .33$ sessie per week en negatief $M = .80$, $SD = .36$ sessie per week). De negatieve groep was wel gemiddeld jonger ($M = 44.39$, $SD = 14.67$ jaar versus positief $M = 46.17$, $SD = 11.98$ jaar) en scoorde significant ($p < .01$) lager op alle onderdelen van de werkrelatie, zie figuur 1.

Met betrekking tot de Big Five toonde de negatieve groep zich vaker beneden gemiddeld gewetensvol en neurotisch en de positieve groep meer beneden gemiddeld open. In zowel de positieve als de negatieve groep werd het kunnen werken aan behandeldoelen het laagst gewaardeerd en de deskundigheid van de behandelaar het hoogst.

In de vignetten worden aan hand van de onderzoeksresultaten praktijkvoorbeelden gegeven van hoe een aantal

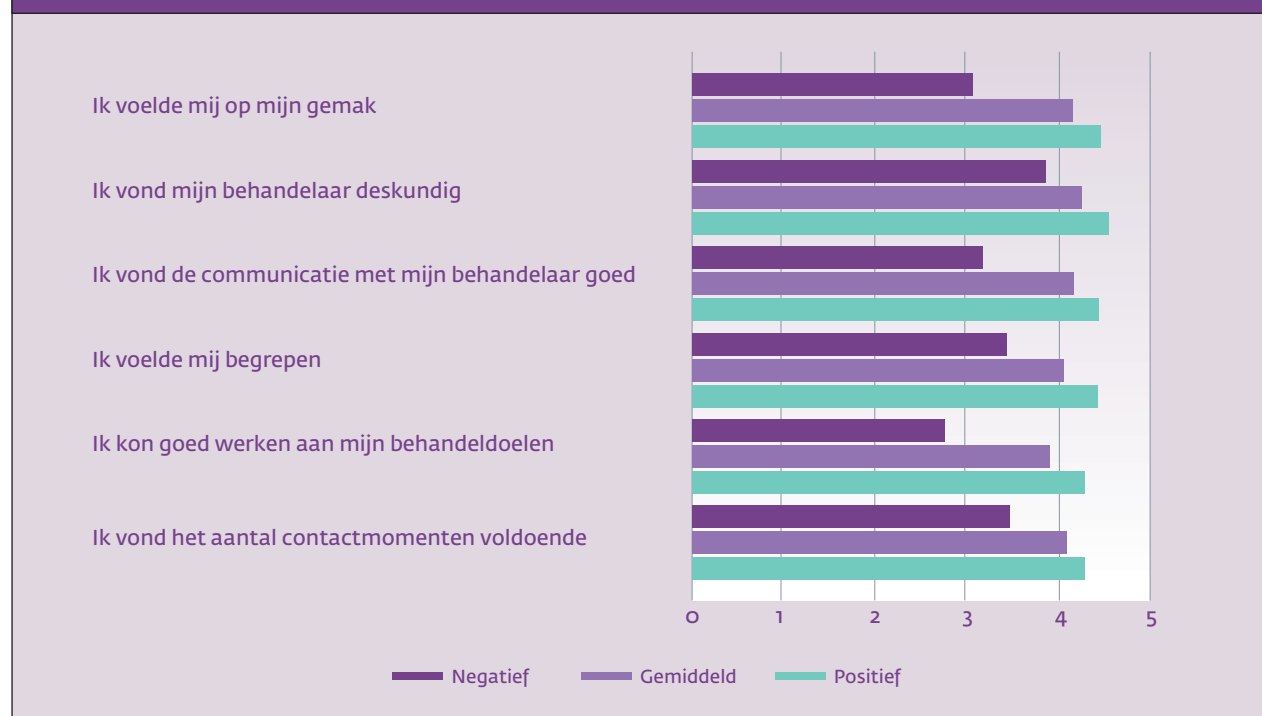
(fictieve) cliënten de behandeling tijdens de lockdown hebben ervaren.

VOORKEUR TOEKOMSTIGE BEHANDELWIJZE Op de vraag hoe de cliënten in het vervolg het liefst behandeling krijgen, gaf meer dan de helft van de groep (52.4%) aan dat hun voorkeur ligt bij op locatie. Voorkeur voor behandeling via videobellen, telefonisch of per e-mail/chat had respectievelijk 2.7%, 3% en 0.3% van de personen. Ook *blended* manieren werden door 41.6% genoemd, vooral een combinatie van op locatie en bellen, maar ook afgewisseld met videobellen en andere digitale middelen.

DISCUSSIE

Al voordat in maart 2020 noodgedwongen massaal overstapt moest worden naar telepsychiatrie, was er al veel onderzoek gedaan naar dit soort hulpverlening. De resultaten daarvan waren overwegend gunstig. Desondanks waren vooral zorgverleners eerder terughoudend in het gebruik ervan. De drempelvrees bleek hoog door met name twijfels over technische vaardigheden en effectiviteit (Simpson & Reid, 2014). De lockdown gaf een flinke duw over die

FIGUUR 1. WERKRELATIE-ITEMS VAN 0 ('HELEMAAL ONEENS') TOT 5 ('HELEMAAL EENS') DOOR DEELNEMERS DIE NEGATIEF OF POSITIEF WAREN OVER TELEPSYCHIATRIE EN HET GEMIDDELDE VAN DE TOTALE GROEP

VIGNET 3. INEKE

Ineke is meermalen veroordeeld voor winkeldiefstal en heeft de laatste keer door de rechter behandeling opgelegd gekregen. Ze is 63 jaar oud, is met vervroegd pensioen en woont samen met haar man. Haar kinderen zijn al volwassen en het huis uit. Ze zegt dat ze uit verveling is begonnen af en toe verzorgingsproducten bij de drogist 'mee te nemen zonder af te rekenen'. Dit werd steeds dwangmatiger en in de diagnostiekfase bij de Waag bleek dat Ineke lijdt aan kleptomanie, een stoornis in de impulsbeheersing.

Wanneer ze door de lockdown niet meer naar de Waag kan komen, krijgt ze last van paniekaanvallen. Haar behandeling is een belangrijk houvast geworden. Omdat ze moeite heeft met videobellen, besluit ze in overleg met haar therapeute de behandeling telefonisch voort te zetten. Hier moet Ineke erg aan wennen, maar ze is blij dat ze op deze manier tenminste toch haar ei kwijt kan. Hoewel ze een bepaalde diepgang mist, vindt ze het als tijdelijke overbrugging prima. Ze is blij dat dit niet in het begin van haar behandeling is gebeurd, maar pas nu ze haar therapeute al beter kent en zich bij haar op haar gemak voelt.

Haar therapeute merkt ook dat Ineke minder het achterste van haar tong laat zien tijdens de telefoongesprekken, maar ook hoezeer haar cliënte aan het contact met haar hangt en zich moeilijk raad weet met de veranderde situatie. De therapeute wil inzetten op het versterken van Inekes zelfredzaamheid en zelfvertrouwen. Het blijkt echter lastig om dit aan bod te laten komen, terwijl Ineke vooral behoefte heeft te ventileren over haar omgeving. Wanneer Ineke weer naar de Waag kan komen, is ze opgelucht dat ze oogcontact kan zoeken gedurende gevoelige onderwerpen. Dat helpt haar om meer open te staan voor zelfreflectie.

drempel en er werd, nog steeds aarzelend maar grootschalig, gebruikgemaakt van de alternatieven voor de traditionele manier op locatie.

Bij centrum voor ambulante forensische ggz de Waag betekende dit dat behandeling overwegend telefonisch en videobellend doorgang vond. Vergelijkbaar met het brede scala ggz-cliënten in het onderzoek van De Beurs et al. (2021) waren de reacties van de cliënten van de Waag hierop vaker positief dan negatief. De vrees dat het deel van de populatie dat opgelegde behandeling krijgt nog moeilijker bereikbaar zou zijn, bleek ongegrond. Deze groep was in dit onderzoek juist positiever over behandeling op afstand dan de groep die op eigen initiatief komt. De frequentie van behandelcontacten verschilde niet significant voor en tijdens de lockdown.

Daffern, Shea en Ogloff (2021) vroegen een internationale groep van forensische psychologen en psychiaters naar hun mening over behandelen op afstand en deze noemden als voordelen efficiëntie, makkelijke toegang, veiligheid, comfort voor de cliënt en flexibiliteit. De respondenten meenden dat deze eigenschappen mogelijk uitval van cliënten in de forensische zorg kunnen verminderen. Ook zagen zij dat het kunnen observeren van cliënten in hun normale omgeving als toegevoegde waarde voor een beter begrip van hun functioneren. Deze voordelen kunnen een rol spelen bij het aangehaakt blijven van cliënten die niet uit eigen beweging in behandeling zijn gekomen.

Het onderscheid tussen positief en negatief zijn over behandeling op afstand bleek bij de Waag-cliëntpopulatie in dit onderzoek hoofdzakelijk te liggen op de gebieden mening vooraf, privacy, stress en werkrelatie. Als de mening vooraf daadwerkelijk een soort *selffulfilling prophecy* is, zou het kunnen lonen te investeren in het vroeg adresseren van die mening bij cliënten, om zo eventuele angsten of bezwaren weg te nemen. Want misschien geldt daarbij: minder onbekend maakt minder onbemind, en blijken nieuwere vormen van behandeling vooral gewoon een kwestie van wennen te zijn.

Het belang van privacy werd ook al door Simpson et al. (2021) aangehaald. Zij adviseren het dempen van achtergrondgeluid, gebruik van oortjes en een neutrale achtergrond om inbreuk op de privésfeer zoveel mogelijk te beperken. Dat de mate van ervaren stress bijdraagt aan onvrede over behandeling op afstand, is niet verwonderlijk. Hieraan wordt doorgaans sowieso aandacht besteed in behandelcontacten, maar het kan dus geen kwaad om er bij digitale zorg extra alert op te zijn.

De werkrelatie is eveneens een kwestie waarmee therapeuten al bezig zijn, al is het misschien niet altijd even expliciet in gesprek met de cliënt. Een periodieke check met behulp van bijvoorbeeld een vragenlijst kan dit prominenter maken. Een veelgebruikte lijst hiervoor is de *Working Alliance Inventory* (Horvath & Greenberg, 1986. Nederlandse verta-

ling: *WerkAlliantie Vragenlijst*; Vertommen & Vervaeke, 1990). Henskens et al. (2019) hebben onderzoek gedaan met een speciaal op een (semi)gedwongen kader afgestemde werkaliantiemonitor. Zij vonden dat gebruik van de monitor meer diepgang gaf aan de begeleiding en deze het als 'onafhankelijke derde' kan vergemakkelijken om gevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken.

Bij de interpretatie van de uitkomsten van onderhavig onderzoek moeten een aantal kanttekeningen worden geplaatst. De enquête is ten behoeve van het onderzoek gemaakt, er is dus geen sprake van een gevalideerd instrument met bekende psychometrische kwaliteiten. Vanwege het relatief lage responspercentage en omdat respondenten door de onderzoeksvorm geen willekeurige selectie van de totale Waagpopulatie waren, zijn de resultaten minder representatief voor de hele groep cliënten. Ook dat de focus in dit onderzoek op negatief en positief ligt en de 'neutrale' (eigenlijk positief én negatief) groep in de analyses groten-deels buiten beschouwing wordt gelaten, geeft een minder genuanceerd beeld. Daarnaast moet benadrukt worden dat een survey niets zegt over het effect van de behandeling. Er is enkel gevraagd naar meningen, niet gekeken naar behandel-uitkomsten. Dat zou een mooie aanvulling in toekomstig onderzoek kunnen zijn. Maar uitkomsten als die van Askjer en Mathiasen (2021), waarin de werkaliantiebeoordeling voorspellend was voor het behandelresultaat, geven aanleiding om ook voor deze groep positieve resultaten hiervan te verwachten.

Ten slotte zijn er nog veel interessante kenmerken die invloed kunnen hebben op hoe behandeling op afstand ervaren wordt (en effectief is) die in dit onderzoek niet meegenomen zijn. Luxton en Lexcen (2018) noemen bijvoorbeeld dat een verstandelijke beperking van de cliënt de betrouwbaarheid en doeltreffendheid van telepsychiatrie kan verminderen. In dit onderzoek blijkt dat een aantal verschillende diagnoses kunnen onderscheiden tussen een positieve en een negatieve mening over behandeling op afstand (depressie, impulsbeheersing, adhd en persoonlijkheidsstoornissen). Om meer zicht te krijgen op welke (elementen van) psychopathologie van invloed kunnen zijn, kan naar een breder spectrum (diagnoses) en meer gespecificeerd (bijvoorbeeld uitgesplitst in kenmerken) onderzoek gedaan worden. Maar welke eigenschappen ook als mogelijk gunstig of ongunstig naar voren komen, uiteindelijk kan het per individu anders werken. Een autismespectrumstoornis kwam bijvoorbeeld niet als onderscheidend uit het onderzoek omdat betreffende cliënten evenwichtig (genoeg)

verdeeld waren in hun mening over telepsychiatrie (dus ongeveer een gelijke hoeveelheid positief en negatief). Dit betekent niet dat zo'n diagnose geen invloed heeft op hoe de behandeling wordt ervaren op persoonsniveau, dat kan juist flink uiteenlopen. Voor Hans uit het vignet werkt de videobelvorm prettig, maar daar staan evenveel cliënten tegenover voor wie dit niet geldt. Daarom blijft het lastig om algemene tips op groepsniveau te geven en wordt er goed aan gedaan vooral grondig te overleggen met en af te stemmen op een cliënt.

CONCLUSIE Ondanks dat behandeling in de eerste lockdown door de coronapandemie noodgedwongen op afstand plaats moest vinden en een deel van de respondenten behandeling in een verplicht kader volgde, was de mening van de groep ambulante forensische ggz-clients over de telepsychiatrie overwegend positief gegeven de context. En hoewel het merendeel behandeling in de toekomst bij voorkeur op locatie volgt, is er ook belangstelling voor *blended* vormen van handelcontact. Het uitproberen van verschillende manieren moet uitwijzen wat voor wie het beste werkt. Hierbij is goed overleg met de cliënt onmisbaar en strekt het tot aanbeveling om de werkrelatie regelmatig te monitoren. Eigenlijk niet anders dan bij de behandeling op locatie.

OVER DE AUTEUR

Julia Wilpert, Msc, is psycholoog en werkt als onderzoeker bij De Forensische Zorgspecialisten in Utrecht. E-mail: jwilpert@dfzs.nl.

Summary

HOW DO CLIENTS IN OUTPATIENT FORENSIC MENTAL HEALTH CARE EXPERIENCE TELEPSYCHIATRY? DIFFERENCES BETWEEN POSITIVE AND NEGATIVE OPINIONS

J. WILPERT

The pandemic lockdown in March 2020 caused a large-scale change in delivery of treatment because mental health care had to continue remotely. Forensic outpatients (n = 399) were asked about their experience with this sudden switch to telepsychiatry. Almost half of them (44,4%) rated the remote treatment positive, 18,8% of them negative and the remaining 36,8% were mixed/undecided. Comparing the negative and positive groups yielded differences on a number of characteristics. Respondents negative about remote therapy were more likely to experience depression, adhd, personality disorders, co-morbidity, less privacy at home, more stress, below average conscientiousness and neuroticism and dissatisfaction with working alliance aspects. It is, therefore, recommended to monitor different elements to help identify pitfalls in telepsychiatry. This is best done by deliberating with patients about what works for them and what doesn't.

Literatuur

- Andersson, G., Cuijpers, P., Carlbring, P., Riper, H. & Hedman, E. (2014). Guided Internet-based vs. face-to-face cognitive behavior therapy for psychiatric and somatic disorders: a systematic review and meta-analysis. *World Psychiatry*, 13(3), 288–295.
- Antonacci, D.J., Bloch, R.M., Saeed, S.A., Yildirim, Y. & Talley, J. (2008). Empirical evidence on the use and effectiveness of telepsychiatry via videoconferencing: implications for forensic and correctional psychiatry. *Behavioral Sciences & the Law*, 26(3), 253–269.
- Askjer, S. & Mathiasen, K. (2021). The working alliance in blended versus face-to-face cognitive therapy for depression: A secondary analysis of a randomized controlled trial. *Internet Interventions*, 25, 100404.
- Backhaus, A., Agha, Z., Maglione, M.L., Repp, A., Ross, B., Zuest, D., Rice-Thorp, N.M., Lohr, J. & Thorp, S.R. (2012). Videoconferencing psychotherapy: a systematic review. *Psychological Services*, 9(2), 111–131.
- Baer, L., Elford, D.R. & Cukor, P. (1997). Telepsychiatry at forty: what have we learned? *Harvard Review of Psychiatry*, 5(1), 7–17.
- Banbury, A., Nancarrow, S., Dart, J., Gray, L. & Parkinson, L. (2018). Telehealth interventions delivering home-based support group videoconferencing: systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 20(2), e25.
- Batastini, A.B., King, C.M., Morgan, R.D. & McDaniel, B. (2016). Telepsychological services with criminal justice and substance abuse clients: a systematic review and meta-analysis. *Psychological Services*, 13(1), 20–30.
- Carbajosa, P., Boira, S. & Tomás-Aragónés, L. (2013). Difficulties, skills and therapy strategies in interventions with court-ordered batterers in Spain. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 118–124.
- Chherawala, N. & Gill, S. (2020). Up-to-date review of psychotherapy via videoconference: Implications and recommendations for the RANZCP Psychotherapy Written Case during the COVID-19 pandemic. *Australasian Psychiatry*, 28(5), 517–520.
- Daffern, M., Shea, D.E. & Ogloff, J.R.P. (2021). Remote Forensic Evaluations and Treatment in the Time of COVID-19: An International Survey of Psychologists and Psychiatrists. *Psychology, Public Policy, and Law*, 27(3), 354–369.
- De Beurs, E., Blankers, M., Goudriaan, A., De Koning, M. & Dekker, J. (2021). Beeldbellen in de ggz: de mening van cliënten. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 3.
- Flückiger, C., Del Re, A.C., Wampold, B.E. & Horvath, A.O. (2018). The alliance in adult psychotherapy: a meta-analytic synthesis. *Psychotherapy*, 55(4), 316–340.
- Frueh, B.C., Deitsch, S.E., Santos, A.B., Gold, P.B., Johnson, M.R., Meisler, N., Magruder, K.M. & Ballenger, J.C. (2000). Procedural and methodological issues in telepsychiatry research and program development. *Psychiatric Services*, 51(12), 1522–1527.
- Hennemann de Oliveira Becker, N. & Pereira da Cruz Benetti, S. (2014). Factors associated with the formation of the therapeutic alliance in mandatory psychotherapy. *Estudos de Psicologia*, 19(4), 296–304.
- Henskens, R., Sturm, A., Robbers, S. & de Vogel, V. (2021). "Ja, nu hoor ik je weer..." Werken op afstand met reclasseringscliënten: nieuwe kansen voor de werkaliantie. Utrecht: Programma KfZ.
- Henskens, R., Menger, A., Kleijer-Kool L., De Vogel V., Donker A., Jungmann N., Wijsbroek, S., Van Doorn, L. (2019). *De werkaliantie als onderwerp van gesprek tussen cliënten en professionals*. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht.
- Horvath, A.O., Del Re, A.C., Flückiger, C. & Symonds, D. (2011). Alliance in individual psychotherapy. *Psychotherapy*, 48, 9–16.
- Horvath, A.O. & Greenberg, L.S. (1986). *The development of the Working Alliance Inventory*. In L. Greenberg & W. Pinsof (Eds.), *The therapeutic process: A research handbook* (pp. 529–556). New York: The Guilford Press.
- Hubley, S., Lynch, S.B., Schneck, C., Thomas, M. & Shore, J. (2016). Review of key telepsychiatry outcomes. *World Journal of Psychiatry*, 6(2), 269.
- Kaltiala-Heino, R., Laippala, P. & Salokangas, R.K.R. (1997). Impact of coercion on treatment outcome. *International Journal of Law and Psychiatry*, 20(3), 311–322.
- Kamp, D., Machielsen, G. & Van Os, J. (2020). De toepassing van psychotherapeutische behandeling via beeldbellen. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 3.
- Lopez, A., Schwenk, S., Schneck, C.D., Griffin, R.J. & Mishkind, M.C. (2019). Technology-based mental health treatment and the impact on the therapeutic alliance. *Current Psychiatry Reports*, 21(8), 76.
- Luxton, D.D. & Lexcen, F.J. (2018). Forensic competency evaluations via videoconferencing: A feasibility review and best practice recommendations. *Professional Psychology, Research and Practice*, 49(2), 124–131.
- Marchand, A., Beaulieu-Prévost, D., Guay, S., Bouchard, S., Drouin, M.S. & Germain, V. (2011). Relative efficacy of cognitive-behavioral therapy administered by videoconference for posttraumatic stress disorder: a six-month follow-up. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 20(3), 304–321.
- Montes, L.K. (2010). A Meta-Analysis of Video Based Interventions in Adult Mental Health. *Clinical Psychology*, 145.
- Norwood, C., Moghaddam, N.G., Malins, S. & Sabin-Farrell, R. (2018). Working alliance and outcome effectiveness in videoconferencing psychotherapy: a systematic review and noninferiority meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 25(6), 797–808.
- Philipszoon, D. (2021). Wat doet online behandelen met de therapeutische relatie en de therapeut? *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 3.
- Rammstedt, B. & John, O.P. (2007). Measuring personality in one minute or less: a 10 item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203–212.
- Sales, C.P., McSweeney, L., Saleem, Y. & Khalifa, N. (2018). The use of telepsychiatry within forensic practice: a literature review on the use of videolink – a ten-year follow-up. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 29(3), 387–402.
- Simpson, S.G. & Reid, C.L. (2014). Therapeutic alliance in videoconferencing psychotherapy: a review: alliance in videoconferencing psychotherapy. *Australian Journal of Rural Health*, 22(6), 280–299.
- Simpson, S., Richardson, L., Pietrabissa, G., Castelnovo, G. & Reid, C. (2021). Videotherapy and therapeutic alliance in the age of COVID-19. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 28(2), 409–421.
- Slone, N.C., Reese, R.J. & McClellan, M.J. (2012). Telepsychology outcome research with children and adolescents: a review of the literature. *Psychological Services*, 9(3), 272–292.
- Snyder, C.M.J. & Anderson, S.A. (2009). An examination of mandated versus voluntary referral as a determinant of clinical outcome. *Journal of Marital and Family Therapy*, 35(3), 278–292.
- Vertommen, H. & Vervaeke, G.A.C. (1990). *Werkalliantievragenlijst (WAV)*. Vertaling voor experimenteel gebruik van de WAI (Horvath & Greenberg, 1986). Leuven: Departement Psychologie K.U. Leuven.

IN SPE – DOMINIKA EMILIA ZAWADZKA

Hoe vergaat het internationale psychologiestudenten en buitenlandse starters in Nederland? In 2022 spreekt *De Psycholoog* niet-Nederlandse psychologen in spe en junior-psychologen over hun kennismaking en ervaring met ons land. Deze maand de laatste van de serie: Dominika Emilia Zawadzka uit Polen. Ze zit in het tweede jaar van haar bachelor psychologie aan de Universiteit Twente.

Ik ben geboren in Gorzów Wielkopolski, in Polen, in de buurt van de Duitse grens. Van mijn vierde tot mijn zevende woonden we met ons gezin in Birmingham. Mijn vader ging daar werken, omdat dat beter verdiende dan in Polen. Aanvankelijk was mijn vader daar alleen, maar omdat we hem misten, zijn mijn moeder, mijn zusje en ik er ook heen verkast.

Ik heb er vloeiend Engels leren spreken, maar verder heb ik niet veel herinneringen aan Engeland. Ik weet nog dat we door het land reisden en dat mijn vader eerst in allerlei fabrieken werkte. Dan nam hij bijvoorbeeld fruit mee naar huis, of chocolade toen hij bij Kinder Chocolate werkte. Later kreeg hij een baan in zijn veld, als landmeetkundige.

Omdat zijn werkgever er op een gegeven moment achter kwam dat hij ook een bijbaan had, werd hij ontslagen; in Engeland is het verboden om een bijbaan te hebben als je ergens in dienst bent. Tegelijkertijd konden we van familie een stuk grond kopen, net onder Gorzów Wielkopolski. Daar hebben mijn ouders toen een huis gebouwd en heeft mijn vader een landmeetkundig bedrijf opgezet dat hij nu samen met mijn moeder runt.

Als kind wilde ik graag dokter worden, chirurg zelfs. Maar op de middelbare school bleek ik geen uitbinker in scheikunde. Toen ging ik nadenken: waar ben ik nu heel goed in? Ik wilde nog steeds

graag mensen helpen en realiseerde me dat mensen om mij heen het doorgaans niet moeilijk vonden zich open te stellen tegenover mij. Vrienden en familie vertelden snel waar ze mee zaten en ik kon ze steunen.

Mijn moeder is bijvoorbeeld altijd heel open. Tijdens de coronacrisis hadden mijn ouders thuis regelmatig discussies, deels omdat hun bedrijf het zwaar had vanwege de crisis. Mijn moeder is ook vrij emotioneel en reageert haar stress weleens af op anderen. Ik heb altijd geweten hoe ik daarmee moest omgaan: geduldig zijn, niets persoonlijk opvatten en proberen haar te ondersteunen door haar gewoon even te laten ventileren. Uiteindelijk konden we dan altijd rustig praten en bood ze ook haar excuses aan.

En laatst sprak ik een vriend die worstelde met zijn studie. Ik gaf hem tips en stelde vragen. Waarmee worstelde hij nu het meest? Opeens verzonk hij in gedachten en vertelde hij dat hij vreselijke heimwee had. Toen hebben we daar verder over gepraat. Dit soort gesprekken gaat me natuurlijk af, de vragen komen haast als vanzelf naar boven.

In Polen zijn de toelatingseisen voor psychologie best wel streng. Je moet bijvoorbeeld per se eindexamen gedaan hebben in biologie. In sommige andere landen volstonden alle vakkenpakketten, daarom wilde ik graag in het buitenland studeren. Toevallig kwam ik uit bij de Universiteit Twente.

‘Mijn ouders maakten zich zorgen dat iedereen hier high over straat zou lopen’

VRIJHEID EN ZELFSTANDIGHEID

Voordat ik verhuisde, was ik nog nooit in Nederland geweest. Mijn ouders kwamen de eerste drie dagen over om te helpen. Ze maakten zich een beetje zorgen dat iedereen hier high over straat zou lopen met joints in de hand. Gelukkig viel dat erg mee.

Toen het studiejaar een maand later daadwerkelijk begon, werd ik overweldigd door een gezonde spanning. Wauw, ik studeer nu écht aan de universiteit, dacht ik. Het drong tot me door dat dit echt wel heel anders was dan de middelbare school. Ik vond het niet eng, ik was vooral erg nieuwsgierig naar het volwassen, vrije, onafhankelijke leven. In Polen heb ik vanaf ongeveer mijn negende voor mijn drie jaar jongere zusje moeten zorgen. Ik haalde

FOTO: ROBERT BRINK

haar van school, speelde met haar en kookte; mijn ouders moesten werken. In Polen is dat vanzelfsprekend. Ook als we met de familie bijeenkwamen, lette ik op de jongste kinderen.

Studeren vind ik erg leuk. Bijvoorbeeld om interventies te oefenen die we vanuit de theorie hebben geleerd. En academisch leren schrijven. Mijn Engelse taalvaardigheden zijn nog flink verbeterd.

Ik heb ook een cursus Nederlands gedaan, hier aan de universiteit, maar daar ben ik inmiddels mee gestopt. Omdat ik een bijbaan heb naast mijn studie – mijn ouders kunnen niet alles betalen – werd het moeilijk te combineren. Ik werk nu in de McDonald's en daarvoor heb ik een tijdje bij de

Primarkt gewerkt en bij een Poolse supermarkt.

OMKLEDEN

Vooral door deze bijbaantjes heb ik Nederland en Nederlanders beter leren kennen. Thuis lukt dat niet, ik woon samen met tien andere internationale studenten en ook op de universiteit trek ik vooral op met andere internationale studenten. Wat me het meest heeft verbaasd is dat Nederlanders zich soms midden in de winkel begonnen om te kleden om iets te passen. Dat zou in Polen nooit gebeuren.

Verder spreekt bijna iedereen hier goed Engels en vindt vrijwel niemand het erg over te schakelen van Nederlands naar Engels.

Hoe ik mijn toekomst voor me zie, weet ik nog niet goed. Eerst maar eens uitzoeken of ik in mijn derde jaar hier blijf of wil studeren aan een universiteit in Polen of in een ander Europees land.

Het belangrijkste dat ik van deze ervaring tot nu geleerd heb, is om gedisciplineerd te zijn. Ga ik bijvoorbeeld vrijdagavond wel naar een feestje als ik zaterdagochtend moet werken? En dat ik niet bang hoeft te zijn om hulp te vragen. Belastingaangifte moeten doen en het regelen van een zorgverzekering was verreweg het moeilijkste aan hier leven. Maar collega's hebben me daar gelukkig goed bij kunnen helpen. Met internet alleen had ik het niet gered.'

FORUM

'DE ACADEMISCHE VRIJHEID STAAT ALTIJD EN PER DEFINITIE ONDER DRUK'

De universiteit geldt van oudsher als bolwerk van open en vrije gedachtenwisseling. Is dat nog steeds zo? Kun je nog wel “anders” denken? Of ligt de academische vrijheid onder vuur? ‘In mijn hele carrière in Nederland heb ik nooit het idee gehad dat ik kon onderzoeken wat ik wilde.’

Tjeerd Andringa, gepromoveerd in de wiskunde en universitair hoofddocent cognitieve wetenschappen aan het University College Groningen (ucg), mag

sinds februari dit jaar zijn vak *Systems View on Life* niet langer meer geven. Volgens de Groningse universiteitskrant¹ gaf Andringa,

¹ <https://ukrant.nl/magazine/hoe-een-rug-docent-studenten-de-fabeltjesfuik-in-lokte/>

wiens colleges over kritisch leren denken onder studenten al jaren goed stonden aangeschreven, niet louter les over complottheorieën; hij zou studenten tevens actief trachten te overtuigen van alternatieve waarheden. Zo doceerde hij onder meer over hoe

vaccinaties autisme veroorzaken en twijfelde hij openlijk aan de officiële toedracht van 9/11.

Een aantal studenten trok aan de bel bij het bestuur van het ucg. Onbewezen, soms apert onjuiste en niet-falsifieerbare theorieën zouden immers niet moeten worden onderwezen op de universiteit als alternatieve verklaring. Resultaat: Andringa werd op non-actief gesteld en de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) is een onafhankelijk onderzoek naar hem gestart. Het is nog altijd wachten op de uitkomst, die overigens mogelijk niet openbaar wordt.²

TEGENSPREKER

Ander voorbeeld. Eind oktober 2018 zorgde een aangekondigd optreden van Jordan Peterson voor consternatie aan de Universiteit van Amsterdam (uva). Het platform *Room for Discussion*, een initiatief van de faculteit Economie en Bedrijfskunde, had de Canadese psycholoog uitgenodigd voor een lezing. Peterson staat evenwel bekend om zijn ultrarechtse opvattingen. Een greep: postmoderne neomarxisten infiltreren de universiteiten, klimaatverandering is onzin, en waarom zou hij trans en genderpersonen moeten aanspreken met een door hen gewenst persoonlijk voornaamwoord? Een groep medewerkers en studenten van de uva eiste van de organisatie dat als Peterson een platform kreeg, een tegenspreker van formaat hem moest aanpakken op

zijn 'conservatieve, patriarchale, antifeministische, antieklimaatwetenschappelijke, "politiek incorrecte" wereldbeschouwing'.³

Het deed denken aan de ophef die in februari 1992 ontstond aan de Amsterdamse Alma Mater, toen de destijds even befaamde als beruchte Britse persoonlijkheidspsycholoog Hans Eysenck een lezing zou houden. Op zijn opvattingen dat intelligentie voor het grootste deel erfelijk bepaald is en dat zwarten op intelligentietests aanzienlijk lager scoren dan blanken, die op hun beurt weer lager scoren dan Aziaten, had hij veel kritiek gekregen. Een anoniem telefoontje aan de organisatie waarin werd bedreigd dat de lezing ernstig verstoord zou worden, maakte dat Eysenck (wiens wetenschappelijke integriteit later sterk in twijfel is getrokken: een groot aantal van zijn wetenschappelijke publicaties is teruggetrokken uit de vakpers) afzag van zijn bezoek aan de hoofdstad.⁴

Peterson trad uiteindelijk op in een zwaarbeveiligde zaal. De strenge ingangscontrole zal ervoor gezorgd hebben dat er geen spandoeken hingen, evenmin klonken luidruchtige protesten. Een geducht tegenspreker was er niet, wel had de organisatie een half uur extra ingeruimd voor vragen uit de zaal.

OP PERSOONLIJKE TITEL

Laatste voorbeeld. Psycholoog

Michaëla Schippers, hoogleraar Behaviour and Performance Management aan de Erasmus Universiteit (EUR), manifesteerde zich als uitgesproken criticaster van de strenge coronamaatregelen.⁵ Zo betoogde ze tot verbazing van velen in een paper⁶ dat de economische problemen door de coronacrisis wereldwijd tot honderd miljoen doden konden leiden. Bovendien beweerde ze in een uitzending van het Forum voor Democratie-journaal (1 oktober 2020) dat Covid-19 voorafgegaan was door Covid-1 tot en met 18, en dat er ook een Covid-20 komt. Maar die 19 verwijst enkel naar het jaartal 2019, waarin Covid werd ontdekt; eerdere coronavirussen hadden andere namen zoals Sars en Mers.

Op Twitter verdedigde Schippers zich tevergeefs dat haar – toch groteske – uitspraken verkeerd waren geïnterpreteerd. Ter onderbouwing verwees ze naar een interview op het online platform *Café Weltschmerz* waarin emeritus-hoogleraar immunologie Pierre Capel die eerdere uitbraken van coronavirussen eveneens wetenschappelijk onjuist zo had genummerd. Voor de EUR was het de druppel; die distantieerde zich openlijk van haar en benadrukte dat haar visie niet overeenkwam met die van de universiteit.

Schippers werkt nog altijd aan de Rotterdamse universiteit. Vragen over of ze zich door haar werkgever in haar academische

2 <https://ukrant.nl/onderzoek-naar-complotdenker-tjeerd-andringa-wordt-mogelijk-niet-openbaar/>

3 <https://www.folia.nl/opinie/124762/room-for-discussion-zet-een-extra-gast-naast-jordan-peterson>

4 <https://skepsis.nl/eysenck/>

5 <https://www.erasmusmagazine.nl/2020/11/05/eur-neemt-afstand-van-rsm-hoogleraar-na-uitspraken-over-covid-1-tot-en-met-18/>

6 <https://repub.eur.nl/pub/127236>

vrijheid beperkt voelt, wil ze niet beantwoorden. Sinds de publieke reprimande zet Schippers bij vrijwel elk (re)tweetje 'Op persoonlijke titel gedeeld'.

'Kritiek is de motor van de wetenschap'

De universiteit geldt van oudsher als bolwerk van open en vrije gedachtewisseling Zoals sir Karl Popper (1902-1994), auteur van onder meer *The open society and its enemies*, ooit zei: 'Kritiek is de motor van de wetenschap.' Volgens deze vermaarde Oostenrijkse wetenschapsfilosoof gaat het niet om wie er wat zegt maar wat er wordt gezegd. Academische discussies zijn idealiter dus niet gericht op de man maar op de bal en op georganiseerde tegenspraak.

Bovenstaande voorbeelden, en er zijn diverse andere te geven, roepen de vraag op of de academische vrijheid wankelt. Wordt er getornd aan die wetenschappelijke kernwaarde? Wat houdt die vrijheid eigenlijk in?

WAT IS ACADEMISCHE VRIJHEID?

'Het recht van docenten in het hoger onderwijs om zonder inperking door een voorgeschreven doctrine te genieten van de vrijheid om te onderwijzen, te discussiëren, onderzoek te verrichten, de resultaten daarvan te verspreiden en te publiceren, hun mening over de instelling of het systeem

waarbinnen zij werken kenbaar te maken, van institutionele censuur gevrijwaard te blijven, en aan professionele en representatieve academische organen deel te nemen.'

Zo definieerde in 1997 de Unesco het begrip academische vrijheid. Deze vertaling is opgenomen in de gelijknamige essaybundel uit 2020 onder redactie van wetenschapshistoricus Klaas van Berkel en filosofe Carmen van Bruggen. De definitie sluit ook naadloos aan bij het standpunt van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) zoals verkondigd in het rapport *Academische Vrijheid in Nederland. Een begripsanalyse en richtsnoer*⁷ uit 2021: 'Academische vrijheid is cruciaal voor hoogwaardige wetenschapsbeoefening in een open samenleving. Wetenschappers moeten in vrijheid hun onderzoek kunnen doen, hun ideeën volgen en uitwisselen, hun resultaten publiceren en onderwijs geven.'

Die academische vrijheid is overigens niet absoluut maar wordt begrensd door professionele normen en plichten jegens de academische gemeenschap, academische instelling én samenleving. Die zijn voor het wetenschappelijk onderzoek vastgelegd in de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke integriteit, schrijft de KNAW: 'De normen worden bepaald door vijf principes: eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijk-

heid en verantwoordelijkheid.'

Van Berkel en Van Bruggen concluderen in hun boek dat de academische vrijheid de laatste jaren inderdaad steeds meer onder druk is komen te staan. Zo eisen overheden in democratische landen van wetenschappers dat hun onderzoek ook maatschappelijk nut heeft – valorisatie, met een deftig woord. Bovendien heeft het bedrijfsleven met het financieren van projectonderzoek de laatste jaren nadrukkelijker een vinger in de academische pap gekregen, hetgeen uitkomsten niet zonder meer onafhankelijk maakt. Nieuwrechtse bewegingen zouden zich geweerd voelen van 'linkse' universiteiten die zij zien als ondermijners van de beschaving. En de vele medewerkers met tijdelijke contracten zouden zich volgens Van Berkel en Van Bruggen onvrijer voelen en daardoor meer doen aan zelfcensuur – niet in de laatste plaats om een felbegeerde vaste aanstelling te krijgen.

ZELFCENSUUR

Een vaste aanstelling aan een Nederlandse universiteit heeft psycholoog Jan te Nijenhuis nooit weten te bemachtigen. Mogelijk heeft dat te maken met zijn reputatie van controversieel onderzoeker. In zijn dissertatie, die hij in 1997 met succes aan de Vrije Universiteit Amsterdam verdedigde, concludeert hij dat psychologische tests, ook die voor intelligentie, in het kader van personeelsselectie even bruikbaar zijn voor allochtone en autochtone sollicitanten: voor beide groepen voorspellen ze even goed succes op het werk.

7 <https://knaw.nl/nl/actueel/publicaties/academische-vrijheid-in-nederland>

MEETINVARIANTIE

Conor Dolan, hoogleraar Biologische Psychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam: 'Dat onderzoek naar groepsverschillen in intelligentietest scores vaak weerstand oproept, is begrijpelijk. De bevinding bijvoorbeeld dat kinderen van Marokkaanse ouders lager scoren op intelligentietests dan kinderen van Nederlandse ouders is onaangenaam, omdat die opgevat kan worden als stigmatiserend. In Nederland is deze bevinding echter een gegeven, en om deze bevinding begrijpen, is gedegen onderzoek wenselijk.

Een fundamenteel aspect van dit onderzoek is de *meetinvariantie* van de intelligentietest. Cognitieve vaardigheden zijn niet direct te observeren: het zijn zogenaamde *latente variabelen*. Terwijl verschillen tussen mensen in bijvoorbeeld lengte met het blote oog waarneembaar zijn, zijn tests nodig om verschillen tussen mensen in latente variabelen zoals cognitieve vaardigheden zichtbaar te maken. Een intelligentietest meet cognitieve vaardigheden door middel van testitems. De scores hierop hangen, in theorie, direct en causaal af van de cognitieve vaardigheden die de test meet. Een intelligentietest is meetinvariant als de score op de test het intelligentieniveau van de geteste persoon weerspiegelt, en niet haar of zijn afkomst. Een intelligentietest die *niet* meetinvariant is, is oneerlijk, omdat zo'n test de ware latente verschillen in intelligentie niet accuraat weergeeft.

Stel dat we twee groepen kinderen onderzoeken met hetzelfde intelligentieniveau. Als de test meetinvariant is, zullen de gemiddelde test scores gelijk zijn. Als de test niet meetinvariant is, kunnen de gemiddelde test scores verschillen. Dit verschil kan niet geïnterpreteerd worden als verschillen tussen de groepen in intelligentie: de test geeft immers de ware latente verschillen niet accuraat weer. Een test die niet meetinvariant is, is daarom ongeschikt om groepsverschillen in intelligentie te onderzoeken. Zo hebben Jelte Wicherts en ikⁱ aangetoond dat de RAKIT niet meetinvariant is: deze test benadeelt kinderen van niet-Nederlandse komaf.

Stelt men vast dat een test meetinvariant is, dan kan men verder met het onderzoek naar de oorzaken van het gemiddelde verschil. Ten aanzien van dit onderzoek zelf is het onwenselijk om hypothesen uit te sluiten, ook als die hypothesen indruisen tegen persoonlijke of sociaal gangbare waarden en normen.

Zo is in Amerika veel onderzoek gedaan naar gemiddelde verschillen in intelligentie van witte en zwarte Amerikanen. Eén hypothese luidt dat het verschil deels is toe te schrijven aan *stereotype threat*. Dit houdt in dat het doen van een intelligentietest gepaard gaat met storende gedachten die ingegeven worden door stereotiepe verwachtingen en impliciete waardeoordelen ten aanzien van de test scores. Een andere hypothese luidt dat het verschil deels is toe te schrijven aan genetische verschillen tussen de groepen. Het is te respecteren dat een onderzoeker op grond van een persoonlijk waardeoordeel afziet van een hypothese. Een hypothese bij voorbaat verwerpen of verbieden is echter onwenselijk. Waarom dit zo is, heeft de intelligentie onderzoeker James R. Flynn (bekend van het Flynn effect: toenames over de jaren in gemiddelde intelligentiescores) mooi verwoord in een helder artikel over onderzoek naar groepsverschillen in intelligentie: "*Suppressing free inquiry is by its nature an expressive of contempt for truth by power. The truth can never be racist.*"ⁱ

ⁱ Flynn, J. R. (2018). Academic freedom and race: You ought not to believe what you think may be true. *Journal of Criminal Justice*, 59, 127-131. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2017.05.010>.

Volgens *De Volkskrant*⁸ suggereert Te Nijenhuis daarmee dat allochtonen dommer zijn dan autochtonen. Deze conclusie staat nergens in zijn proefschrift, maar vanwege vermeend racisme kreeg

hij het vervolgens wel zwaar te verduren in de media. Zijn academische collega's gaven hem meer waardering: het Instituut voor Toegepaste Psychologie en Bedrijfswetenschappen bekroonde zijn onderzoek als het beste op het gebied van toegepaste psychologie.

Aan zelfcensuur heeft Te Nijenhuis nooit gedaan. Zijn

omstreden reputatie was voor hem geen reden zich niet langer te mengen in de vakpers en soms ook in opiniestukken in kranten, in het politiek beladen rassendebat over intelligentie [zie ook het commentaar van prof. dr. Conor Dolan in het kader Meetinvariantie, red.]. 'Integendeel,' laat Te Nijenhuis per e-mail weten. 'Intelligentietests

⁸ <https://www.volkskrant.nl/mensen/te-nijenhuis-vlucht-naar-studeerkamer-b381d777/>

zijn het beste wat een eeuw psychologie heeft voortgebracht. Scores op IQ-tests zijn spectaculaire voorspellers van school- en werkprestaties. Die twee zaken hangen sterk samen met je succes in het leven en met integratie in de westerse maatschappij van immigranten.'

De vraag naar oorzaken van groepsverschillen in IQ-scores is hem blijven fascineren. 'Tientallen jaren onderzoek heeft een duidelijke genetische component aangetoond. Volgens mij onderschrijven de meeste intelligentie-

onderzoekers dat, slechts een kleine minderheid acht de omgeving daarvoor verantwoordelijk.'

Maar zulk politiek gevoelig onderzoek krijg je volgens Te Nijenhuis tegenwoordig niet meer gepubliceerd. 'Onderzoek moet aansluiten bij dat van de rest van een vakgroep, en dat was bij mij zelden het geval. Mijn hele wetenschappelijke carrière in Nederland heb ik nooit het idee gehad dat ik kon onderzoeken wat ik wilde. Ik werd alleen ingehuurd om les te geven en studenten te begeleiden.'

En ook daarbij voelde hij zich in zijn academische vrijheid beknot. 'Als ik tijdens colleges personeelsselectie vertelde over het vele onderzoek dat aantoonde dat IQ-tests de kwaliteit van werk hetzelfde voorspellen voor allochtonen en autochtonen, moest ik verplicht sociaalpsychologisch onderzoek naar stereotypen behandelen dat zou aantonen dat alle groepen een gelijke intelligentie hebben. Maar de docenten sociale psychologie hoefden tijdens hun colleges het grootschalige onderzoek over het kleuren-

blind voorspellen van IQ-tests uit de personeelspsychologie niet te bespreken.'

WOKE

Voor Te Nijenhuis is het zonneklaar dat de academische vrijheid in Nederland al langer zwaar onder druk staat. 'Tot een paar decen-

nia geleden was het volgen van je eigen wetenschappelijke interesses en zakelijk beschrijven van je onderzoeksbevindingen vanzelfsprekend. Nu is er de sekte van wokeness die wetenschappers en universiteiten het leven moeilijk maakt.'

Onderzoek naar groepsver-

schillen in IQ mogen 'woke types' ongewenst vinden, ze verdiepen zich volgens Te Nijenhuis nooit in wetenschappelijke bevindingen. 'Zij verdedigen met hun "radicale gelijkheid" het communistische standpunt dat alle groepsverschillen volledig door de omgeving veroorzaakt zijn en dat alle

groepen gemiddeld even getalenteerd zijn. Daar zie ik in de vakliteratuur maar heel weinig goede argumenten voor.'

Daarmee zegt hij beslist niet dat iedereen woke is die het met hem oneens is. 'Je kunt prima discussiëren met wetenschappers die andere standpunten innemen. Met diverse van hen heb ik artikelen geschreven. Het verschil is dat serieuze wetenschappers de discussie willen voeren en woke types die juist willen saboteren. Zelfs een instituut als de KNAW neemt geen initiatief tegen de invloed van zulke activisten aan Nederlandse universiteiten en gaat door de knieën voor hun gedram.'

BRIEFADVIES

Te Nijenhuis verwijst in dit verband naar een briefadvies⁹ dat de KNAW in 2018 opstelde – dit naar aanleiding van een motie van twee VVD-Kamerleden. De vraag was of zelfcensuur en beperking van diversiteit van perspectieven in Nederland van invloed zijn op de vrijheid van wetenschapsbeoefening. De KNAW concludeerde destijds dat daarvoor geen structurele signalen bestonden. Wel zou er een spanningsveld bestaan tussen wetenschappelijke waarheidsvinding en het effect van onderzoeksresultaten op de maatschappij.

Een "woke" houding gaat overigens prima samen met academische vrijheid, stelt de KNAW nu op de kritiek van Te Nijenhuis. 'Juist een veroordelend

gebruik van de term "woke" blokkeert discussie en bedreigt de vrijheid. Er zijn geen aanwijzingen dat angst voor ideologische afkeuring een systematisch probleem is bij het uitvoeren of publiceren van onderzoek.'

Socioloog Eric Hendriks-Kim had destijds andersoortige kritiek op dat KNAW-briefadvies.¹⁰ Hij betitelde dat weliswaar als integer en genuanceerd, maar ook als 'cruciaal onvolledig' omdat het de specifieke probleemdiciplines niet zou durven te identificeren. Daarmee doelde hij op postkolonialisme, cultural studies, genderstudies en queer theory – diciplines die naar zijn mening 'zo overmatig en eenzijdig gepolitiseerd zijn, dat ze niet meer in staat zijn tot wetenschappelijke zelfreflectie'. Terwijl 'die diciplines juist belangrijke voertuigen van wetenschappelijke (zelf)kritiek zouden kunnen zijn', mailt Hendriks-Kim desgevraagd. 'Daarom is het zo jammer dat de beoefenaars ervan zo vaak in een heel voorspelbaar moralistisch stramien terecht zijn gekomen. Ze moeten hun kritische roeping herontdekken.'

De KNAW laat desgevraagd weten dat destijds bewust geen enkele dicipline is genoemd. 'En dat doen we evenmin in ons rapport *Academische vrijheid in Nederland*.' De KNAW stipt die kwesties wel aan, 'alleen in bewoordingen dat al dan niet bewuste vooringenomenheid en schoolvorming kunnen leiden tot

een beperking van de diversiteit aan perspectieven. De Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit schrijft voor dat alternatieve visies en tegenargumenten serieus worden genomen. Deze opvatting van eerlijkheid moet zich vertalen in een open, inclusieve en veilige cultuur.' Wetenschappers, en zeker die een op een hogere positie, zijn medeverantwoordelijk om zo'n cultuur te scheppen én in stand te houden, vervolgt de woordvoerder. 'De KNAW erkent wel dat spanningsvelden kunnen ontstaan, bijvoorbeeld tussen de verantwoordelijkheid elkaars vrijheid niet te begrenzen en een open debat te realiseren.'

Spanningsvelden ziet Hendriks-Kim ook. Volgens hem moet er idealiter in de sociale wetenschappen en geesteswetenschappen kritisch(er) worden nagedacht over de maatschappij. 'Maar dat is precair, omdat onderzoek dan verweven raakt met politiek. Tegelijkertijd moet onderzoek zijn wetenschappelijke karakter behouden. Kritisch denken sterft waar het gemoraliseer begint.'

Hendriks-Kim zou het daarom toejuichen als er 'minder gejuridiseerd' wordt gedacht over het begrip academische vrijheid. 'Men ziet het als een recht dat wel of niet "onder druk" staat. Maar in de praktijk is een vrijheidslevende intellectuele cultuur iets dat continu onderhouden moet worden. De academische vrijheid staat altijd en per definitie onder druk.'

CONSERVATIEVE GELUIDEN

De Britse socioloog Eric Kaufmann, hoogleraar aan de University of

9 <https://www.knaw.nl/shared/resources/actueel/publicaties/pdf/briefadvies-vrijheid-van-wetenschapsbeoefening-in-nederland>

10 <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/03/20/genderstudies-zijn-echt-links-ideologisch-a1596198>

London, stelde in een opiniestuk in *Newsweek*¹¹ dat cijfers aantonen dat in Amerika, Canada en Engeland conservatieve geluiden aan de universiteiten stelselmatig worden gediscrimineerd. Kaufmann ziet dat als een groot gevaar voor de academische vrijheid en pleit ervoor dat overheden ingrijpen om intolerante linkse activisten minder de toon te laten bepalen op universitaire campussen.

De KNAW onderschrijft dat gevaar voor Nederland niet. 'In de wetenschap gaat het om waarheidsvinding,' reageert de woordvoerder. 'Daar kan diversiteit in geluiden nuttig zijn om tot de beste waarheidsvinding te komen, maar altijd gebaseerd op inhoud. Inventariseren wat politieke voorkeuren van wetenschappers zijn staat daar fundamenteel haaks op.'

De echte bedreiging van academische vrijheid ligt volgens de KNAW bij intimidatie en bedreiging als wetenschappers optreden in het publieke debat. 'Daar dreigt zelfcensuur, daar past waakzaamheid. Maar in die gevallen waarin een woke houding zou doorslaan in intolerantie en het "cancelen" van medewetenschappers, is dezelfde waakzaamheid vanzelfsprekend op zijn plaats.'

Hendriks-Kim noemt het ironisch dat hij geregeld in discussies over linkse politisering in de wetenschap belandt. Ook hij ziet het gevaar dat Kaufmann

signaleert niet zo. 'Ik geef toe dat ik daar door de jaren heen deels tegenstrijdig over heb geschreven, maar het is prima dat wetenschappers eerder naar links neigen en rechtse academici minder populair zijn.'

PROVINCIALISME

Eerder stelde Hendriks-Kim¹² dat 'politiek provincialisme' en gebrekkige zelfreflectie altijd op de loer liggen, ook op Nederlandse universiteiten: 'Om als academici onze eigen kleuring te zien, moeten we onszelf van een afstand waarnemen – van hoe verder hoe beter. (...) Als meer academici zouden begrijpen dat er zoiets bestaat als politiek provincialisme, zou dat al een belangrijke stap zijn.'

Zelf heeft hij bewust voor een internationale wetenschappelijke carrière gekozen. Hendriks-Kim studeerde in Utrecht, Göttingen en Chicago, promoveerde in Duitsland, werkte als socioloog aan de Universiteit van Peking en is thans als *external fellow* verbonden aan York University (YCAR) in Canada. Die internationale oriëntatie heeft zijn vrijheid als wetenschapper inderdaad verrijkt. 'Ik doe wat ik kan om niet in een heel klein wereldje terug te zakken.'

Ook Te Nijenhuis werkt inmiddels als onderzoeker in het buitenland, in Zuid-Korea. 'Ik ben verbonden aan de Chosun University in Gwangju, bij de Alzheimer-groep. Het drama van

Alzheimer is dat de intelligentie fors vermindert. Mijn Koreaanse collega's hebben een prachtige database met cognitieve scores van grote groepen ouderen opgebouwd van wie ze bovendien hun genoom hebben gescand. Ik ben bezig de scores op zogeheten *single nucleotide polymorphisms*, de kleinste stukjes van de genen, te linken aan IQ-scores.'

Voor Te Nijenhuis is het een buitenkans aan zulk 'baanbrekend onderzoek' mee te werken. 'Korea is het land met de hoogste gemiddelde IQ-score. Koreanen werken keihard en zijn uitstekend opgeleid. Studenten willen allemaal de beste van de klas zijn. Het is een groot plezier daar te werken. In mijn academische vrijheid voel ik me in Korea geenszins meer beperkt.'

OVER DE AUTEUR

Dr. Vittorio Busato is psycholoog, auteur en journalist en hoofdredacteur van *De Psycholoog*. Met dank aan Anouk Bercht, Geertje Kindermans en Marcel Veenman voor commentaar. E-mail: vittorio.busato@psynip.nl.

REAGEREN?

Wilt u reageren op dit artikel? Dat kan via Twitter (@RedactieDP) of op www.tijdschriftdepsycholoog.nl/contact/.

11 <https://www.newsweek.com/we-have-data-prove-it-universities-are-hostile-conservatives-opinion-1573551>

12 <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/02/12/wetenschap-herken-je-linkse-vooroordelen-6630967-a1545683>

ESSAY

DE CONFERENTIE VAN HEYMANS EN HET BELANG VAN DE PERSOONLIJKE ONTMOETING

Het Archief en Documentatiecentrum van de Nederlandse Gedragswetenschappen (ADNG) ontving in januari van dit jaar het archief van de Groningse psycholoog W.K.B. Hofstee (1936-2021). Een rijk archief met veel interessant materiaal, dat momenteel wordt bewerkt en toegankelijk gemaakt voor wetenschapshistorisch onderzoek. In Hofstees boekenbestand trof Willem Koops het verslag aan van het VIIIth *International Congress of Psychology*, gehouden van 6 tot en met 11 september 1926 te Groningen, onder voorzitterschap van de Nederlandse filosoof/psycholoog Gerard Heymans. Om verschillende redenen is dit congresverslag interessant, betoogt Koops.

DE IUPSYS

Het *International Congress of Psychology* werd in 1889 voor de eerste keer georganiseerd door een internationale commissie met de naam *International Congress*. Sinds 1889 werd er eens per vier jaar een internationaal congres georganiseerd. Na de Tweede Wereldoorlog wilde men niet alleen congressen organiseren, maar ook op andere vlakken internationale samenwerking bevorderen. In 1948 leidde dat ertoe dat het *International Congress* een nieuwe naam kreeg: *International Union of Psychological Science* (IUPSYS). Deze Union bestaat tot de dag van vandaag en organiseert nog steeds vierjaarlijkse conferenties. Daarnaast houdt IUPSYS zich bezig met tal van activiteiten ten behoeve van de internationale ontwikkeling van de psychologie: het onderhoudt vruchtbare relaties met de Unesco, geeft een tijdschrift uit (*International Journal of Psychology*), geeft boeken uit, beheert fondsen voor internationale uitwisselingsprogramma's, geeft awards aan senioren en veel belovende jongeren etc. De geschiedenis van IUPSYS is beschreven in een boek van Rosenzweig et al. (2000).

De in Groningen georganiseerde conferentie was de achtste uit de geschiedenis van IUPSYS. In de begintijd was het vierjaarlijkse schema niet steeds precies aangehouden, mede ook in verband met de Eerste Wereldoorlog. Deze achtste zou eigenlijk in de vs georganiseerd worden, maar de Amerikanen lieten het afweten vanwege de voor de Europeanen zeer ongunstige valutakoersen; ze verzochten de conferentie in

Nederland te organiseren.

De keuze voor Nederland had vooral met de internationale roem van de Groningse filosoof/psycholoog Gerard Heymans te maken. Heymans werd de voorzitter van deze eerste grote internationale psychologieconferentie in Nederland. Een conferentie, die een volle week in beslag nam en waaraan de belangrijkste psychologen uit de gehele wereld deelnamen.

GERARD HEYMANS

Gerard Heymans (1857-1930) is de grondlegger van de psychologie in Nederland. Na een bezoek aan de laboratoria in Leipzig van Wilhelm Wundt (1832-1920), algemeen beschouwd als de *founding father* van de experimentele psychologie, verkreeg Heymans subsidie van de Rijksuniversiteit Groningen om een psychologisch laboratorium met ook elders in de wereld gebruikelijke apparaten in te richten. Dat deed hij in 1892, het jaar dat nu geldt als vestigingsjaar van de psychologie in Nederland.

In 1992 werd dan ook in grote stijl in Groningen het eeuwfeest van de Nederlandse psychologie gevierd met een psychologencongres, een tentoonstelling van instrumenten uit het laboratorium van Heymans en met speciale edities in de toen nog bestaande vakbladen *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie* en *Psychologie en Maatschappij*, alsmede in het enige nu nog bestaande Nederlandse psychologische vakblad *De Psycholoog*. In het Universiteitsgebouw in Groningen heeft men de zaal waarin Heymans college placht te geven de naam Heymans-

zaal gegeven en het psychologisch instituut van de Groningse Universiteit kreeg de naam Heymans Instituut. Heel lang droegen interne publicaties vanuit dit Instituut de naam *Heymans Bulletin* (zie van Striens biografie van Heymans uit 2013).

Heymans was ook een wereldwijd erkende filosoof. Volgens Van Strien (2013) was Heymans na Spinoza de belangrijkste Nederlandse filosoof. Hij doceerde over de geschiedenis van de wijsbegeerte, de logica, de metafysica en de zielkunde. Hij gaf

een experimenteel psychologische wending aan zijn beoefening van de wijsbegeerte. Heymans was een intelligente verdediger van het psychisch monisme: hij vatte het psychische (bij hem vooral het bewustzijn) op als de primaire werkelijkheid. De werkelijkheid buiten ons bewustzijn doet zich voor als materiële werkelijkheid, wat voortkomt uit de organisatievorm van ons waarnemingsapparaat. Dit psychisch monisme en de behoefte empirisch analytisch te werk te gaan maakte van de filosoof Heymans de grondlegger

van de moderne psychologie in Nederland. Hij publiceerde zijn empirisch psychologisch onderzoek in de internationale Duitstalige tijdschriften van zijn tijd, met name in het *Zeitschrift für Psychologie*. Nederlandse psychologen kennen vooral Heymans' persoonlijkheidsonderzoek (samengevat in 'de kubus van Heymans') en zijn rectorale rede 'De toekomstige eeuw der psychologie' (Heymans, 1909), waarin hij zijn enorme optimisme over de emancipatoire werking van de wetenschappelijke psychologie uiteenzette.

HET CONGRES VAN 1926

In zijn inleiding in het congresboek wijst Heymans erop dat het zeer belangrijk is dat collega-onderzoekers in hetzelfde veld persoonlijk communiceren en discussiëren. Hij schrijft: *'For certainly reading books and periodicals is a valuable thing, but for thoroughly understanding each other we need the expression of the face and the tone of the voice; we need above all a quiet talk of a few minutes, just to remove a difficulty or to set right a misunderstanding'*. Wie in de coronatijd alsmaar online moest vergaderen en presenteren, zal het hartgrondig met Heymans eens zijn: het missen van gelaatsexpressies en andere lichaamstaal is een ernstige communicatieve verarming.

Heymans voerde een innovatie in ten opzichte van eerdere conferenties. Omdat hij bij uitstek discussie wilde bevorderen, eiste hij van de deelnemers dat ze al voor 1 januari 1926 hun summaries (nog niet zoals nu abstracts genoemd) voor de conferentie in

FOTO: AS_WEINBERG

Heymans geloofde diep in het noodzakelijke internationale karakter van de psychologie

september van dat jaar opstuurden naar de secretaris, Dr. H. Brugmans, de latere opvolger van Heymans. Hij slaagde erin deze summaries vroegtijdig toe te zenden aan alle deelnemers. De National Committee groepeerde op grond van de samenvattingen samenhangende symposia. Deze commissie bestond onder meer uit leden als E. D. Wiersma, de hoogleraar psychiatrie uit Groningen met wie Heymans bevriend was en grootschalige enquêtes had opgezet, F. Roels, hoogleraar psychologie in Utrecht, de al genoemde Brugmans, en F.J.J. Buytendijk, de latere hoogleraar psychologie in Utrecht, die ten tijde van de conferentie hoogleraar algemene fysiologie aan de Groningse universiteit was.¹

De deelnemers aan de conferentie werden geacht de symposiumbijdragen gelezen te hebben en er werd verwacht dat de eigen presentatie zich toespitste op een verheldering van het eigen standpunt ten opzichte van die van de andere deelnemers in hetzelfde symposium.

Deelnemers dienden zich dus voor te bereiden op discussie, niet op een presentatie. Heymans en zijn commissieleden hoopten zo *'the discussions more fruitful than they have sometimes been in the past'* te maken. Ook nu in onze tijd kost het de nodige inspanning van congres-organisatoren voldoende tijd te reserveren voor discussie. Met onze snellere internetcommu-

nicatie zouden we vaker het voorbeeld van Heymans kunnen volgen: deelnemers lezen van tevoren de stukken en beperken zich voornamelijk tot discussie met *peers*.

De term *invited address* was nog niet uitgevonden, maar men spande zich in om de beroemdste deelnemers te krijgen. Beroemd waren zij die een internationale reputatie hadden en invloedrijke publicaties op hun naam hadden staan. De internationale gemeenschap van psychologen was nog maar een fractie van de hedendaagse, en iedereen kende iedereen. In de eerste *Announcement* werd aangekondigd dat het congres, als in het verleden, beperkt zou zijn *'to about 200 wellknown psychologists and a few others, to be invited by the Committee'*. Wie niet werd uitgenodigd kon zich weliswaar melden bij de secretaris, maar het is duidelijk dat de commissie over deelname besliste. Niet beroemde en niet bekende psychologen konden het vergeten.

Het resultaat mag er zijn: het overgrote merendeel van de deelnemers waren beroemdheden die we nog steeds kennen uit de handboeken en historische studies, doorgaans als grondlegers van deelgebieden en theoretische en methodologische benaderingen. Een selectie: N. Ach,

L. Binswanger, E.C. Boring, C. Bühler, K. Bühler, F.J.J. Buytendijk, E. Claparède, O. Decroly, P. Janet, G. Kafka, W. Köhler, F. Sander, O. Selz, W. Stern, E. Spranger, L.L. Thurstone, H. Werner. Wie van ons zou daar niet heel graag bij geweest zijn!

Aan deze selectie kan eenieder die de geschiedenis van de psychologie kent meteen zien dat 'de' psychologie nog niet verkaveld was in specialismen. De conferentie kende bijdragen van klinisch psychologen/psychiaters als Binswanger, Janet, en ook van de nog jonge Buytendijk; experimenteel psychologen (psychonomen zouden we nu zeggen) als Boring (die later het klassieke boek over de geschiedenis van de experimentele psychologie schreef), Sander (emoties), en Selz (cognitie); ontwikkelingspsychologen, zoals de Böhlers (die vooral de taalontwikkeling bestudeerden), Werner (fundamenteel theoreticus van de ontwikkelingspsychologie), pedagogiek en onderwijspsychologie (Claparède, Decroly); dier- en vergelijkende psychologie (Kafka, Köhler en ook Buytendijk); en persoonlijkheidspsychologie (Stern, Spranger), methodologie en psychometrie (Thurstone, Wiersma).

Men kan gemakkelijk waarnemen dat er veel minder dan nu consensus bestond over de

1 Gegevens over menige hier genoemde hoogleraar psychologie uit de eerste generatie psychologen zijn te vinden in Busato et al. (2013, 2014)

Psychologen moeten volgens Heymans van psychologie houden en erin geloven, niet alsmaar verlangen fysioloog of bioloog te worden

methodologie van het wetenschappelijk onderzoek. In de inhoudsopgave ziet men meteen dat er discussies zijn over de *erklärende* en de *verstehende* methode, over de rol van de statistiek, over gestalt-psychologie versus elementen-psychologie. Heymans en zijn medeorganisatoren stonden open voor discussie. Maar, zoals verderop nog aan de orde zal komen, de empirisch analytisch ingestelde Heymans was bepaald niet ingenomen met in zijn ogen zweverige ideeën uit Europa en bewustzijn-ontkennende Amerikaanse benaderingen (behaviorisme).

DE INTENTIES VAN HEYMANS

De voertaal was niet zoals nu uitsluitend Engels, Duits en Frans werden evenzeer geaccepteerd. Die dominante Europese talen zijn we door de amerikanisering na de Tweede Wereldoorlog geheel kwijtgeraakt. Ik kan niet nalaten op te merken dat we daarmee ook de toegang tot belangrijke psychologische tradities zijn kwijtgeraakt. De (geselecteerde) deelnemers kwamen uit nagenoeg alle Europese landen, Amerika, Rusland en Japan. Heymans geloofde diep in het noodzakelijke internationale karakter van de psychologie. In zijn (Duitstalige) afsluiting van het Congres verde-

digde hij deze stelling over de psychologie, door de verborgenheden en verwikkelingen van het menselijk zielenleven verhelderd te hebben, '...wird sie uns dem Reich des Friedens und der Gerechtigkeit naher gebracht haben.' Vandaag de dag kan men zeer verlangen naar een zo enthousiaste pleitbezorger van de psychologie.

Heymans maakte van de gelegenheid gebruik om in zijn *presidential address* nog eens te benadrukken dat psychologen van psychologie moeten houden en erin moeten geloven, niet alsmaar moeten verlangen fysioloog of bioloog te worden. Zoals fysiologen mentale verschijnselen alleen interessant vinden voor zover ze samenhangen met of verwijzen naar lichamelijke verschijnselen, zo moeten psychologen alleen geïnteresseerd zijn in lichamelijke processen voor zover ze samenhangen of verwijzen naar mentale processen. De zin waarmee hij psychologen oproept zich bij hun leest te houden luidt: *'Of course we must not neglect the well-established results of Physiology, but we should make use of them, not allow ourselves to be mastered by them'*. Voor Heymans gold: wij zijn niet ons brein, maar ons bewustzijn. Hij zou nu, als geen ander, de psychologie hebben verdedigd tegen neurologisch, fysiologisch en biologisch imperialisme.

Tot slot was er bij Heymans ook teleurstelling. Het congres maakte duidelijk dat er nieuwe verdeeldheid opkwam. Enerzijds kwamen er in de Duitse psychologie geesteswetenschappelijke richtingen op die door Heymans werden gezien als een bedreiging van de door hem voorgestane empirisch analytische benadering. Anderzijds was er het Amerikaanse behaviorisme, dat niets wilde weten van de uit Duitsland stammende bewustzijnspsychologie, die uitgangspunt van Heymans denken was. Van Strien (2013, p. 87) vat de door Heymans ervaren marginalisering treffend samen: 'In zijn grondgedachte van de empirische methodiek sluit hij aan bij de Engelsen en in die van de echtheid van het bewustzijn bij de Duitsers. Door zijn poging beide te combineren heeft hij het geen van beide kampen naar de zin kunnen maken.' Ook dat maakte dit congres duidelijk.

CONCLUSIE

Het moge duidelijk zijn dat Heymans ook volgens hedendaagse begrippen een voortreffelijke conferentie-organisator was. Zijn conferentie laat zien dat zo'n honderd jaar geleden de grondvorm ervan al bestond. De zin van de conferentie is om internationale discussie en samenwerking te stimuleren. De bijeenkomsten moeten veel mogelijkheden bieden om te netwerken. De kwaliteit van de bijeenkomsten wordt gemaximaliseerd door beroemde en succesvolle onderzoekers uit te nodigen – maar dan moeten ze zo zijn georganiseerd dat deze beroemdheden in discussie gaan

met andere onderzoekers en niet een show opvoeren.

Ook leert Heymans dat de organisator van een conferentie van de gelegenheid gebruik moet maken om de kern van het vakgebied te schetsen en lijnen voor de toekomst aan te geven.

Ik zie maar twee punten van verschil met de hedendaagse conferenties. Allereerst: aan de conferentie van Heymans deden geen jonge, nog niet of pas gepromoveerden mee, trouwens überhaupt geen nog niet-beroemde of bekende psychologen. Het opleidings- en persoonlijke ontwikkelingsperspectief ontbrak. In onze tijd vinden we het belangrijk dat jongere onderzoekers geconfronteerd worden met het commentaar van de ervaren ouderen. Dat gezichtspunt ontbrak in 1926.

Ten tweede: Heymans zorgde voor een interessant en zeer uitgebreid sociaal programma, ook voor de echtgenotes van de deelnemende (vrijwel uitsluitend mannelijke) geleerden. Er was een *program of social meetings committee*, dat tijdens de zesdaagse conferentie een programma verzorgde dat bestond uit twee recepties, twee

theatervoorstellingen, een concert, een boottocht, een filmavond (waar de Belgische hoogleraar Ovide Decroly filmprojecties vertoonde van de '*reactions des enfants*' op zijn experimentele situaties), en een afsluitend *farewell dinner*. Verder was er een *program of the ladies committee* dat dagelijkse uitstapjes voor de dames organiseerde. Dit laatste, een programma voor '*spouses*' (zoals dat nog in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw heette) is nu goeddeels verdwenen. Die informele sociale nevenprogramma's, inclusief de toenmalige damesprogramma's, boden belangrijke netwerk mogelijkheden en waren daar ook voor bedoeld.

De conferentie van Heymans was maximaal en optimaal gericht op persoonlijk contact en persoonlijke, face-to-face-communicatie, en op het opbouwen van professionele netwerken. Dat zijn nog steeds de functies van hedendaagse congressen en die functies kunnen niet ten volle worden gerealiseerd met moderne online varianten.

SLOTOPMERKING

Dat uitgerekend dit congresverslag door Willem Hofstee werd bewaard, is te begrijpen. Hij stond in de traditie van de Groningse psychologie en voelde zich daar ook sterk mee verbonden. Hofstee was een actief deelnemer aan conferenties op zijn vakgebied, maar bovenal was hij overtuigd van het nut van directe persoonlijke face- to-face-discussies. Daar was hij overigens zelf erg goed in. Psychologie en gesprek horen volgens hem fundamenteel bij elkaar, zoals duidelijk werd uit zijn bewerking van de colleges van zijn jong overleden leermeester, de Groningse hoogleraar B. J. Kouwer (zie Kouwer, 1973). Zelf volgde hij Kouwer als hoogleraar in Groningen op. Zijn methodologische hoofdwerk droeg niet voor niets de titel *De empirische discussie* (Hofstee, 1980). Hopelijk worden aan Hofstees werk en persoon evenveel goede publicaties gewijd als aan werk en persoon van Heymans.

OVER DE AUTEUR

Willem Koops is emeritus-universiteitshoogleraar aan de Universiteit Utrecht en voorzitter van het ADNG. E-mail: w.koops@uu.nl.

Literatuur

- VIIIth International Congress of Psychology, held at Groningen from 6 to 11 September 1926 under the presidency of Dr. G. Heymans. Proceedings and papers edited by the national committee. Groningen: P. Noordhoff. 1927.
- Busato, V., Essen, M. van & Koops, W., (2013). *Vier grondleggers van de psychologie*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Busato, V., Essen, M. van & Koops, W. (2014). *Van fenomenologie naar empirisch-analytische psychologie*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Hofstee, W.K.B., (1980). *De empirische discussie. Theorie van het sociaalwetenschappelijk onderzoek*. Meppel: Boom
- Kouwer, B. (1973). *Existentiële psychologie. Grondslagen van het psychologisch gesprek*. Collegedictaten bewerkt door Willem Hofstee, Kees Gouman, Jos ten Berge en Hilga van der Veen. Meppel: Boom
- Rosenzweig, M.R., Holtzman, W., Sabourin, M. & Bélanger, D. (2000). *History of The International Union of Psychological Science (IUPsyS)*. Brighton: Psychology Press
- Strien, P.J. van (2013). Gerard Heymans. In: Busato, V., Essen, M. van. & Koops, W., (red.) *Vier grondleggers van de psychologie*. G. Heymans, F. Roels, G. Révész, J. Waterink. Amsterdam: Bert Bakker.

In de rubriek Veni Vidi Vici wordt per aflevering een onderzoek belicht. Deze editie een Vidi-beurs.

FEITEN EN MENINGEN OVER CANNABIS

Janna Cousijn, universitair hoofd-docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam ontving een Vidi-subsidie voor haar onderzoek naar de (medische) voordelen van cannabis en de nadelen ervan. De discussie erover is gepolariseerd, zelfs binnen de wetenschap. Wat zijn de feiten?

Janna Cousijn is verslavingsonderzoeker en wilde vooral begrijpen waarom sommige mensen verslaafd raken en anderen niet. Dat ze haar onderzoek op cannabis richtte, was in eerste instantie toeval. Maar ze werd erdoor gegrepen. Cousijn: 'Opvallend aan cannabis is dat het debat over de schadelijkheid van cannabis zo gepolariseerd is. Voorstanders benadrukken de medicinale werking, de tegenstanders wijzen op de gevaren. Binnen de wetenschap gebeurt iets vergelijkbaars: twee verschillende onderzoeksvelden die elkaar niet overlappen.'

In haar promotieonderzoek kijkt ze in hoeverre de cannabisverslaving lijkt op andere verslavingen. Zowel op het gebied van motivatie om te gebruiken, craving (hunkering), controleverlies, als ook in het hersenbeeld, bleek er een grote overeenkomst met andere verslavingen. Bovendien: hoe meer iemand gebruikt, hoe groter de problemen en hoe ernstiger de cognitieve problemen.

Om te kijken in hoeverre de conclusies algemeen geldig zijn zette ze samen met een collega uit Texas een crossculturele studie op. In Texas is blowen strafbaar, de wiet is er anders van samenstel-

ling. Verder wordt het op een andere manier gebruikt: in Nederland rookten vaak met tabak, Texanen roken het vaker puur in een (water)pijp. In Texas waren meer medicinale gebruikers, die wel weer voldeden aan de verslavingscriteria. Verder was de hoeveelheid die de Texanen gebruikten veel groter. Toch ervoeren de groepen blowers uit beide landen ongeveer evenveel problemen. Maar de soorten problemen verschilden van elkaar: Texaanse blowers hebben meer verslavingsproblemen op het psychosociale domein. Nederlandse blowers hadden meer last van fysieke problemen, zoals controleverlies en craving. Cannabisgebruik in verschillende landen is dus niet zonder meer vergelijkbaar.

Daarnaast zette iets anders Cousijn aan het denken. Samen met een Israëlische onderzoekster die vooral was geïnteresseerd in de medicinale effecten van cannabis, zette Cousijn in haar lab een onderzoek op om te kijken naar de relatie tussen wietgebruik en negatieve

of positieve gevoelens van gebruikers. Blowers bleken zich na het blowen tijdelijk ietsje beter te voelen. 'Dat kan een bewijs zijn voor het medicinale effect,' zegt Cousijn. 'Maar je kunt ook veronderstellen dat de ontwenningverschijnselen tijdelijk weg waren.'

CANNABISBELEID

Deze twee onderzoeken leidden tot het idee voor haar Vidi-project, waarin Cousijn cannabisgebruik wil onderzoeken in verschillende landen die cultureel en beleidsmatig uiteenlopen. Ze kijkt naar het liberale Nederland en naar het strenge Texas. Daarnaast betreft ze Israël in de studie, met een langlopend medicinaal cannabisbeleid, waar recreatief gebruik niet legaal is. Ook wordt Australië meegenomen waar recreatief gebruik niet meer strafbaar is. En tot slot Canada, waar zowel medische als recreatieve wiet gelegaliseerd is. Daarnaast gaat ze met haar collega's verschillende types gebruikers onderzoeken. Waarschijnlijk maakt het nogal uit

VENI
VIDI
VICI

‘Blowers voelen zich vlak na het blowen beter. Een medicinaal effect of waren de ontwenningsverschijnselen tijdelijk weg?’

of je een medicinale gebruiker bent of niet, of je cannabis rookt of eet, en welke stoffen er precies in de wiet zitten.

Het project bestaat uit meerdere delen. Als eerste doet Cousijn een grote smartphone-studie. ‘We gaan op zoek naar medicinale en recreatieve gebruikers in de verschillende landen die dagelijks cannabis roken. We laten hen een aantal computerspelletjes doen om het geheugen, intelligentie, reactievermogen en cetera te meten. Ook inventariseren we de mentale gezondheid. Vervolgens houden de deelnemers gedurende drie weken bij wat ze hebben gebruikt en hoe ze zich voelen. We herhalen de tests van het begin na één en twee jaar om het cognitief functioneren en het mentale welzijn over tijd te meten.’

Door dit project moet blijken of het uitmaakt waar een blower woont, welke dosis hij gebruikt, hoe de wiet wordt gerookt. ‘We kunnen vaststellen wat de invloed van al deze factoren is op de het mentaal welzijn,’ zegt Cousijn. ‘Zo hoop ik te kunnen ontwarren wat de positieve

en negatieve effecten van cannabis zijn. Daarnaast wil ik nog kijken naar de groep mensen die in twee jaar tijd meer mentale problemen hebben gekregen en ben ik benieuwd of er bij hen een relatie is tussen cannabisgebruik en mentaal welzijn, of de precieze samenstelling van de wiet uitmaakt en of er verschil is tussen medicinaal of recreatief gebruik. En het is de bedoeling dat deze dataset open toegankelijk wordt voor andere onderzoekers om er hun eigen vragen mee te beantwoorden.’

BENEVELDE HERSENEN

In het tweede deel van haar Vidi-project gaat Cousijn bij een deel van de blowers in Nederland hersenscans maken. Zijn er op hersenniveau verschillen te zien? Cousijn: ‘Als een medicinale gebruiker meer mentale problemen heeft dan de niet-medicinale gebruiker, ziet het herenbeeld er mogelijk anders uit.’

In het derde deel van haar Vidi zoomt Cousijn weer uit en wil ze de percepties over cannabis van de verschillende groe-

pen in kaart brengen en die vervolgens proberen te veranderen. ‘Hoe denken bijvoorbeeld artsen, onderzoekers, gebruikers of politici over de positieve en negatieve effecten van blowen? Dat willen we via vragenlijsten achterhalen en het vervolgens naast het daadwerkelijke bewijs leggen. Dan kunnen we zien waar de grootste kennishiaten zitten en kunnen we specifieke doelgroepen van betere informatie voorzien.’

Zo is uit onderzoek al gebleken dat veel gebruikers niet geloven in cannabisverslaving of dat blowen negatieve effecten kan hebben op het mentaal welzijn. Cousijn: ‘Maar we weten dat dat wel degelijk kan. Voor jongeren is cannabis de nummer-1 verslaving. Maar het effect van cannabis is wel afhankelijk van de persoon die het gebruikt.’

Het is belangrijk dat deze kennis er komt. Cannabis wordt door steeds meer landen gelegaliseerd en het gebruik neemt er toe, net als de gezondheidschade ervan. ‘Maar ik kom uit de verslavingszorg, dus wellicht heb ik ook een bias,’ voegt Cousijn eraan toe. ‘Daarom is het zo belangrijk goed en grondig onderzoek te doen, zonder dat onze vooroordelen het onderzoek beïnvloeden.’

VRAAG & AANBOD

GA NAAR WWW.PSYNIP.NL/ADVERTENTIES OM
ONDERSTAANDE ADVERTENTIES TE BEKIJKEN
OF SCAN DE QR-CODE

VACATURES

GZ Psycholoog
NIJMEGEN

VACATURES

GZ Psycholoog
ZWOLLE

VACATURES

**GZ-psycholoog met een eigen
praktijk zonder zorgen**
DIVERSE LOCATIES

Gedragswetenschappelijk docent
ROTTERDAM

GZ Psycholoog
ONLINE

**Uw online advertentie
extra onder de aandacht
brengen?**

Kijk voor meer informatie op
www.psynip.nl bij de rubriek
Vraag en Aanbod

VRAAG & AANBOD

Dé advertentierubriek in *De Psycholoog*. Plaatst u een digitale advertentie op www.psynip.nl dan is het mogelijk deze extra onder de aandacht te brengen van de 15.000 lezers van *De Psycholoog*.

De rubriek Vraag & Aanbod sluit één op één aan op uw online advertentie. De titel, keuze van rubriek en plaatsnaam worden in het blad overgenomen. Daarnaast kunt u in het blad uw (bedrijfs)logo toevoegen.

Een vermelding in het blad De Psycholoog is alleen mogelijk in combinatie met een online advertentie.

ADVERTEREN IN VRAAG & AANBOD?

Voor meer informatie: www.psynip.nl bij de rubriek Vraag & Aanbod. Hier vindt u het digitale aanvraagformulier om een reservering te maken.

De uitgever van De Psycholoog en het NIP zijn niet aansprakelijk voor de inhoud van deze advertenties. De uitgever behoudt zich het recht voor advertenties te weigeren zonder opgaaf van redenen.

hé jij daar..
toe aan een
verfrissende stap
in je carrière?

Vacature online (regie)behandelaar

Loondienst of ZZP

Voor een cliënt is een flexibele agenda fijn, maar voor jou als psycholoog ook. Jij bepaalt hoeveel cliënten je behandelt en wanneer je dat doet. Zo heb je de regie over je eigen work/life balance.

Werken vanuit Bali, Turkije, Colombia of Italië?

Fantastisch! Het enige wat je écht nodig hebt is een stabiele internetverbinding en een rustige werkplek. We vinden het vooral belangrijk dat je voldoening uit je werk haalt en dat je oprecht blij wordt van mensen de beste hulp bieden.

Al onze behandelaren werken op afstand vanuit verschillende landen en continenten, maar zijn een hecht team. Ook werken bij de grootste online GGZ-instelling van Nederland? We maken graag kennis met je!

(scan QR voor
de vacatures)

lmcare

Meer weten over ons?
Ga naar www.LMcare.nl

Werken waar, wanneer
& hoeveel jij wilt
Intensieve online SGGZ
Opleidingsbudget
MDO & intervisie

APANTA-ACADEMY: NÉT EVEN ANDERS

t.b.v. lidmaatschap VPpP

Persoonsgerichte Experiëntiële Psychotherapie

- Basisopleiding
- Verdieping /Voortgezet

Masterclasses

- Pre-Therapie van Prouty
- Zingeving en
posttraumatische groei

Bekijk
ons
aanbod:

De unieke persoon en zijn beleving staan
altijd centraal.

Laat je inspireren en bijscholen in het persoonsgerichte,
experiëntiële en systemische gedachtegoed. Onze
docenten zijn expert in hun vakgebied.

Volg je ons?

www.apanta-academy.nl

Diagnostiek van rekenproblemen op 4 handelingsniveaus

Passend onderwijs begint met goede diagnostiek.
RD4 is een geavanceerd instrument waarmee de
rekenontwikkeling van een leerling heel gedetailleerd
in beeld wordt gebracht. Vervolgens kan het reken-
onderwijs zorgvuldig op die ontwikkeling worden
afgesteld. RD4 sluit aan op het protocol ERWD.

- Toetst begrijpen, doen en beheersen
- Brengt de rekenontwikkeling in beeld in een helder
leerlingprofiel
- Toont de sterke en zwakke kanten
- Biedt concrete aanknopingspunten voor begeleiding
- Laagdrempelig in gebruik

In **januari 2023** starten nieuwe cursussen
RD4. De cursus is geaccrediteerd door
NIP en NVO. ID nummer: 477033.
Aanmelden via pe-online.org

RD4

MEER INFORMATIE

www.rd4-rekenen.nl | 06-53318477

Leren op jouw manier, met de kennis van **Nu.**

Verkrijg toegang tot actuele kennis vanuit de bron en de ervaring van experts.

Trainingen die zich richten op het werken met tests die Pearson Clinical uitgeeft, worden gegeven en ontwikkeld door experts uit het vakgebied die vaak ook betrokken waren bij de ontwikkeling van de desbetreffende test. Dit zorgt voor een unieke combinatie tussen actuele wetenschappelijke kennis en relevante praktijkervaringen die elke training bevat.

Maak direct de vertaalslag van theorie naar praktijk.

Krijg antwoord op vragen en uitdagingen uit de praktijk. Leer via eigen casuïstiek en de actuele casussen die de trainer en andere deelnemers inbrengen, hoe je de vertaalslag naar de dagelijkse praktijk maakt en nieuwe kennis direct in je werk kunt toepassen.

Werk aan je professionele ontwikkeling op de manier die werkt voor jou.

Kies of je een training live (klassikaal) via zoom of fysiek op locatie, of als online zelfstudie op je eigen tempo en moment volgt. Verkrijg daarnaast kosteloos toegang tot onze bibliotheek waar je op elk gewenst moment whitepapers, webinars of artikelen raadpleegt over de onderwerpen waar jij je verder in wilt verdiepen.

Investeer in jezelf met nieuwe kennis.

Benieuwd naar alle voordelen en mogelijkheden van de trainingen van Pearson Academy? Scan de QR-Code of ga naar pearsonclinical.nl/trainingen voor uitgebreide informatie en het complete trainingsaanbod.

Boek nog dit jaar een training naar keuze en ontvang met de code **Ac@dem22** extra voordeel in de vorm van **10% korting!** Deze code is geldig tot en met 31 december 2022 en kan eenmalig worden gebruikt.

